

Петренко О. Є.
Шабанова В. М.

A bird is flying in the upper left quadrant against a sunset sky. The sun is low on the horizon, creating a bright orange and yellow glow that filters through dark, dramatic clouds. In the foreground, there is a field of tall, golden-brown grasses. On the right side of the field, there is a dark, weathered stone statue of a person with their hands clasped in front of them. The overall scene is peaceful and evocative.

Михайло
Миколайович
Петренко -
200 років безсмертя

Михайло Миколайович Петренко.

200 років безсмертя

УДК 821.161.2–1 Петренко1

ББК 84(4Укр)1-5

ПЗ0

Михайло Миколайович Петренко. 200 років безсмертя /
Петренко О. Є., Шабанова В. М. – К.: «Кий», 2017 – 238 с.
ISBN 978-966-651-899-9

Запропонована читачам книга є продовженням публікацій, здійснених за результатами документальних досліджень, які проводяться з 2012 року в межах Проекту «Ідентифікація Петренків».

Документальне літературно-публіцистичне видання має за головну мету популяризацію творчості Михайла Петренка, ознайомлення читачів з документальними дослідженнями його біографії та біографічним описом козацького роду, представником якого він є.

До книги включено матеріали, попередньо розміщені на інтернет-порталі «Деловой Славянск» 2016 року в статтях про творчість Михайла Петренка, його родовід, сучасників, місто Слов'янськ першої половини ХІХ століття, подано факти з історії життя всесвітньо відомої пісні «Дивлюсь я на небо» тощо.

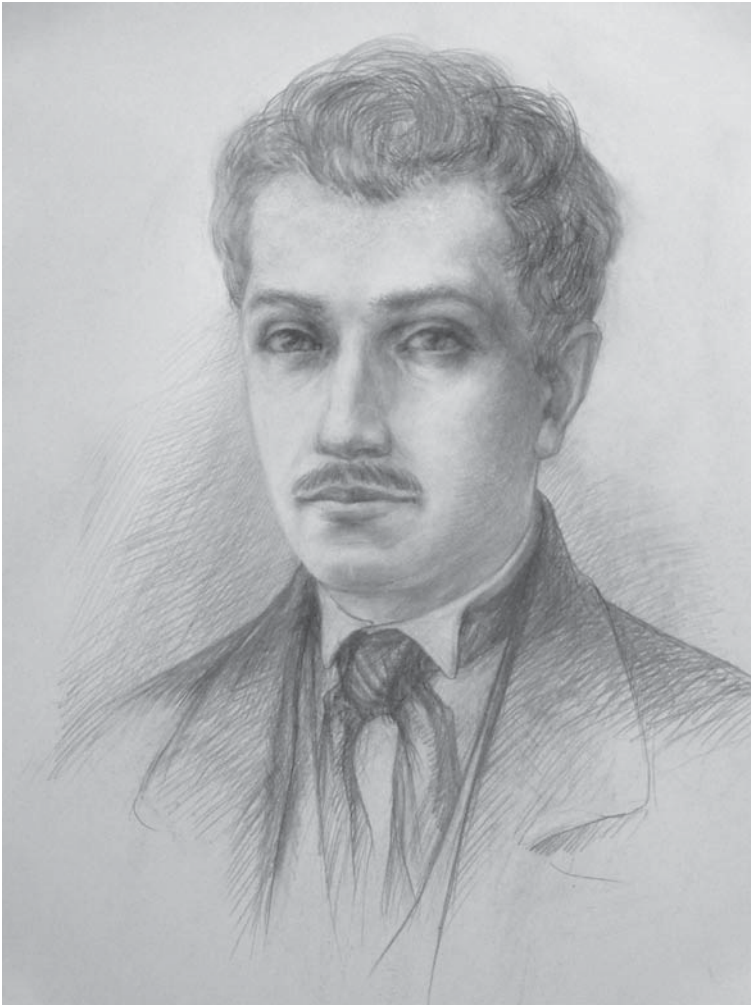
Книгу адресовано науковцям, викладачам української літератури всіх навчальних закладів, читачам, які цікавляться творчістю Михайла Петренка, питаннями української культури та історії поезії.

УДК 821.161.2–1 Петренко1

ББК 84(4Укр)1-5

Опубліковано на умовах ліцензії CC BY-SA 3.0 Unported
Текст ліцензії: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>
© Петренко О. Є., концепція, передмова, статті, 2017
© Шабанова В. М., статті, 2017
© Чередниченко О. М., портрет, 2017

ISBN 978-966-651-899-9

*Портрет Михайла Миколайовича Петренка
створено заслуженим художником України
О. М. Чередниченком за фотографіями онуків Поета –
Петренка Бориса Миколайовича (1882–1919) та
Петренка Олександра Євграфовича (1886–1937)*

Книгу присвячено поету-романтику
Михайлу Миколайовичу Петренку (1817–1862)
та видано до 200-ої річниці його народження

Петренко Олександр Євграфович
Шабанова Валентина Миколаївна

Михайло Миколайович Петренко. 200 років безсмертя

(Документальне літературно-публіцистичне видання)

Київ – 2017

ЗМІСТ

Передмова	7
Проект «Ідентифікація Петренків»	11
Історія банальної помилки	13
Де й коли народився Михайло Миколайович Петренко	25
Дещо про батьків, братів і сестер Михайла Петренка	31
Про слов'янський період життя поета Михайла Петренка та його батьків	39
Слов'янськ першої половині XIX століття	53
Харківський період життя Михайла Петренка	63
Юридична кар'єра Михайла Миколайовича Петренка	76
Про Михайла Миколайовича Петренка в Адрес-Календарях Російської імперії та Пам'ятних книжках Харківської губернії XIX століття	82
Твори Михайла Петренка, видані за його життя	89
Слов'янськ в поезії Михайла Петренка	96
Сучасники Михайла Петренка	102
Про видання й критику XIX ст. щодо творчості Михайла Петренка	111
Нові знахідки щодо творчості Михайла Петренка	122

«Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» для «батька всіх народів»	126
«Дивлюсь я на небо» – перша пісня, яку почув Всесвіт	133
Пісня «Дивлюсь я на небо» в кінофільмах	140
Пісні на вірші поета Михайла Петренка в грамзапису	144
Різноманітність образів Михайла Петренка	154
Сім'я Михайла Петренка	159
Дещо про рід Петренків (стислий документальний огляд)	164
Про увічнення пам'яті поета-романтика Михайла Петренка ...	173
Запізнілі хрестини	181
Слов'янський творчий проект «Найда або Панська любов» ...	185
Стежками міста поета Михайла Петренка	191
Громадська ініціатива «Дивлюсь я на небо» до 200-річчя Михайла Петренка (Є. В. Букет)	207
Про Михайла Петренка та дещо про птахів	215
Помилки й фальсифікації, які зустрічаються в описах життя і творчості Михайла Петренка	222
Документальна біографічна довідка про рід Михайла Миколайовича Петренка	234

Передмова

Вивченню та популяризації життя і творчості поета-романтика Михайла Петренка присвячено чотири книги, які вийшли в межах Проекту «Ідентифікація Петренків»: «Ідентифікація Петренко» (2012), «Михайло Петренко: Життя і творчість» (2013), «Поет-романтик Михайло Миколайович Петренко (1817–1862)» (2015) і «Михайло Петренко. Твори» (2017). Видання 2013 та 2015 років здійснено за участі Інституту літератури НАН України ім. Т. Г. Шевченка. І хоча поетична спадщина Михайла Петренка невелика, є підстави сподіватися, що дослідникам пощастить знайти ще невідомі його твори.

Вірші Михайла Петренка друкувалися в поетичних збірках та антологіях, у газетах і журналах. Поетичним публікаціям інколи передувала коротенька біографічна довідка з посиланням на А. Метлинського (1848).

Згодом деякі автори почали *декорувати* біографічні нариси про Михайла Петренка сумнівними безпідставними припущеннями, а коли побачили, що «народна критика» не втручається в їхні «фантазії», то почали ще й з легкістю фальсифікувати факти.

Це стосується, перш за все, декількох слов'янських аматорів, які бездумно розповсюджували сумнівну інформацію про слов'янський період життя Михайла Петренка.

На жаль, і зараз у місцевих ЗМІ інколи з'являються ганебні статті від так званих «краєзнавців», які зовсім не орієнтуються в Темі. Висновок може бути один: тільки для самопіару можна писати всілякі нісенітниці, не поважаючи пам'яті знаного Поета, але книга, яку читач тримає в руках, не про них.

2012 року було започатковано документальний генеалого-літературний Проект «Ідентифікація Петренків».

Результати досліджень поширюються через документальний сайт, присвячений Поету (www.дивлюсьянанебо.com), видаються книги, друкуються тематичні статті в газетах, журналах тощо.

Звичайно, передусім учасники Проекту намагалися донести результати своїх досліджень до земляків Поета – слов'янців. Та, не бажаючи визнати свої вигадки щодо біографії Поета нікчемними, декілька місцевих «краєзнавців» всіляко намагалися завадити документальній популяризації матеріалів про життя і творчість Михайла Петренка, вдавшись

до ганебного безсоромного розповсюдження брехні про батьків і нащадків Михайла, учасників Проекту. Не йшлося про якусь аргументовану критику результатів документальних досліджень, просто декільком місцевим невдахам захотілося попіаритися на Темі.

Намагаючись таким чином *відірвати* Михайла Петренка від його роду, в Слов'янську було створено якогось «свого Петренка, якого вони нікому не віддадуть».

Та той *фальсифікат* нікому й не потрібен. Проблема лише в тому, що декілька ентузіастів все ще носяться з ним «як дурень зі ступою», заважаючи документальним дослідженням, але їхня мрія підсунути громадськості цей інформаційний сурогат нездійсненна.

Учасники Проекту багато разів зверталися до місцевих слов'янських установ та ЗМІ за допомогою щодо ознайомлення земляків Поета з матеріалами дослідницького Проекту. На жаль, усі ці звернення переадресовувалися цим декільком «краєзнавцям» та потрапляли на смітник під назвою «місьцеве краєзнавство-псевдопетренкознавство».

Таким чином, декількома місцевими так званими «краєзнавцями» було створено щось на кшталт *інформаційного заповідника за високою огорожею*. Та існування такого «заповідника» в наш час абсолютно неможливе, адже Михайло Петренко не є винятково містечковою гордістю. Автор пісні, яка майже 150 років є українським хітом, заслуговує гідної пам'яті, передусім, на Слов'янщині.

На початку 2016 року учасники Проекту звернулися до слов'янського журналіста Едуарда Торського з приводу можливості популяризації документальних матеріалів про життя і творчість Михайла Петренка на е-сторінках інтернет-ресурсу «Деловой Славянск». Після неодноразових невдалих спроб встановити контакт з іншими місцевими ЗМІ позитивна відповідь журналіста була приємною несподіванкою.

Першу тематичну статтю було розміщено на сайті 23.03.2016. Подальші з'являлися відповідно до послідовного плану.

У них розповідалося про життя Поета і його родини, родини батьків, про його поетичну творчість, службу, цікаві факти з історії знаменитої пісні тощо.

Уже після перших публікацій виникла ідея на їх основі підготувати книгу, яка могла бути різноплановою за змістом й цікавою для читачів.

Завдяки участі Едуарда Торського, поява документальних статей від Проекту на інтернет-порталі стала початком *переломного моменту* в популяризації життя й творчості Михайла Петренка, зокрема серед його земляків-слов'янців.

Із тематичними статтями на сайті «Деловой Славянск» можна ознайомитися за адресою: <http://slavdelo.dn.ua/do-200-richchya-mihayla-petrenko-proekt-identifikatsiya-petrenkiv/>

СЛАВЯНСК
Деловой

Іноколи текстові матеріали можуть фрагментарно повторюватися в деяких статтях, та це не є недоліком редагування. Кожна стаття, раніше подана в «Деловом Славянске», адаптована до книжкової, але зі збереженням первинної змістової структури.

Вагомий вклад щодо популяризації творчості Михайла Петренка було зроблено Євгеном Букетом, який є головним редактором Всеукраїнської газети «Культура і життя». Дякуючи його «Громадській ініціативі «Дивлюсь я на небо»», яку підтримав

президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України Сергій Дзюба, про український поетичний шедевр Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» дізнаються читачі й деяких іншомовних країн.

Відомий вірш вже перекладено більш ніж двадцятьма мовами світу, зокрема удмуртською, албанською та японською.

Із метою ознайомлення читачів з перекладацьким проектом, у книзі подано статтю від автора ідеї – Євгена Букета.

Сподіваємося, книга буде джерелом не тільки цікавої документальної інформації про Михайла Петренка, але й спонукає когось із читачів до самостійних досліджень.

*Видання книги здійснене за фінансової підтримки
праправнуків Поета:
Петренка Олександра Євграфовича та
Петренка Сергія Євграфовича*

Проект «Ідентифікація Петренків»

2012 року Олександром Євграфовичем Петренком було розпочато генеалогічне дослідження свого роду. Документальні пошуки було сформульовано як не обмежене в часі довгострокове дослідження – Проект «Ідентифікація Петренків» (далі – Проект).

Мета Проекту: на підставі документальних досліджень роду Петренків, до якого належить і поет Михайло Петренко, створення генеалогічного древа роду; популяризація архівних документів, які стосуються роду, що досліджується, та виявлених в процесі цільового пошуку документальних матеріалів щодо представників інших родів Петренків.

Ідеологія Проекту: генеалогія роду досліджується на підставі документів або історико-літературних матеріалів. У пошуковому процесі з метою оптимізації напрямків дослідження доречно розглядати й такі інформаційні джерела, як згадки в літературних статтях, спогади, місцеві перекази тощо, проте поняття логічності, науковості, документальності й відповідальності залишаються аксіоматично недоторканими.

Знайдена в межах Проекту та оприлюднена інформація може бути цікава як для людей із прізвищем Петренко, що вивчають свої родоводи, так і читачам, які цікавляться різними аспектами генеалогічних досліджень, зокрема дослідників історії козацтва Слобожанщини.

Учасники Проекту із вдячністю пам'ятають літераторів та дослідників, які документально вивчали та зберігали інформацію про представників роду Петренків, що досліджується.

Девіз Проекту: *до повторення в минулому, прямуючи в майбутнє*

Учасники Проекту вдячні:

– усім, хто бере участь у Проекті та всіляко сприяє його розвитку;

– авторам статей і редакторам інтернет-ресурсів, які популяризують матеріали про Петренків, отримані у межах документального дослідницького Проєкту;

– авторам статей і редакторам інтернет-ресурсів, які утримуються від поширення вочевидь сумнівної інформації, чим не заважають популяризації результатів документальних досліджень;

– працівникам архівних закладів і бібліотек за допомогу в проведенні досліджень.

Результати, отримані в межах Проєкту, можуть бути використані різними авторами в книгах, статтях, тематичних презентаціях, інших проєктах із обов'язковим посиланням на Проєкт «Ідентифікація Петренків».

Із матеріалами Проєкту, можна ознайомитися в книгах, статтях, презентаціях, Вікіпедії та на документальних сайтах:

www.дивлюсьянанебо.com

www.identificationofpetrenko.com.ua

Історія банальної помилки

Ще на початку досліджень у межах Проекту «Ідентифікація Петренків», окрім архівних матеріалів, було розглянуто й проаналізовано багато інформації про Михайла Петренка, доступної з книжок, журналів і газет. Статті про нього писали не тільки обізнані фахівці, але й журналісти різного рівня професіоналізму та деякі так звані «краєзнавці».

Мабуть, усі вони намагалися писати про Поета-романтика щось цікаве й документальне. Але з різних причин, не всім це вдавалося зробити, тому доцільно було перевірити, що на той час про Михайла Петренка було відомо з документів, а що з різнопланових авторських статей та книжок.

Уважне ознайомлення з тематичними публікаціями, особливо з *писаниною* від декількох слов'янських авторів, відкрило справді жахливий стан Теми. Цілком зрозуміло, що виникло немінуче бажання проаналізувати, як «зароджувалася» ганебна місцева проблема та як Тему було перетворено в *банальну помилку*.

Передусім перевіріці підлягали заяви деяких місцевих ентузіастів, які позиціонували себе знавцями слов'янського періоду життя Михайла Петренка та його батьків. Декілька місцевих так званих «краєзнавців», журналістів та письменників (не будемо витрачати час на розгляд їхнього професіонального рівня) заявляли про «Михайла Петренка, якого вони нікому не збираються віддавати» та нав'язливо натякали, що лише завдяки їхній «діяльності» про Поета пам'ятають і сьогодні.

Мабуть, такими заявами вони інколи й «зривали» поодинокі аплодисменти серед земляків, але будь-яка освічена людина розуміла, що в цій штучній плутанині потрібно ґрунтовно розбиратися. Ганебне ж використання Теми декількома місцевими ентузіастами для самопіару було й є неприпустимим.

Про поета Михайла Петренка писали небагато, але згадки про нього трапляються з 1841 року до наших днів. На жаль, тема слов'янського періоду життя родини Петренків, яка висвітлювалася місцевими ентузіастами в публікаціях, була обтяжена

багатьма вражаюче бездарними висновками, помилками та фальсифікаціями. Зрештою вона стала сприйматися як розплідник дезінформації в інформаційному просторі.

Для розуміння існуючої проблеми необхідне вивчення історії «хвороби» та джерел, із яких походила інформація, яка постійно цитувалася в роботах декількох слов'янських слідопитів.

Для повного розуміння слов'янської проблеми достатньо розглянути чотири невеличких записи А. Абрамова (1898–1972), які є *наріжним каменем* всіх проблем, які й досі переслідують декількох місцевих невдах-ентузіастів.

Із метою оцінки достовірності поданої в них інформації про Михайла Петренка, ці записи було ретельно проаналізовано, адже викладені тексти багато разів цитувалися в статтях інших авторів.

Перший текст має такий вигляд (без скорочення):

«Петренко Антон Константинович. Дворянин. Первопоселенец хутора Черевков. Границы участка земли Петренко подходили к юго-западному берегу Торца. Все побережье было обсажено столетними осокорами. Домик одноэтажный был в углу берега реки Бакай. На возможность чтобы не заливало весенним наводнением. Петренко автор песни «Девлюсь я на небо тай думку гадаю, чому я не Сокол, чому не летаю» (Цитату подано зі збереженням авторського написання тексту).

Без сумніву, це був перший запис А. Абрамова про якогось Петренка. Із тексту неможливо зрозуміти, про якого саме Петренка йшлося.

Мабуть, далі А. Абрамов намагався якось розвинути тему, тому його наступний текст під назвою *«Петренко Михаил Николаевич. Самобытный украинский поэт»* вже було викладено на чотирьох сторінках зошити.

Передуючи розгляду наступного запису, слід зазначити, що в тексті *батько* Михайла згадується без імені, лише як *«батько»*.

«...Родился в усадьбе своих родных на хуторе «Торецком». До поселения родных поэта на хуторе из трех десятин. Этот участок земли называли «Уст-Бакайск»...

1817 года родился сын Михаил а в 1819 году Павел.

Родные поэта были бакшевники, арендовали землю у помещика Марченка...

Самое красивое и веселая жизнь детства Михаила проводились на бакше. Ночуя в курене, наблюдая за зорями и звездами до поздних холодов...

Все свое детство провел Михаил в работе на бакше со своим родным братом Павлом...

... во время учебы Михаила в Харьковском Университете. Родных постигло несчастье, все имущество их сгорело и они сильно обеднели. Николай был студентом, своему отцу он не мог помочь. Родные его построили маленький домик, на земляном полу с хворостяной трубой.

Поэт редко приезжал домой, в бедной семье он долго не оставался жить...»

Далі переписано назви віршів Михайла Петренка, які друкувалися в поетичній збірці «Сніпъ» (1841).

«...Позже в альманаху «Молодик», который издавался в 1843–1844 гг., и еще одно стихотворение Петренка «Отцовская могила». Отец Михаила умер 1843 г...»

Далі, автором подано назви віршів Михайла Петренка, з «...«Южно-Русского» сборника...» 1848-го року видання.

Закінчується опус А. Абрамова так:

«...Основная тема поэзии Петренка – несчастливая любовь, разочарование в жизни из за своей бедности и неравенстве в привелигированном обществе. Тоска по утерянному счастью – любимой девушки – дочери помещика Арцибашева».

Здається, автор записів зовсім був незнайомий із творчістю Поета-земляка.

Наступним було розглянуто дванадцятисторінковий твір (інакше його назвати неможливо) А. Абрамова «Самобытний поэт Михаил Николаевич Петренко. Рассказывает Антон Константинович Петренко».

Чи було все записано А. Абрамовим зі слів Антона Петренка, чи до автора інколи за деяких обставин приходило натхнення, сказати важко.

Розглянемо лише деякі цитати, що стосуються біографії Михайла Петренка та його сім'ї:

«Михаил Николаевич Петренко родился 1817 года, на хуторе Торецком.

Здесь, на месте Хутора Торецкого, прежде было Татарское поселение – «Улус Бакайск».

1815 года Славянская мещанская управа, выделила участок земли 3 десятины в устье речки Бакай, и правой стороны р. Торец. С записей в купчей крепости на имя дворянина Петренко Николай Гавриловича. Под общим определением – «Хутор Тарецкий.

Николай Гаврилович – мой прадед...»

У цьому тексті вперше згадано Петренка Миколу Гавриловича й повідомляється, що він – прадід Антона Петренка. Але лише з контексту можна здогадуватися, що саме про Миколу Гавриловича згадується, коли йдеться про батька Михайла.

Очевидно, що й в цьому творі автор, маючи сумніви в персоналіях, починав фантазувати: збирав до однієї родини різних персонажів, але ще унікав прямих тверджень.

«...1817 года. В семье Петренковых родился первый их сын Михаил. Отец Михаила, начал заниматься бакиеводством...

Когда сыну Михаилу исполнилось 8 лет, то его отец брал с собою на бакишу, и с ранней весны до поздней осени Михаил с отцом жили на бакише. Ночуя в Курине, наблюдая за зорями и звездами до поздних холоддов...

Возвращаясь из бакиши домой Михаил рассказывал матери и младшему братику Павлу – будущему моему деду о звездах, зорях и птицах...»

Подана нижче копія зошита яскраво свідчить про інформаційний рівень записів А. Абрамова як дослідника.

Тож поїздка на ярмарок відбулась десь 1829 року. Слід

Автоматом болельщик Михаил поехал с отцом на осенний ярмарок. где ему купили Кобзаря - книгу Я.Э. Шевченка. Чтение стихов "Кобзаря" о жизни и тяжелой доли всего украинского народа и решила судьбу будущего Самобитного поэта. Николай начал сочинять стихи.

зауважити, що перше видання «Кобзаря» було здійснено 1840 року в С.-Петербурзі.

«...От первого своего учителя Яковенка, Михаил перешел к учительнице Бугровской

жившей недалеко от Сенной площади. Здесь он изучал украинский язык и готовился к поступлению в Харьковский университет...»

Мабуть, фантастично цілеспрямованим був Михайло: із куреня на баштані «націлився» на найпрестижніший факультет (юридичний) університету.

«...В 1836 году Михаил поступил в Харьковский университет. Экзамены сдал на отлично и зачислен студентом...»

Із датою вступу деякі автори помиляються й донині. Дуже цікавою є фраза: «сдал на отлично». Таке враження, що автор був присутній на іспитах або бачив екзаменаційну відомість.

«... В 1838 году в родных Михаила случился пожар. Сгорело все имущество отца, и родные сильно обеднели и уже не могли помогать ему как студенту. И он после пожара все реже и реже приезжал к родным...»

Михайло Петренко здобував освіту в університеті за свій кошт. Якби батьки не спроможні були сплачувати за його навчання, він, як син дворянина, міг би навчатися й безкоштовно.

«...С родными жил их второй сын Павел – (младший брат Михаила мой дед)...»

Антон Петренко повинен був знати, що його діда звали Павло Іванович, а не Павло Миколайович. У переказах ніде не згадується Павло Іванович (втім, як і Павло Миколайович) – просто Павло. Отже, Антон Петренко завжди мав на увазі Павла Івановича, коли йшлося про Павла.

«...На месте сгоревшего дома Петренковы построили вот этот маленький домик – хату на земляном полу, с хворостяной трубой обмазанной глиной...»

Проте у Формулярних списках Михайла Петренка завжди писалося про два будинки в Слов'янську та про чотири душі селян, співспадкоємцем яких він був.

У наступній вигадці чи то Антона Петренка, чи слідопита А. Абрамова йдеться про чийсь смерть.

Хто ж помер? Якийсь Микола Гаврилович чи Іван Петренко? Останнього пізніше вплітатимуть у свої міркування/вигадки/фантазії/ слов'янські автори. Відповідно до цього опису, саме він начебто є прадідом Антона Петренка. Але жоден із них не

мав відношення до Поета. Звертаємо увагу на те, що вірш «Батьківська могила» було надруковано в поетичній збірці «Молодик» 1843 року, але цензуру

книга пройшла до 10 вересня 1842. Без сумніву, тут спостерігаються інформаційні підтасовування.

Далі в записах детально переписано назви віршів та збірок, у яких друкувався Михайло Петренко.

«...Тема поезиї Петренка – несчастливая любов, разочарование в жизни, тоска по утерянному счастью...»

Мабуть, потрібно більше знатися на поезії Михайла Петренка, щоб намагатися сформулювати тему його творчості.

«...С конца 1848 года Михаила Николаевича не стало слышно. Где он жил потом и умер неизвестно...»

У формулярних списках Михайла Петренка завжди згадувалося про два будинки в Слов'янську та чотири душі селян, співвласником яких він був, але це свідчить про те, що хтось із родичів ще залишався в Слов'янську.

«...Брат Михаила Павел род 1820 г. Умер 1880 года. В Павла было два сына Константин и Иван. Константин Павлович родился 1853 год умер 1910 года. Жил на отцовской земле, в домике построе дедом и отцом...»

В 1887 года в семье Константина Павловича родился сын Антон.

Уже с детства, дед Антона (Павло Іванович?) начал рассказывать ему за своего брата поэта Михаила.

Антон Константинович собирал все рассказы и печать о своем деде Михаиле Николаевиче...»

Дід Антона, Павло Іванович, помер 1880 року (тобто за 6-7 років до народження Антона), тому розповідати Антону він нічого не міг.

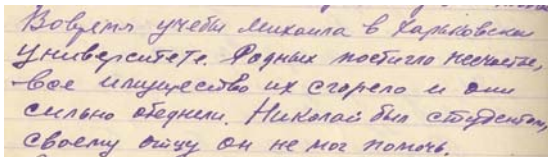
Из 1848 года умер отец
Михаила (мой прадед) и
похоронен в своей усадьбе.
Но я это его могила...
После смерти отца, когда ми-
хаил пришел к отцовской
могиле, то написал стих
"Отцовская могила".

Проблематичною є й відсутність будь-яких згадок у записях А. Абрамова про Олексія або інших братів та сестер Михайла в контексті творів авторів, які приєдналися до теми на подальших етапах.

Можливо, сім'я не була багатодітною. Проте деякі слов'янські «винахідники» вирішили проблему, додавши Михайлу братів (мабуть, на сестер не вистачило часу?). Підхід був простий – усіх Петренків приблизно відповідного віку, які проживали на слов'янських землях, «записали» братами й сестрами. Не має значення, що по батькові вони різні.

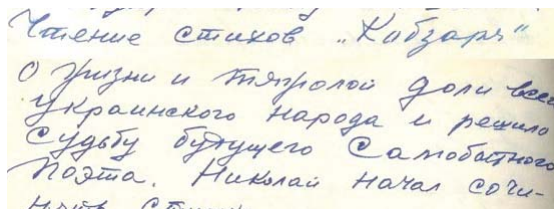
У кого що болить...

Дивною є й згадка імені Миколи (замість Михайла) в різних контекстах обох вже розглянутих записів А. Абрамова:

(з чотирьохсторін-
кового запису)

(з дванадцятисто-
рінкового запису)

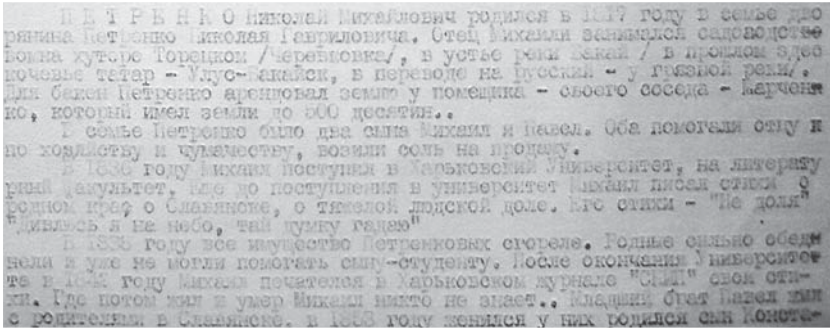

Чи не писалася ця місцева казка за аналогією до якогось реального життя, яке ніяк не стосувалося Михайла та його батька (про матір ніде в записах А. Абрамова не згадується)?

Наступний «документ» від А. Абрамова, де згадується Михайло Петренко, також зберігається в слов'янському краєзнавчому музеї.

Можливо, автор мав на увазі Михайла Миколайовича, хоча й написано «Николай Михайлович» (втретє про Миколу замість Михайла). Поряд із переписаними традиційними помилками й фальсифікаціями зустрічається й нова інформація:

«...поступил в Харьковский университет, на литературный факультет...»

Мабуть, не знав *автор-фантазер*, що в часи студентства Михайла в університеті не було літературного факультету, а єдиний студент на ім'я Петренко Михайло навчався на юридичному факультеті.

Тож безглузда місцева версія слов'янського періоду життя Михайла Петренка та його батьків, побудована на сумнівних матеріалах А. Абрамова за наступної участі інших слов'янських авторів-фальсифікаторів, мала приблизно такий вигляд (в [...] подано короткі коментарі):

Михайло народився в Слов'янську в родині особистого дворянина Петренка Миколи Гавриловича [На сьогоднішній день будь-яких документальних згадок про народження Михайла Петренка в м. Слов'янську нікому знайти не вдалося. У жодному архіві (зокрема російських) не знайдено будь-яких документів (включаючи метричні записи церковних книг), де згадувався Микола Гаврилович Петренко, який би належав до будь-якого стану (починаючи з кріпаків і закінчуючи служивими «потомственными» дворянами)].

Батько Михайла був особистим дворянином, але на життя заробляв вирощуванням динь, кавунів та перепродував сіль, що дозволяло родині ледве зводити кінці з кінцями. [Відомо, що «особисті дворяни», як представники нечисленного прошарку населення, служили в установах, які підпорядковувалися престолу, що ніяк не було пов'язано зі згаданим сільськогосподарським промислом].

У матері після первістка (Михайла Миколайовича) народився другий син (Павло Іванович), потім народжувалися Олексій

Миколайович та четвертий син Дмитро Іванович. [На думку місцевих слідопитів мати народжувала дітей за якоюсь схемою: у першого й третього синів батько був Микола (мабуць, Гаврилович?), батьком другого та четвертого – якийсь Іван (можливо, Іванів було двоє?). Жінці й прізвище не треба було міняти – усі чоловіки начебто були Петренки. До сестер справа, на щастя, не дійшла. На жаль, місцеві слідопити не втямили, що прізвище Петренко дуже поширене й не всі Петренки родичі. Так було в усі часи].

Допомагаючи батькові на баштані, Михайло любив проводити захід сонця та зустрічати світанки... Приватно навчався в місцевого вчителя, потім у вчительки... Перша закоханість Михайла ... [Художні побрехеньки деяких місцевих авторів про перші дитячі симпатії Михайла не розглядаються через повну відсутність логіки в цих інформаційних побудовах та, звісно, за відсутністю документальних свідчень].

1836 року Михайло вступив до Харківського університету на літературний факультет... [Михайло Петренко справді вступив до Харківського університету, але 1837 року (1836 як рік його вступу до університету – поширена помилка 1960-х років). До того ж, він навчався не на літературному факультеті (у ті часи такого не було), а на найпрестижнішому юридичному].

Родина Миколи Гавриловича, хоча й ледве зводила кінці з кінцями, але й після пожежі 1838 року (згоріла хата) продовжувала навчати Михайла в університеті за свій кошт [Мабуць, слідопити не знали, що малозабезпечені дворянські діти (зокрема обер-офіцерські) мали можливість навчатися й за імперський кошт].

Згідно з рішенням родини, 1841 року Михайло повинен був повернутися додому допомагати батькові відновлювати господарство, яке суттєво постраждало після пожежі 1838 року. [Тож, здобувши вищу престижну освіту та маючи великі службові перспективи, Михайло змушений був займатися господарством на трьох десятинах родинної землі та на орендованому баштані. На думку місцевих слідопитів, родина, яка на той час володіла чотирма дворовими селянами, ніяк не могла обійтися без фізичної допомоги дипломованого юриста Михайла Петренка].

Замість спаленої хати було побудовано мазанку з «глиняним полом и хворостяной трубой», яка простояла до 1942 року [У всіх Формулярних списках Михайла Петренка йдеться про те, що Михайло «в числе прочих наследников имеет два деревянных дома и четыре души крестьян». Мабуть, про мазанку забував згадувати].

«Батьку», який помер 1843 року, Михайло присвятив вірш, надрукований в альманасі «Молодикъ» (1843). [Ахінея від деяких місцевих слідопитів щодо батька Михайла – це окрема тема. Лише нагадаємо, що «Молодикъ» отримав дозвіл на друк від цензурного комітету ще у вересні 1842. То, може, чийсь батько й помер 1843 року, але це був точно не батько Михайла Петренка. Та й звідкіля цим слідопитам було знати (дослідженнями не займалися), що батько Михайла титулярний радник Микола Дмитрович Петренко помер 1838 року].

У 1850-х роках у Михайла була судова тяжба з родичами, яку він програв, усе втратив, з усіма посварився, до Слов'янська дорогу забув. [Справді, є документальна згадка, але лише про факт такої тяжби. У всякому разі, про те, що Михайло тяжбу не програв, свідчать записи в його документах, зокрема Формулярних списках. Там вказано, що він є співвласником двох будинків і чотирьох селян у Слов'янську].

Така безглузда версія слов'янського періоду життя Михайла Петренка та його батьків «розроблялася» деякими місцевими слідопитами десятиліттями.

Окремо слід зазначити, що молодий журналіст І. Овчаренко (1925-2007) був першим слов'янським автором, що написав про поета Михайла Петренка в ЗМІ. Його перша публікація з'явилася в місцевій, потім була стаття в обласній газеті «Социалистический Донбасс» (1956), де землякам відкривалося ім'я автора вірша «Дивлюсь я на небо», слова якого вважалися народними.

Це справді була визначна подія, адже мало хто на Донбасі щось знав про Поета-земляка.

У статті І. Овчаренка подано й біографічну довідку про Михайла Петренка:

«Родился М. Н. Петренко в 1817 году в Славянске. Дата смерти его точно не установлена. Как утверждает Н. П. Петров (помилка автора, треба Н. И.) в своей книге «Очерки

истории украинской литературы XIX ст.», вышедшей в 1884 году, М. Н. Петренко «большой частью проживал и узнал язык и быт народный в городе Славянске и его окрестностях».

Литературную деятельность Петренко начал во время учебы в Харьковском университете в 1836–1841 годах. Последние его стихотворения были напечатаны в 1848 году.

О дальнейшей судьбе поэта в литературе не осталось никаких сведений, за исключением предположений авторов «Южнороссийского сборника», будто-бы Петренко некоторое время был «стряпчим» в городе Лебедине...

Поэту был очень близок родной край. В своих стихах он любовно упоминает «тихий Тор», свой родной Славянск...».

Незважаючи на те, що І. Овчаренко у своїх публікаціях припускався помилок, значущість його першої публікації про Михайла Петренка очевидна. Мабуть, після її появи слов'янці стали частіше згадувати про Поета, що з часом сприяло спробам знайти хоч які-небудь нові факти з життя Поета.

Слов'янська версія життєпису Михайла Петренка і його батьків переписувалася місцевими слідопитачами зі статті в статтю протягом багатьох років. До старих побрехеньок додавалися нові, інколи потішні, безглузді припущення, сформульовані у вигляді тверджень.

На жаль, усі ці нісенітничі залишилися не тільки в зошитах (як у А. Абрамова), але потрапили й у газетні статті, книги та ще й у примітивний місцевий фільм «Недоля», яким також було забруднено інформаційний простір.

Чи можна було використовувати настільки суперечливі й безглузді описи без ретельної перевірки для написання статей? Яким може бути рівень «досліджень», де розглянуті такі «документи»?

Відповіді очевидні...

Наведені приклади дозволяють абсолютно однозначно судити про неможливість використання даних записів як інформаційних джерел для будь-яких тематичних описів.

Ті, хто прийняв «естафету» в А. Абрамова, так і не змогли зрозуміти, що не всі Петренки родичі, тому безглуздо використовували його записи для побудови своїх фантазій, а потім і фальсифікацій, завдаючи шкоди пам'яті Михайла Петренка.

Розглядаючи «еволюцію» теми в м. Слов'янську з позицій сьогодення, стають зрозумілими мотиви, якими керували деякі місцеві ентузіасти, публікуючи сумнівні матеріали про Михайла Петренка.

Наявність «зручної» теми, привертала увагу місцевих любителів самопіару впродовж десятиліть.

Писанина про слов'янський період життя Михайла Петренка та його батьків (від слов'янських авторів) побудована на сумнівних переказах, домислах та фальсифікаціях, не має жодного документального підтвердження та ніяк не стосується роду Петренків, до якого належить і Михайло Миколайович Петренко.

Розуміючи ганебність свого становища, дехто з місцевих авторів (зокрема й так звані місцеві «краєзнавці»), які прославилися в недалекому минулому, намагаються якось врятувати свою репутацію. Але, замість того, щоб нарешті зібрати всі накопичені в Слов'янську записи місцевих ентузіастів про Михайла Петренка, критично їх вивчити та вибачитися перед громадськістю за шкоду, якої завдано пам'яті Поета, вони, як тільки можуть, намагаються перешкоджати землякам ознайомлюватися з документальними дослідженнями щодо життя й творчості Михайла Петренка.

Не варто відводити громадську думку на узбіччя, розчищаючи собі шлях для подальших сумнівних побудов та самопіару. Спроба віддалити розгляд документальних реалій, пов'язаних із життям Михайла Петренка в Слов'янську, є елементарною неповагою до Поета та сучасних земляків.

Сподіваємося, що пошана до Земляка в місті Слов'янську виявлятиметься в гармонії Справи й Слова, за що слов'янням будуть вдячні всі, хто знайомий із творчістю Михайла Петренка та нащадки його роду.

Де й коли народився Михайло Миколайович Петренко

Святкування Собору Архистратига Божого Михаїла та інших Небесних Сил безтілесних встановлено Помісним Лаодикійським Собором в середині IV століття. День пам'яті: Листопад 8/21 (за старим / новим стилем).

На сьогоднішній день у межах Проекту «Ідентифікація Петренків» проведено велику дослідницьку роботу з вивчення слов'янського періоду життя Михайла Петренка та його батьків. Не виключено, що знайдено практично всі основні інформаційні джерела, зокрема архівні документи, де зустрічаються будь-які першорядні важливі згадки з цього питання.

Пріоритетними питаннями, на які поки що не знайдено відповіді, є повна дата та місце народження Поета. Беручи до уваги те, що йдеться про слов'янський період життя Михайла Петренка, необхідно було приділити особливо пильну увагу вивченню цієї теми, адже десятиліттями біографію Поета намагалися писати й місцеві ентузіасти, які зовсім не орієнтувалися в Темі. Згодом це призвело до появи в ЗМІ та літературі величезної кількості помилок (на початкових етапах) і фальсифікацій (публікації останніх двох десятиліть).

Спробуємо розібратися в трактуванні відомих на сьогоднішній день документів і фактів (прирівняних до документів), що стосуються згаданих питань.

На жаль, метричні книги слов'янських церков за 1817–1818 роки в архівах (зокрема закордонних) не збереглися. Доступ саме до цих документів дозволив би однозначно дати відповіді на актуальні питання.

Зважаючи на відсутність метричних записів, дослідники намагаються знайти відповіді в будь-яких інших документальних інформаційних джерелах першої половини XIX століття.

«Михайло Петренко народився 1817 року, можливо, в місті Слов'янську Слобідсько-Української губернії» – лише так на сьогоднішній день може бути записане об'єктивне і цілком

логічне формулювання про дату і місце його народження через відсутність конкретних документальних підтверджень.

Уперше про біографію Михайла Петренка згадувалося в «Южном русском сборникъ» (1848), де поряд із його віршами видавець А. Метлинський розмістив стислу довідку про Поета:

«Петренко, Михайло Николаевичъ, родился въ 1817 году, и, большею частію, проживалъ и узналъ языкъ и бытъ народный въ городъ Славянскъ и его окрестностяхъ, Изюмскаго Уѣзда; окончилъ курсъ ученія въ 1841 году въ Харьковскомъ Университетѣ, и потомъ опредѣлился на службу по гражданскому вѣдомству...».

Це, мабуть, єдина біографічна довідка про Михайла

Петренко, Михайло Николаевичъ, родился въ 1817 году, и, большею частію, проживалъ и узналъ языкъ и бытъ народный въ городъ Славянскъ и его окрестностяхъ, Изюмскаго Уѣзда; окончилъ курсъ ученія въ 1841 году въ Харьковскомъ Университетѣ, и потомъ опредѣлился на службу по гражданскому вѣдомству. Кромѣ напечатанныхъ здѣсь сочиненій написалъ еще оперу, видѣ не напечатанную; — первыя же стихотворенія его напечатаны въ украинскомъ литературномъ сборникѣ: Молодикъ на 1843 годѣ. — Издатель.

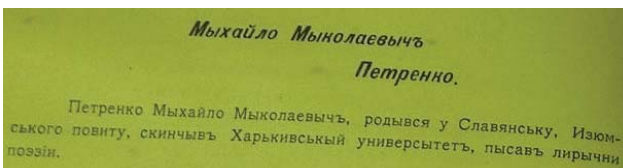
Миколайовича, яку опубліковано в літературі ще за його життя. Принаймні інших згадок того часу щодо розглянутих питань досі не виявлено.

За будь-якого бажання в цьому «повідомленні» з першої половини ХІХ століття немож-

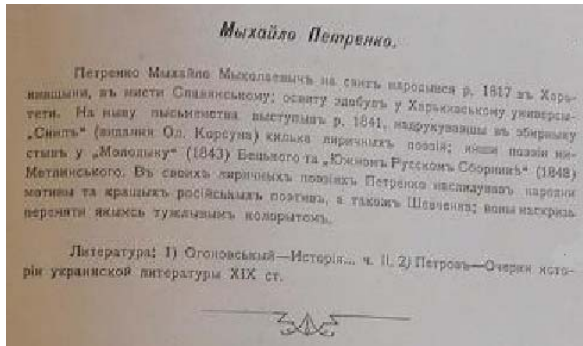
ливо знайти вказівку на те, що Поет народився саме в Слов'янську.

До деякого часу в різних поетичних збірниках і статтях, де публікувалися вірші Михайла Петренка, Слов'янськ не згадувався як місто його народження. Автори лише посилалися на інформацію 1848 року від А. Метлинського.

Лише 1900 року в поетичній збірці «Викъ» (с. 56) уперше з'явилася чіесь «конкретне», але помилкове прочитання інформації від А. Метлинського.

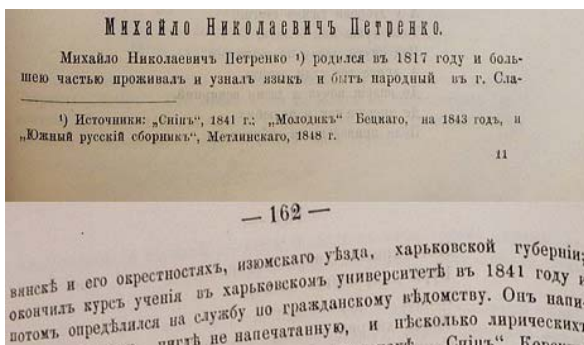

Наступна згадка про те, що Михайло Петренко народився саме в Слов'янську, з'явилася в перевиданій поетичній збірці «Викъ» (1902,Т1, с. 63):

«Петренко Михайло Миколаевичъ на свитъ народився р. 1817 въ Харьковщини, в мисти Славянському; освіту здобув у Харьковському университети. На ныву пьсьменства выступывъ р. 1841, надрукувавши в збирнику «Снигъ» (видання Ол. Корсуна) килька лиричныхъ позыій...».

Автори цього видання посилалися на «Очерки исторіи украинской литературы XIX столѣтія» (1884, с. 161–162) М. Петрова:

й «Історію літератури руської» (1889, с. 578) О. Огоновського:

вавъ пѣсень про нещасну свою любовь.

Михайло Николаевичъ Петренко родивъся въ 1817. р. п по-наибольше живъ въ мѣстѣ Славянку, повѣту Изюмского, губерніи Харьковской, та вже за-молоду пбзнавъ звичаѣ й обычаѣ народній. Окбичивши курсъ наукъ въ Харьковскѣмъ университетѣ 1841. р. вступивъ бнѣ въ службу „по гражданскому вѣдомству“. Онъ написавъ одну

Останні два в ті часи авторитетних автори у своїх публікаціях посилалися на той самий «Южный русскій зборникъ» (1848).

Тож ті, хто готував до випуску збірку «Викъ», лише по-своєму прочитали біографічну довідку про Михайла Петренка від А. Метлинського, указавши, що Поет народився в Слов'янську.

Із того часу й поширюється не зовсім компетентними людьми вільне тлумачення про народження Михайла в Слов'янську, «почерпнуте» з біографічної довідки А. Метлинського.

Документально відомо, що Михайло народився в сім'ї губернського секретаря Миколи Дмитровича Петренка (1792 р. н.), який походив із дворян, проживав у Слов'янську й служив у Слов'янській міській ратуші.

Знайдено документи, із яких відомо, що діти Миколи Дмитровича і його дружини Марфи Андріївни (принаймні Євграф і Ксенія) народилися в м. Слов'янську.

Крім того, у «Формулярном списке» (на вересневу третину 1828) Петренка Миколи Дмитровича згадується, що з «благоприобретенного» майна в Слов'янську в його дружини був дерев'яний будинок.

Саме сукупність цих документальних фактів і дає підстави припускати, що й Михайло Миколайович народився саме в Слов'янську.

На жаль, слов'янські ентузіасти спочатку застрягли на безглузких висновках, які базувалися лише на сумнівних переказах і чутках, потім до справи підключилися місцеві «дизайнери» від «псевдогенеалогії», тому тема стала ганебною плямою на всьому слов'янському краєзнавстві.

Дехто з місцевих ентузіастів, нібито орієнтуючись в Темі, досі настирливо повторює, що Михайло народився в Слов'янську в родині якогось особистого дворянина Петренка Миколи Гавриловича. Але досі існування такої особи в Слов'янську і його околицях ніхто не підтвердив жодним документом.

Сім'я Миколи Гавриловича, який працював на ниві баштанництва, заробляв на життя чумакуванням та ледве зводив «кінці з кінцями», напевно, мріяла, що їхній син Михайло навчатиметься на престижному факультеті (юридичному!) Харківського університету.

Із огляду на згадані підтасовування й фальсифікації в місцевій версії, говорити про народження такого Михайла в Слов'янську взагалі немає ніяких підстав.

Слід додати, що «личний дворянин» (службовець престолу), який одночасно займається вирощуванням динь, кавунів і перепродажем солі, може бути лише «винаходом перевтомленого мозку» або зовсім некомпетентних людей.

Як завжди, у писанині декількох місцевих «графоманів» про Михайла йдеться на другому плані. На першому – намагання нагадати про «себе шановних». Публікація про Михайла Петренка є лише зручним приводом нагадати землякам про своє існування.

Сподіваємося, аналізу розглянутих документальних матеріалів достатньо, щоб правильно розібратися в штучній плутанині від кількох слов'янців.

Симптоматичною є заява: «Ми нашого Петренка нікому не віддамо». Такі висловлювання дорослої людини, яка зовсім не орієнтується в Темі, нагадують образу дитини, у якої забирають її улюблену іграшку.

На жаль, декілька ентузіастів десятиліттями настільки успішно паразитували на цій темі, що про це почули двоє їхніх «занепокоєних сенсаціями» знайомих із Харкова й Ізюму, та й потяглися до Слов'янська, вирішивши не втрачати й свій шанс попіаритися.

За їх участі на «слов'янському майданчику» (й не тільки) відбувається публічна комедія, але самі місцеві блазні знають і

завжди пам'ятають, що фінальне дійство невблаганно наближається, після чого вистава закінчиться ганебним провалом.

Звісно, нащадки Михайла Петренка й ті, хто вивчає його творчість, хотіли б знати місце й повну дату народження Поета. У межах Проекту такі тематичні дослідження тривають. На жаль, не визначені місце і дата його народження є привабливою приманкою для деяких непорядних людей, які шукають будь-якого приводу попіаритися та нагадати про своє нікчемне буття, особливо напередодні 200-річчя Михайла Петренка

Але часи змінилися, тепер за такий обман треба буде відповідати.

Дещо про батьків, братів і сестер Михайла Петренка

Розширених пошуків щодо біографії Михайла Петренка до 2011 року фактично не проводилося, хоча деякі цікаві принципові документи було знайдено подружжям Наталії та Костянтина Шептіїв (правнучка Михайла Петренка та її чоловік).

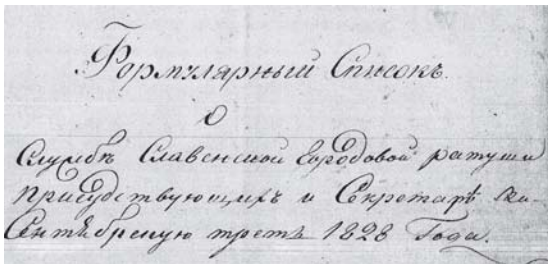
У минулому були спроби деяких місцевих ентузіастів зі Слов'янська зібрати будь-яку інформацію про Поета. Проте ці «розваги» так і не стали дослідженнями, а тільки ускладнили ситуацію. Інформаційний простір захаращено публікаціями, які базувалися лише на сумнівних здогадах та невдалому комбінуванні деяких фактів із архівних документів, які стосуються однофамільців Петренків, що мешкали на Слов'янщині в ті часи.

Швидше за все, з'ясувати, де в Слов'янську мешкала родина Поета, можна тільки через пошук та вивчення інформації про його батьків.

Дослідниками, що працюють у межах Проекту, знайдено архівні документи, які прояснюють деякі обставини життя батьків Михайла Петренка: Миколи Дмитровича та його дружини Марфи Андріївни Петренків.

Знайдено деяку інформацію про братів і сестер Поета.

«Формулярный Списокъ о Службѣ Славенской Городовой ратуши Присудствующихъ и Секретарѣ на Сентябрскую треть 1828 Года» (ХОДА, ф. 4, оп. 1, спр. 1584, арк. 51зв., 52).

З а в д я к и цьому важливому документу встановлено багато фактів щодо життя батька Михайла Петренка:

Сынъ Милосерд Отечество и брашский должность отправленъ май и скола ко отъроду льть.	Михайло Иванович	Сынъ Милосерд въ рожденьи до ми году жизни въ предвѣдѣно с милости.		Жизни май и ско ла въ годъ.		Жизни май и ско ла въ годъ.	
		Воевод	Секретарь Секретарь	Воевод	Секретарь Секретарь	Воевод	Секретарь Секретарь
Секретарь Титулярный Совѣтникъ Михайло Дмитриевъ Сынъ Петрен ковъ 37 лѣтъ	Михайло Иванович	Александровъ	Николаевъ	Николаевъ	Въ Санктъ Петербургѣ	Секретарь	Секретарь

«Секретарь, Титулярный
Совѣтникъ Николай
Дмитриевъ сынъ Петренковъ,
37 лѣтъ.
Изъ дворянъ».
«Изъ благопріобрѣтенной
недвижимости у жены въ городъ
Славенскъ имеется деревянный
домъ».

Про послужный список у документі сказано:

Колѣнъ вступилъ въ Свѣтлоу и въ оной
какихъ дѣланихъ въ какихъ бездѣлостяхъ и въ
проездѣхъ также въ небыломъ какому отъ
лишнихъ дѣланихъ небыломъ или Кролихъ дѣланихъ
особенно гдѣ каждаго и въ какомъ дѣланихъ.

Въ Свѣтлоу вступилъ въ стъ бордѣ бур ра туну подполковникъ ристовъ.	1806. 20	Секретарь
Капитанъ ристовъ.	1807. 2	Секретарь
Субурникъ ристовъ.	1808. 1	Секретарь
Контрархивъ ристовъ.	1812. 31	Секретарь
Субурникъ Секретарь.	1816. 31	Секретарь
Контрархивъ Секретарь.	1819. 31	Секретарь
Титулярный Секретарь.	1820. 31	Секретарь
Потомъ Ижаковъ Свѣтлоу-Славенскъ Субурникъ правленія въ предвѣдѣно въ стъ ратуну Секретарь.	1822. 22	Секретарь

въ Службу вступилъ въ сію городовую ратушу подканцеляристомъ ...

1806, августа 22

- Канцеляристомъ 1807, марта 2

- Губернскимъ регистраторомъ 1808, мая 1

- Коллъжскимъ регистраторомъ 1812, декабря 31

- Губернскимъ секретаремъ 1816, декабря 31

- Коллъжскимъ секретаремъ 1819, декабря 31

- Титулярнымъ совѣтникомъ 1822, декабря 31

- Потомъ Указомъ Слободско-Украинскаго

Губернскаго правления опредѣленъ въ сію ратушу

Секретаремъ 1822, іюня 22

У «Формулярном спискѣ» є ѣ запис щодо родинного стану:

Женатъ. У него дѣти.

Сыновья: Михаилъ – 11

Алексей – 9

Евграфъ – 6

Дочери: Ксенія – 14

Настасія – 7

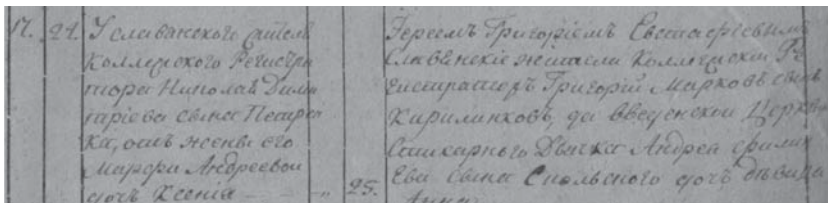
Марья – 1

Находятся при домѣ. (див. мал. на стор. 34)

Из метричних книг Соборної Воскресенської церкви вдалося уточнити тільки дати народження брата та сестри Михайла Петренка:

– Ксенія Миколаївна (нар. 24 січня 1816):

«У славянского жителя коллежского регистратора Николая Дмитриева сына Петренка, отъ жены его Марфы Андреевой дочь Ксенія...» (ХОДА, ф. 40, оп. 110, спр. 284, арк. 1647)

На жаль, церковні метрики, у яких могли бути записані місяць та день народження Михайла Петренка, не збереглися, тому дослідники намагаються знайти інші документи, де може згадуватися повна дата його народження.

1. В архівах збереглися деякі документи, підготовлені ще батьком Михайла Петренка. Серед них, наприклад:
 - «Довіреність», написана Миколою Дмитровичем Петренком (ХОДА, Ф. 31, оп. 141, спр. 247, арк. 547) й надана «коллежскому регистратору Чунихину». 18 березня 1835 року
 - «Заява», написана Миколою Дмитровичем Петренком (ХОДА, Ф. 31, оп. 141, спр. 247, арк. 546) «въ Изюмскуе ревизскуе комиссію». 18 березня 1835 року

– Супровідний лист до «Ревизской сказки», підготовлений Миколою Дмитровичем Петренком (ХОДА, Ф. 31, оп. 141, спр. 247, арк. 548)

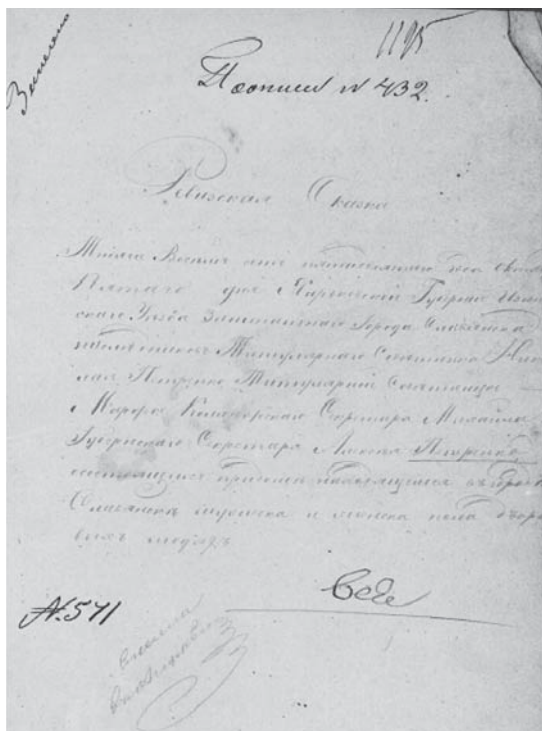
– «Ревизская сказка», підготовлена Миколою Дмитровичем Петренком (ХОДА, Ф. 31, оп. 141, спр. 247, арк. 549, 550).

Більш детально з копіями згаданих документів можна ознайомитися на сайті www.дивлюсьянанебо.com у статті «Про батьків Михайла Петренка» в розділі «Дослідження».

2. В архівах зберігся супровідний документ до «Ревизской сказки», підготовлений уже після смерті Миколи Дмитровича Петренка його нащадками (ф. 31, оп. 141, спр. 346, арк. 1195):

Ревизская Сказка

Тысяча Восьмъ сотъ пятидесятаго года Октября Пятаго дня Харьковской Губерні Изюмскаго Уъзда Заштатнаго Города Славянска наслѣдниковъ Титулярнаго Совѣтника Николая Петренко Титулярной Совѣтницы Марфы Коллѣжскаго Секретаря Михайла и Губернскаго Секретаря Алексѣя Петренко, о состоящихъ при домѣ находящемся въ городѣ Славянскѣ мужеска и женска пола дворовыхъ людяхъ.

У «Ревизской сказке» перелічені дворові люди, що мешкали в Титулярної радниці Марфи Андріївни Петренко (ф. 31, оп. 141, спр. 346, с. 1197):

- Иван Михайлович Путятин – 1813–1848
- жена его Анна Ивановна – 45
- Ивана Михайловича жены незаконнорожденный сын Иван – 22
- братья Ивана Михайловича:
 - Игнат – 32
 - Евдоким – 28
- дочь Ивана Михайловича:
 - Христина – 15
- сестры Ивана Михайловича:
 - Евфросинья – 35
 - Марина – 25
- Итого мужского пола налицо – 3
- Итого женского пола налицо – 4

Остаточно не з'ясовано долю матері Михайла Петренка, але з архівних документів відомо, що його батько Микола Дмитрович помер 1838 року.

Пошуки тривають...

Дослідники Проекту «Ідентифікація Петренків» не тільки намагаються знайти нову документальну інформацію про життя й творчість Михайла Миколайовича Петренка, але й виправляють помилки, яких припускалися будь-які автори в минулому.

На жаль, досі зустрічаються публікації, автори яких, поспішаючи нагадати про себе читачам, нехтують ознайомленням із документальним надбанням щодо Теми, виявляючи чи то свою некомпетентність, чи то нездатність до документального пошуку.

Із метою запобігання появи нових помилок у наш час, дослідники Проекту «Ідентифікація Петренків» готові до будь-яких пояснень і консультацій.

Про слов'янський період життя поета Михайла Петренка та його батьків

Існує дві версії щодо місця проживання батьків Михайла Петренка: «хутірська» та «міська». Обидві ґрунтуються на усних переказах старожилів міста та не мають жодного документального підтвердження. На сьогодні в Слов'янську найбільш поширена «хутірська версія» (провулок Набережний, 1 у сучасному мікрорайоні міста Слов'янська Черевківка), яку коротко розглянуто нижче.

За рішенням сходу міщан Слов'янська, у гирлі річки Бакай, на її лівому березі, безземельному особистому дворянину Миколі Гавриловичу Петренку міщанською управою було виділено ділянку землі під забудову. Тут він заснував хутір Торецький, орендував на правому березі Бакаю у поміщика Марченка землю, вирощував кавуни, дині, потім продавав їх в навколишніх селах. Крім того, заробляв на життя, перепродуючи сіль. Тут і народився майбутній Поет. Його мати почергово народжувала дітей то від Миколи Гавриловича, то від Івана Івановича (обидва мали прізвище Петренко). У сім'ї народився Михайло Миколайович, потім Павло Іванович, Олексій Миколайович та Дмитро Іванович. Усе це пояснювалося якоюсь «родинною таємницею». Про сестер не йшлося. Біля місця, де начебто була садиба батьків Поета, 2012 року проведено урочисте закладення пам'ятного каменю. Питання начебто вирішено, та сумнівів стало не менше.

«Хутірська версія» базується на записах слов'янського краєзнавця А. Абрамова. Записи не датовані, але вважається, що він почав їх робити в 20–30-х роках 20 ст. зі слів Петренка Антона Костянтиновича – онука Павла Івановича, якого дехто вважав рідним братом Поета по матері. Антон Костянтинович начебто збирав матеріали про свого знаменитого предка, але, на жаль, нічого з цього зібрання невідомо. Не опубліковано матеріали досліджень слов'янського періоду життя Поета, які проводила Н. Корнієнко, та її висновки. Записи ж А. Абрамова, які теж не опубліковано та не проаналізовано, відомі у вигляді рукописних та

машинописних матеріалів. А. Абрамов робив записи того, про що пам'ятав сам, записував спогади жителів міста. Звичайно, вони є цікавими й цінними для сучасного краєзнавця, можуть указати напрямок пошуку, але сприймати їх треба критично та перевіряти, використовуючи інші джерела інформації.

Про непричетність Антона Костянтиновича та його родичів до родини Поета докладно та аргументовано написав праправнук Михайла Петренка О. Петренко у своїх книгах та на документальному сайті <http://www.дивлюсьянанебо.com>. Тож не будемо повторюватися. Спробуємо проаналізувати обидві версії на підставі доступних на сьогоднішній день документів та наблизитися до істини.

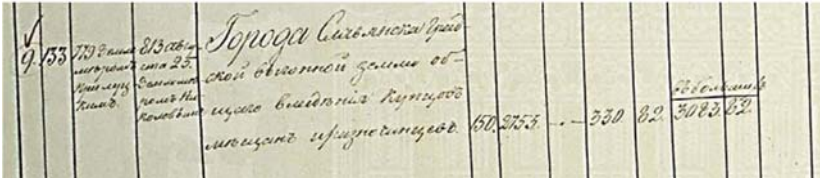
Із відомих на сьогоднішній день документів можна зробити висновок, що слов'янські дослідники здійснили прикру помилку, яку вперто не хочуть визнавати. Незважаючи на те, що учасниками Проекту документально підтверджено, що батьком Поета був особистий дворянин, чиновник Слов'янської ратуші Микола Дмитрович Петренко (1792 р. н.), а матір'ю Марфа Андріївна (мати всіх його дітей), у деяких статтях та інтернет-ресурсах продовжується тиражування місцевої традиційно перекрученої біографії Поета.

Зауважимо знову, що ніяких документальних підтверджень існування Миколи Гавриловича Петренка досі ніким не знайдено. Лише декілька слов'янських краєзнавців і надалі інколи згадують про Миколу Гавриловича Петренка як про батька Михайла, але на те в них є виключно суб'єктивні причини.

То які ж Петренки жили на хуторі Торецькому і чи були вони родичами Поета?

Розглядаючи питання земельного володіння в місті Слов'янську й навколишній місцевості на початку 19 століття, користуючись матеріалами Генерального межування земель Ізюмського повіту та законодавством, що діяло того часу, можна легко пересвідчитися в малоімовірності «хутірської версії».

1779 року місту Слов'янську із казенних земель замежовано 3083 десятини 82 сажени.

Із них: у внутрішній частині міста (садиби з будівлями,городами та садками, вулиці, майдани) – 875 дес. 1992 саж., у зовнішній (вигони загального користування) – 2208 дес. 490 саж. Час від часу серед населення міста виникали суперечки за межі. 1841 року губернське правління під час вирішення однієї з таких суперечок наводить цікаві свідчення у сфері розподілу земельної власності міста: під будівлями – 553 дес., під солонцями, дорогами, озерами та іншими місцями – 409 дес., а 2119 дес. – сіножаті.

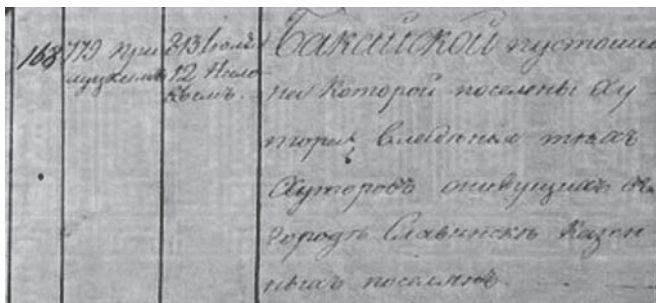
Слід зауважити, що всі рішення щодо землекористування, приймаючи до уваги суспільний стан мешканців міста та наявність земельного фонду ухвалювала тільки міська ратуша і аж ніяк не «сход» чи зібрання будь-кого.

Садиби мешканців міста були в приватній власності, і власники могли їх продавати, дарувати тощо. Але значних земельних володінь у межах міста не було. Забудова вигонів, майданів (тобто місць загального користування) заборонялася. Рішення щодо виділення вигонів у тимчасове особисте користування (не в приватну власність) із виплатою податку в міську казну ухвалювала місцева влада (ратуша). Вона ж слідувала й за порядком у сфері землекористування в межах міста. Але й це питання, аби уникнути суперечок, присвоєння земель загального користування, міська влада регулювала і кожен знав, де йому можна випасати, косити, садити. В іншому разі – покарання у вигляді штрафу, позбавлення права володіння незаконно присвоєною ділянкою тощо. Мешканець міста, сплативши податки в міську казну, міг взяти в довгострокову оренду землю, що належала місту, під млин, завод тощо. На законодавчому рівні одержати ділянку під садибу, але тільки за рішенням ратуші.

Казенні селяни, що мешкали в місті, для забезпечення свого існування, освоєння навколишніх земель та поповнення державної скарбниці отримували земельні наділи для ведення сільськогосподарської діяльності з казенних земель ближніх слобод та хуторів за межами міста. Усі розпорядження казенними землями й казенними селянами здійснювало казенне відомство. Селянам земля надавалася в користування, але не у власність. За користування землею вони платили податки та несли державні повинності (рекрутську, возову, шляхову тощо). Влада відстежувала надходження податків та не допускала відчуження земель, населених казенними селянами, особами іншого суспільного стану. Пояснюються такі дії різними податковими пільгами.

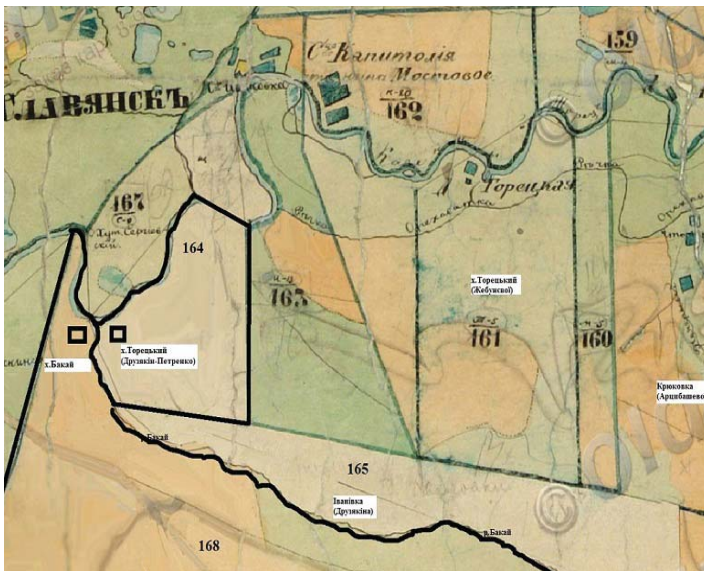
Отже, особистий дворянин та чиновник Слов'янської ратуші, мешканець міста, в його внутрішніх межах міг мати у власності садибу з будівлями, городом, садком. У зовнішніх межах міста він міг користуватися загальними вигонами для випасу худоби, але одержати ділянку в межах дачі, виділеної для казенних селян, він не міг.

Місцевість на лівому березі річки Бакай, на яку вказують прихильники «хутірської версії», була в межах Бакайської пустоші, що належала до хутора Бакай (Бакайка).

Хутір Бакай на тодішніх картах не вказаний, але в описових матеріалах Генерального межування ми знаходимо його в гирлі річки Бакай. Річка була природною межею між володіннями казенними на її лівому березі та поміщицькими на правому. Тож слід виділити й поселення, що виникли на цих землях. На лівому – казенний хутір Бакай, на правому – маєтний хутір Торецький.

Хутір Бакаї населяли казенні селяни, приписані до Билбасівської слободи. Вони та казенні селяни, що мешкали в Слов'янську й навколишніх казенних хуторах (Черкаському, Хрестищі), хуторах по яру Мазана та Бакаї і мали земельні наділи в межах Бакаїської пустоші (№168 на плані Генерального межування).

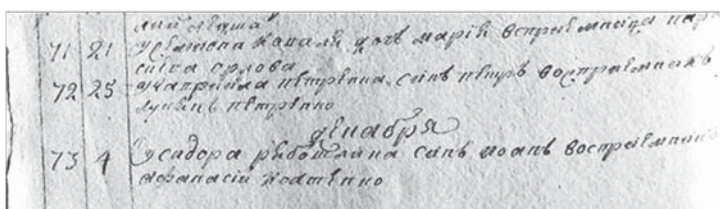

Фрагмент Плану генерального межування
Ізюмського повіту (1784).
Масштаб 1 верста на дюйм.

Із півночі, між землеволодіннями поміщиків Адамових та Таранових-Белозьорових, вона прилягала до р. Казенний Торець, за яким були вигони Слов'янська. Можливо, саме тут селяни переправлялися через річку, уникаючи проїзду поміщицькими землями. І саме тут, за припущеннями місцевих «дослідників», безземельному дворянину Миколі Гавриловичу Петренку рішенням сходу міщан Слов'янська виділено 3 (чи 5) десятин землі під забудову. Та зібрання (сход) міщан не мало права на виділення казенних земель, тим більше дворянину. Дворянин міг землю купити, одержати в спадок або пожалуванням. Але поміщицьких землеволодін у Бакаїській пустоші не було. А землі, виділені для казенних селян, продажу не підлягали. Тож не могло бути й

купівлі-продажу. Мова може йти тільки про виділення в користування земель казенним відомством, а землекористувачем тут міг бути тільки казенний селянин.

Можна припустити, що вказана ділянка могла бути куплена із сусідніх землеволодінь поміщиків (Адамових чи Таранових-Белозьорових). Але таких свідчень немає. Головні сучасні вулиці Черевківки майже точно відтворюють старі шляхи та межі володінь, і вказана садиба Миколи Гавриловича в провулку Набережному є в межах колишніх казенних земель. Наразі відомий тільки один Гаврило Петренко, сином якого міг би бути Микола Гаврилович.

Фрагмент сторінки метричної книги церкви
Знамення Пресвятої Богородиці села Знаменського 1795 року
про хрещення Петра, сина Гаврила Петренка. [25]

Парафіянами Знаменської церкви 1795 року були кріпаки пана Шидловського (Знаменське) та казенні селяни ближніх сіл та хуторів (Черкаського, Билбасівки та інших).

Можливо, указаний Гаврило мав і сина Миколу, але тоді вони були казенними селянами й мешкали в Билбасівці або Черкаському. А частину земельного наділу мали в Бакайській пустоші.

Припускати можна, та чи стосується це родини Михайла Петренка?

Батько Поета, Микола Дмитрович Петренко, за Жалуваною грамотою дворянам, мав дворянські пільги та користувався привілеями, наданими Жалуваною грамотою містам. Але аж ніяк не виконував повинності казенного селянина.

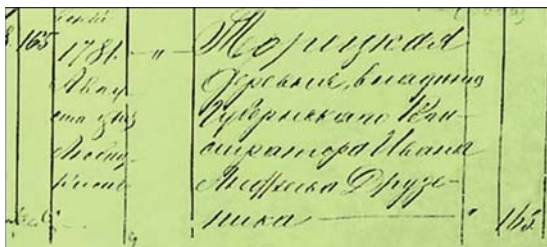
Микола Дмитрович Петренко був державним службовцем, служив у міській ратуші й належав до місцевої еліти. Сума державного жалування, за тодішнього співвідношення цін та прибутку провінційного чиновника, дозволяла жити досить

пристойно. Щоденні ж обов'язки чиновника не давали змоги поєднувати службу із землеробством і вирощувати кавуни, дині та чумакувати (саме такий рід діяльності вважався деякими слов'янськими дослідниками можливим для батька Поета). Такий спосіб життя більше підходив для селянина. Крім того, поблизу слобожанських міст та слобод у навколишніх хуторах, селах та й самих містах і слободах вирощувалося стільки кавунів, динь та городини, що не було ніякого сенсу везти їх далі місцевого торгу. Підкреслюємо й те, що, за Жалуваною грамотою, дворяни могли продавати продукцію свого виробництва тільки оптом. Але якщо з якихось причин це могло бути, то Петренки мали дворових селян, які й могли виконувати таку роботу.

До речі, слід звернути увагу на статус хрещених батьків брата Михайла – Євграфа. Колезький секретар, поміщик Л. Корсунов та генерал-майорша й поміщиця У. Тіхоновська. Лаврентій Корсунов був одружений із рідною сестрою діда Поета Ксенією Дмитрівною Петренко. І під баштан, якщо такий був, родина батька Михайла могла орендувати землю саме в нього. Рідний брат його бабусі, купець П'ятирубльов Григорій Борисович, був ратманом міської ратуші. Рідний брат батька Григорій Дмитрович Петренко – колезький секретар, служив у міській ратуші з 1814 року. 1833 року сім'я мала чотириох дворових селян чоловічої статі (домашня прислуга). Усе це, безумовно, свідчить про близьке оточення родини Петренків та приналежність її до місцевого панства. Тож чи могли вони жити, як селяни, обробляючи землю та продаючи кавуни й дині? Михайло виховувався в досить заможній та освіченій на той час родині, яка мала можливість дати початкову освіту своїм дітям у домашніх умовах. Він став одним із найперших студентів Харківського університету зі Слов'янська. А тяжка селянська праця мало спонукала до мрій про навчання в університеті.

Слід також зауважити, що хутір Торецький засновано значно раніше 1809-го року і, як вказано вище, це був маєтний хутір.

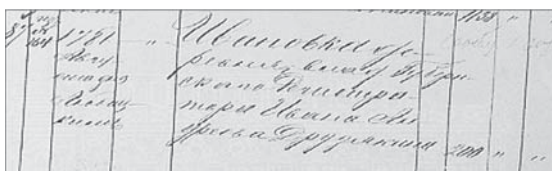
1781 року прапорщик Любидький виконував межування та склав геометричний спеціальний план Азовської губернії Торського повіту хутора Торецького зі всіма землями, що належали до нього та перебували в загальному володінні губернського реєстратора Івана Андрійовича Друзякіна та канцеляриста Петра Олексійовича Петренка.

На плані генерального межування це ділянка за №165 на правому березі р. Бакай. Друзякіну належали й землі хутора Іванівка (№166), які

межували з хутором Торецьким із півдня, та хутір Яковлівка в гирлі річки Гола Долина.

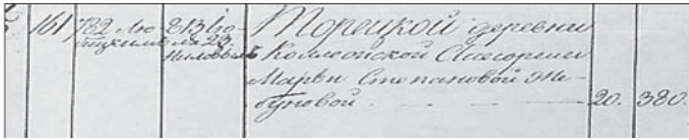
За даними генерального межування 1813 року й хутір Торецький, і Іванівка та Яковлівка були вже

володіннями купчихи Мотрони Іванівни Михайлової (ймовірно, доньки й спадкоємиці Івана Друзякіна). 1847 року, після смерті Мотрони Михайлової, спадкоємицями земельних володінь стали її доньки: дружина купця 3 гільдії Анна Захарівна Марченко та міщанка (дружина купця 3 гільдії) Марія Захарівна Руденко. Роком раніше їм же продали своє земельне володіння три доньки дворянина Василя Сулимкіна, яким Анна та Марія доводилися тітками. Є всі підстави вважати, що це була частина дачі, що належала до хутора вишевказаної Іванівки. Зараз вона має назву Сулімівка.

Наголошуємо, що тільки з цього часу власниками хутора Торецького (на правому березі річки Бакай) стали Марченки. Тож говорити про якісь романтичні відносини Поета і Галі Марченко немає ніяких підстав.

1782 року був заснований ще один хутір Торецький (№161) на плані ГМ. Землі хутора замежовано теж на правому березі Торця за 4 км на схід від хутора Друзякіна-Петренка. Нині це селище Семенівка. Належав хутір колезькій асесорші Марії Степанівні Жебуневій.

Цікаво, що сусіднє з ним володіння (с. Високо-Іванівка, або Крюківка) належало Маргариті Олександрівні, вдові дворянина Петра Петровича Арцибашева. Доньку Арцибашевих, як і Галю Марченко, деякі «дослідники» вважають першим коханням Поета. В родині Арцибашевих того часу була єдина донька Варвара, на дев'ять років старша за Михайла. На початку тридцятих років вона вже була дружиною обер-бергмейстера 7 класу Густава Гесс де Кальве (відомого першого біографа Гр.Сковороди) і жила в Бугаївці неподалік Барвінкового. Її сини закінчили юридичний факультет Харківського університету 1852 року.

Два хутори Торецьких дещо заплутали місцевих «дослідників». Та й на картах 19 ст. показувався то хутір Друзякіна-Петренка в гирлі річки Ториці (Бакай), то хутір Жебуневої нижче за течією річки Казенний Торець, поблизу хутора Високо-Іванівка.

Фрагмент карти початку XIX ст. (не пізніше 1810 р.) з позначенням х.Торецького на правому березі р.Бакай

вони початком 20 ст. Сталися суттєві зміни в законодавстві після земельної реформи 1861 року. З часом невеличкі хутори на лівому й правому березі Бакаю та ще декілька ближніх хуторів втратили свої початкові назви та утворили хутір Черевківський. А ось установити, коли там поселилися предки Антона Петренка, знайти відсутні ланки їхнього родоводу та поставити крапку – це вже завдання для тих, хто підтримує «хутірську версію». Разом із тим треба зауважити, що людська пам'ять, на жаль, не завжди є надійним джерелом інформації.

Тож особистий дворянин, батько поета Михайла Петренка, не міг одержати чи купити землю та заснувати хутір Торецький на лівому березі річки Бакай ні 1809, ні 1815 року на казенних землях Бакайської пустоші.

Микола Гаврилович Петренко (можливий предок Антона Костянтиновича), якщо такий жив на Слов'янщині й належав до стану казенних селян, імовірно, міг жити та займатися землеробством у межах Бакайської пустоші та на орендованих поміщицьких землях. І ця історія, звичайно, цікава, але як історія іншої сім'ї. Прізвище Петренко і в першій половині XIX століття було досить поширене, тому немає ніяких підстав об'єднувати різних Петренків до однієї родини.

Більш вірогідною видається «міська версія», хоча її документального підтвердження знайти, на жаль, до цього часу теж не вдалося.

За свідченнями слов'янських старожилів-краєзнавців Д. Колесника та М. Колодяжного, родина Поета жила в сучасному центрі міста за адресою: вул. Шевченка, 14. Це колишня Ізюмська (Велика, Велика Ізюмська, пізніше Харківська) вулиця. Петренки жили в місті з XVIII ст. і, цілком можливо, що вони були серед перших поселенців вулиці. Після захоплення Російською імперією Криму зникла загроза набігів на місто ординців і населення починає обживати місцевість за межами фортеці. На той час вул. Ізюмська була єдиною із 15 вулиць міста, яка мала назву. Фактично – це була частина Таганрогського шляху. Через сірководневі випари міська знать починає переселятися від соляних озер на більш придатну для життя навколишню місцевість. 1870 року ця частина міста постраждала від пожежі. Пізніші події змінили її вигляд, і наразі тут уже ніщо не нагадує старі часи.

На жаль, за життя старожилів, які могли б щось згадати, ніхто цією версією не зацікавився.

Не так далеко від імовірної садиби Петренків, на колишній Дворянській вулиці, зберігся будинок середини 19 ст. купця П`ятирубльова (не виключно, що це був нащадок старшого брата бабусі Поета Івана Борисовича). Наразі численні нащадки купця Бориса П`ятирубльова є єдиними достовірно відомими слов`янськими родичами Поета.

На цей час майже повністю знищена історична частина міста. Залишилися тільки невеличкі фрагменти старої забудови, переважно кінця 19 ст. Та на старих вулицях збереглися садиби першопоселенців міста, де в нових будинках живуть їх нащадки. Є серед них і Петренки. Архівні пошуки можуть виявити нащадків родини Поета й по жіночій лінії. Можливо, у родинах збереглися якісь перекази, що покажуть нові напрямки документального пошуку.

Після смерті батьків Поета нащадки одержали в спадок чотирьох селян та два дерев`яні будинки, в Слов`янську. Невідомо, були вони на одній садибі чи на різних. А от про земельні володіння не йдеться. Може бути, що земельна спадщина дісталася раніше не тільки вище згаданій Ксенії Дмитрівні Петренко (Корсуновій), а й іншим нащадкам батьків Миколи Дмитровича. І в цьому напрямку теж можуть бути цікаві знахідки. Але поки що все вказує на те, що родина мешкала в місті. У тогочасних документах можна знайти кількох Петренків, які, найімовірніше, не є близькими родичами Поета.

Так, жителі Слов`янська Петро Олексійович та Іван Іванович Петренки, які займалися винокурінням на Ногайській стороні (лівобережжі Сіверського Дінця) згадуються в статті Шамрая А. В. із посиланнями на матеріали про земельне розмежування. Швидше за все, указаний П. О. Петренко був співвласником і хутора Торецького разом із Друзякіним І. А.

Килина (Акіліна) Петрівна, вдова поручика Степана Адамова, у своїй чолобитній до імператриці Катерини II 1781 р., розписуючи полюбовний розподіл спадку між нею та дітьми в Подінців`ї, згадує володіння Петренків, які межували з володіннями Адамових. Схоже, це Брусів (Брусівка) хутір, який згодом був відмежований до казенних земель. І хоча Акіліна Петрівна й

не називає їх імен, та, здається, це знову ті ж самі Іван Іванович та Петро Олексійович. Де врешті оселилися вони самі та їх нащадки та чи мають вони якісь родинні зв'язки з родиною Поета, покажуть подальші дослідження.

6 вересня 1854 р. приватним землеміром було складено геометричний спеціальний план дачі села Оріхуватка, що була у власності нащадків Пилипа Білоусова. Частину с. Оріхуватки було відмежовано у володіння губернської секретарші «Елены Филипповой Петренковой». Не виключено, що Олена Пилипівна могла бути дружиною брата Михайла – Олексія. Саме 1849 року Олексій був переведений із Бахмуту в Слов'янськ. 1850 року він мав чин губернського секретаря, обіймаючи посаду секретаря міської ратуші. А Олена Пилипівна саме тоді змінила прізвище Білоусова на Петренко. Шлюби на той час укладалися, як правило, між особами одного суспільного стану. І донька колезького реєстратора та губернський секретар Петренко – прийнятна партія.

Є цікаві свідчення про титулярного радника Петренка, який жив у Санкт-Петербурзі та заповів своє майно сімферопольському «странно-прийомному дому Таранова-Белозерова». Імператорським указом від 22 червня 1875 р. була «учреждена в означенном заведении пенсионерная кровать имени завещателя». Відомо, що «Дом...» був заснований за заповітом підполковника О. Таранова-Белозьорова, уродженця Слов'янська, і, можливо, указаний Петренко теж мав слов'янське коріння, а, може, і якісь родинні зв'язки із Поетом.

Аналізуючи все, що відомо про черевківських Петренків, можна припустити, що вони були представниками гілки Івана Івановича Петренка, який не був близьким родичем Поета.

Коли й за яких обставин вони оселилися саме тут, покажуть подальші документальні дослідження. Указана місцевими «дослідниками» садиба нібито батька Поета є садибою Павла Івановича. В цьому ж провулку живуть і нащадки Дмитра Івановича Петренка та родини Марченків. Ще раз підкреслюємо, що хутір Торецький став власністю родини Марченків після 1848 року. Ніяких родинних «таємниць» щодо народження Поета ці родини не зберігають. Біографія Поета від слов'янських «дослідників» є безглуздом

нагромадженням фактів з біографії людей, які жили на зламі ХІХ-ХХ століття, та прямого фальсифікату.

Звичайно ж, віддаючи належне першим дослідникам-петренкознавцям, треба виправити всі помилки та встановити нарешті істину.

Зрозуміло, що через брак інформації помилки були неминучі, та не треба їх накопичувати та поширювати й надалі.

Слов'янськ першої половини ХІХ століття

Досі не знайдено документ, який би точно засвідчував місце народження Михайла Петренка. Але, беручи до уваги непрямі докази, можна з великою вірогідністю вважати, що народився він саме в Слов'янську. Тут жили його прадід та дід, служили чиновниками ратуші батько та рідний дядько. Тут пройшло його дитинство, сюди він повертався на канікули під час навчання в Харківському університеті. За Слов'янськом він сумував на чужині та писав про нього проникливі вірші. Це було його рідне та улюблене місто.

Звичайно ж, дуже цікаво знати, яким було місто Михайла Петренка – Слов'янськ першої половини ХІХ сторіччя.

Відомо, що Слов'янськ виник у ХVІІ столітті як Торська фортеця, але після захоплення Криму він втратив своє оборонне значення.

1776 року пікінери Луганського полку з Торської фортеці разом із сім'ями були переведені на річку Самару. Оскільки пікінери були парафіянами Свято-Миколаївської церкви, то й слобода одержала назву Миколаївська (Микільська). 1778 року полк домігся перенесення з Тору в слободу і Свято-Миколаївської церкви, бо вважав її своєю, полковою. Не без сперечань із торянами церкву було перенесено на нове місце та освячено 1781 року. А для справляння духовних потреб торських обивателів залишилася дерев'яна Введенська, зведена в середині ХVІІІ століття на так званому Старому майдані. Її парафіянами були солевари, міщани, казенні селяни міста та навколишніх хуторів. Головною ж соборною стала кам'яна Воскресенська церква, у яку з Миколаївської було перенесено книги та церковне начиння.

Після переведення полку, населення Тору значно зменшилося, але завдяки соляному промислу та вигідному розташуванню слобода згодом перетворюється на промислово-торгове та курортне місто.

Торська фортеця, план реконструкції якої (як і Бахмутської) в 50-их роках XVIII століття розроблявся за участі знаменитого Абрама Ганнібала, не була добудована. З часом сліди її зникають внаслідок промислових робіт (солеваріння, прокладення залізниці тощо).

Грунтуючись на інформації щодо приналежності Поета до прошарку обер-офіцерських дітей, зараз дехто намагається шукати його батька серед військових, гусарів зокрема. Щоб переконатися в помилковості такого пошукового напрямку, достатньо почитати відповідну літературу.

Дід Михайла, Дмитро Іванович, служив квартальним поручиком і 1789 року одружився з донькою купця Бориса П'ятирубльова – Ксенією. Цікаво, що вінчання відбувалося у Введенській церкві, у той час як родина його батька, Івана Петренка, належала до парафіян Воскресенської церкви.

1800 року сім'я Дмитра Івановича (а пізніше і батька Поета Миколи Дмитровича) була вже серед парафіян Воскресенської церкви. Пошук у цьому напрямку може привести до цікавих знахідок щодо визначення місця розташування будинку батька Поета, у якому, можливо, народився і Михайло Петренко. Але, без сумніву, прадід та дід Михайла жили на території фортеці. Звичайно, визначити, де саме, зараз мало ймовірно.

Оскільки Слов'янськ уже на початку XIX ст. був ще й курортним містом, а навколишні землі були у власності відомих осіб того часу, маємо численні спогади про відвідування нашого краю. На жаль, вони стосуються переважно другої половини XIX століття. Та за такий проміжок часу в Слов'янську мало що змінилося. Відповідно до настрою оповідача, пори року враження від міста були різні. Але в цілому місто мало вигляд не дуже привабливий для стороннього ока. Красномовними є наступні спогади одного з гостей міста.

я базару, а на всемъ остальномъ пространствѣ города нескончаемый лабиринтъ извилистыхъ, безымянныхъ улочекъ и переулковъ, которые тянутся между нескончаемыхъ плетней и заборовъ—и вы получите пѣкоторое, отдѣленное понятие о планѣ города Славянска. Но, собственно говоря, городскую физиогномію Славянскъ имѣетъ именно только около собора и базара, гдѣ сосредоточиваются пѣкоторые признаки городского населенія и принадлежности этого населенія къ цивилизованному міру. Тутъ и два-три каменныхъ двухъ-этажныхъ дома, и телеграфные столбы, и два-три магазина и корпусъ каменныхъ рядовъ, впрочемъ, довольно пустыхъ, потому что торговля производится съ воезовъ или подъ навѣсами дырявыхъ шалашей и жалыхъ деревянныхъ

Зараз здебільшого гості міста знайомляться зі Слов'янськом, в'їжджаючи в нього з боку залізничного вокзалу. Але, якщо їхати старовинними шляхами, можна зрозуміти враження від зустрічі з містом людей того часу. Поштовий тракт зі сторони Харкова на Таганрог. Місто

потопало в зелені садків; численні озера, звивисте русло Тору, крейдяні гори, зелені луки та левади створювали мальовничий краєвид. Ще не було цегляних будинків, білі хати, укриті очеретом та соломою, були розкидані невеликими купами в цьому просторі, а на узвишсях виднілися численні вітряки.

Село не село, місто не місто...

Загальний вигляд міста був більш звичним для жителя півдня. Адже волюбні пращури любили

селитися хуторами, захоплюючи такі шматки степу, які тільки можна було обгородити. І хоча сім'ї розміщувалися в досить тісних

хатах, на обійсті було безліч господарських будівель. Тут і повітки для худоби та птиці, клуні, льохи, бондарні та інше, відповідно до роду діяльності. Тож і двори, у яких зосереджувалося повсякденне життя мешканця міста, були досить великі, на вуличках та провулках їх стояло не більше двох-трьох. Часто садиби розміщувалися навколо невеликих озер, левад. Деякі з них збереглися до наших часів, ознаки інших можна легко знайти на території міста. Але все ж таки будівлі заможних верств населення відрізнялися за розміром та місцем зведення.

Вулиці були майже безлюдні: то закурені пилом влітку, то в багнюці в іншу пору року. Зрідка пройде або проїде хтось із тих слов'янців, що не звикли ходити пішки. Вони ніколи не заміталися, а все сміття висипалося або на вулицю, або у дворі. Треба

Быть населенія Славянска также очень мало имѣеть общаго съ нашими понятіями о городскомъ бытѣ. Поднимаются горожане очень рано. Въ 4 часа базарная площадь уже кипитъ народомъ и съ нея, въ разные концы города, везутъ и несутъ провизію — то сложенную въ грязныя корзины, то кучами сваленную въ извозничьи лнейки или простыя дроги. Часовъ въ шесть вездѣ дымятся уже деревянныя, выбѣленные трубы мазанокъ, изъ воротъ на улицу и по дворамъ шныряютъ ребятишки съ ломтями хлѣба и арбузовъ въ рукахъ... Около десяти часовъ утра все населеніе Славянска обѣдаетъ; а часовъ спустя — все населеніе города Славянска уже спитъ... Ни на улицахъ, ни на дворахъ, ни у воротъ, — нигдѣ ни души: спятъ люди, спятъ собаки, спитъ птица, и только свиньи, неутомимыя въ отысканіи средствъ и способовъ пропитанія, понуро бродятъ по улицамъ, оглашая ихъ своимъ монотоннымъ хрюканьемъ.

И долго предается весь городъ глубокому сну. Только уже въ пятомъ часу пополудни, начинаютъ опять являться на улицахъ прохожіе и пробѣжіе, раздаются звонъ къ вечернѣ, и у воротъ, по заваленкамъ домовъ начинаютъ появляться отдѣльныя группы стариковъ, дѣтей и моло-

Представьте себѣ, на ровной и низкой площади въ 12—15 квадратныхъ верстѣ, окруженной довольно значительными высотами, огромную деревню, построенную безъ всякаго порядка, безъ малѣйшаго смысла, безъ всякаго руководящаго плана, безъ всякой заботы объ удобствахъ или даже о взаимныхъ отношеніяхъ мѣстныхъ жителей между собою. Представьте себѣ на этой грома-

значити, що такої звички слов'янці не позбулися й дотепер і сторонне око завжди помічає страшенну засміченість околиць, особливо озер, річок, колишніх левад. На жаль, тут накопичені багаторічні звалища сміття, які продовжують поповнюватися.

Місто ніби завмерло, життя мало змінювалося впродовж років. Тож, мабуть, приблизно такий вигляд воно мало й на початку ХІХ століття.

Одним із найцікавіших документів є історико-статистичний опис Харківської губернії станом на 1837 рік, складений Вадимом Пассеком.

Цікава деталь: сімейство Вадима Васильовича не раз бувало в Слов'янську. Неподалік був їхній маєток. Зупинялася родина завжди в будинку купця П'ятирубльова (єдиних документально встановлених родичів Поета). Швидше за все, тоді тут жила родина купця 2 гільдії Павла Григоровича. Цей історичний будинок зберігся й дотепер:

В. Пассек описує вигідне розташування міста, унікальні соляні озера й пророкує йому блискуче майбутнє:

Дружині Вадима Пассека Тетяні Петрівні дуже подобався Слов'янськ, із яким її родину пов'язувало безліч приємних спогадів. У своїх мемуарах вона писала: «Ах, когда в душе рай, все кажется раем! Чуть не раем и нам стала казаться наша степная жизнь».

Положение Славянска представляет ему многие выгоды: через город пролегают дороги въ Таганрогъ, на Довъ и на Кавказъ (отъ чего многие жители съ выгодою содержатъ постоялыя дворы); сюда идетъ почти весь хлѣбъ, отправляемый къ портомъ Азовскаго моря; близость къ Крыму, откуда вывозятъ соль, близость къ Бахмуту, богатому каменнымъ уголемъ, асбестомъ и прозведевіями Луганскаго чугунаго завода, который вѣроятно вѣскорѣ обратитъ на себя большее вниманіе помѣщиковъ Харьковской Губерніи, наконецъ близость къ Дону, съ вѣрными надеждами на его судоходство, и собственныя озера, не только обильныя солью, но и цѣлебныя во многихъ болѣзняхъ—обещаютъ Славянску блестящую будущность, и, вѣроятно, еще болѣе увеличатъ богатство и значительность его передъ прочими городами Губерніи.

Въ Славянскѣ мы останавливались всегда у купца Пятирублева. Намъ отводилось три прохладныя комнаты, окнами на улицу, на которой рано утромъ открывался базаръ. Чего только не было на этомъ базарѣ: и сливы, и паланицы, и пшено, ягоды, куры, раки, хлѣбы бѣлые и черныя, бублики, масло, яйца, ягоды, все, что только въ ту пору родилось и добывалось. Слышался неясный шумъ, похожий на шумъ жоря, прерываемый временами крикомъ и перебранками перекупокъ. Шумъ и говоръ смѣшанныхъ голосовъ будили меня, я одѣвалась, садилась къ окну, раскрывала его, — любовалась пестрымъ базаромъ и покупала черезъ окно что было надобно. Часто на базарѣ являлись слѣпые бандуристы, народъ окружалъ ихъ и внимательно, порой съ намернувшими на глазахъ слезами, сдушалъ ихъ незатѣйливо свѣтлыми думки о быломъ—близкомъ сердцу народа.

Є свідчення, що її невістка Олена Юхимівна Грейф (Льоля) була донькою слов'янського мирового судді, відставного штабс-капітана, поміщика Грейфа Юхима Костянтиновича. Та це вже цікава історія більш пізнього часу.

Цікаво спостерігати, як із розвитком міста переміщувалися й центри торгівлі: спочатку це просто Майдан (згодом Старий майдан), на якому стояла Введенська церква, потім Базарна площа, яку також пізніше стали називати Старо-Базарною, згодом чергова Базарна, теперішня Соборна. Торгівля велась переважно продукцією місцевого виробництва в межах міста та повіту. Головний прибуток отримували від торгівлі зерном, вовною, худобою. Набирало силу місцеве купецтво.

У 30-х роках в Слов'янську було 15 вулиць, але тільки одна з них мала назву. Це була частина поштового тракту з Ізюму на Таганрог. Спочатку її називали просто Великою, пізніше Великою Ізюмскою, на відміну від Старо-Ізюмської, або просто Ізюмською. Уздовж неї почали селитися купці та заможні міщани, переселяючись від соляних озер на початку ХІХ ст. Мотивація – сірководневі випари. На початку ХХ століття це вулиця Харківська. За свідченнями слов'янських краєзнавців Д. Колесника та М. Колодяжного, сім'я Петренків жила саме на вулиці Великій Ізюмській (тепер вул. Шевченка, 14):

Между гостиницей и домом Харитоновя (Харьковская, 16), по данным Н.В.Колодяжного и Д.Н.Колесника, находился городской дом семьи украинского поэта Михаила Петренко.

Комментарии

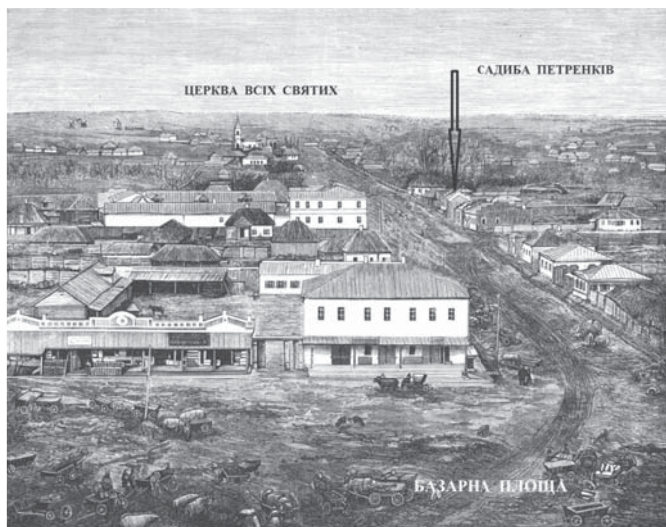
Первоначально называлась улицей Киселева, по фамилии первопоселенца. По мере развития переименовывалась в Изюмскую, затем Харьковскую: в настоящее время – улица им. Шевченко.

1877 року журнал «Нива» публікує нариси Василя Івановича Данченка «Несколько дней в Славянске». Пізніше було опубліковано нариси-враження від відвідин ним Святогірської пустині. Нариси ілюстровані відбитками з гравюр, створеними за фото, автором яких є чернець пустині о. Стефан:

П отець Стефанъ, самоучка-фотографъ, подаль мнѣ виды монастыря. Снимки были сдѣланы весьма тщательно; потомъ я ихъ передалъ въ Петербургѣ редакціямъ иллюстрированныхъ изданій, и работа отца Стефана была воспроизведена граверами. Отчетливость, пѣтний колоритъ, умѣніе выбрать пунктъ, откуда снимать видъ, достойны были всякой похвалы.

Можливо, були й інші фотографи-аматори в Слов'янську на початку 70-х років. Але поки що таких фото не знайдено.

О. Стефан сфотографував вулицю Ізюмську з дзвіниці Троїцького собору, який стояв на Базарній (сучасній Соборній) площі і надав нам чудову можливість бачити ймовірну садибу родини Петренків:

Общий видъ г. Славянска.

Влітку 1870 року письменник О. Клеванов, мати якого походила з родини місцевих дворян Шабельських, лікувався в Слов'янську на мінеральних водах. За його свідченням, перед тим у місті була пожежа:

шей части онѣ запрягаются парюю. Ямщикъ привезъ меня къ постоялому двору купца К. на Изюмской улицѣ. Два большіе каменные дома двухэтажные очень приличной, даже красивой, наружности и между ними ворота. Это на лѣвой сторонѣ отъ соборной церкви и площа, а правая сторона Изюмской улицы

отъ самой площади и довольно далеко по ней къ северу выгорѣла на самый Троицынъ день, когда въ Славянскѣ бываетъ ярмарка. Сгорѣло 17 дворовъ со всѣми постройками; конечно, пожаръ довольно значительный; но извольте вѣрить слухамъ! Въ Курскѣ, пока мы дожидались, пришлось мнѣ говорить съ однимъ военнымъ, который за столомъ былъ моимъ сосѣдомъ. Онъ мнѣ рассказывалъ, что ѣдетъ тоже въ Славянскъ, гдѣ уже былъ и куда отвезъ ранѣе свое семейство, что тамъ сгорѣла *половина города* и вслѣдствіе этого и большаго пріѣзда желающихъ пользоваться водами, цѣны на квартиры страшно вздорожали. Замѣтимъ, что въ Славянскѣ считается больше 1,000 дворовъ и слѣдовательно потеря 17 домовъ, хотя лучшихъ и въ лучшей части города, не могла бытъ слишкомъ чувствительна.

Можливо, пожежа зачепила й садибу Петренків. Тим більш цінним є це зображення вулиці, адже, швидше за все, зроблене воно ще до пожежі. Між іншим, описуючи місто, О. Клеванов звертає увагу на те, що в місті просторі садиби й багато незабудованих пустирів. Це ще раз підтверджує думку, що родині батька Поета зовсім не обов'язково було селитися далеко на хуторі. За потреби, достатньо було купити (звернутися з проханням про виділення ділянки під садибу) для цього ділянку в місті. Клеванов указує і на місце, на якому на початку століття були «присутственные места», де служили і родичі Михайла:

при домикахъ большіе дворы, есть и сады, а много и вовсе не застроенныхъ пустырей. Нѣтъ никакого сомнѣнія, что Славянскъ получилъ названіе отъ соли, т. е., что онъ собственно *Солянскъ*, и что добыванію соли обязанъ онъ своимъ происхожденіемъ. Дѣйствительно, по рассказамъ мѣстныхъ жителей, средоточіе города было первоначально около озеръ, и мнѣ показывали даже мѣсто, гдѣ возвышалось когда-то зданіе присутственныхъ мѣстъ, а именно по сосѣдству выше-описанныхъ рассорившихся мельницъ. Что было причиною передвиженія города все далѣе и далѣе къ западу—не извѣстно, а теперь, вслѣдствіе проведенія желѣзной дороги, оно высказывается еще сильнѣе, и нѣтъ сомнѣнія, что Славянску предстоитъ будущность хорошая на счетъ, конечно, имѣющихъ совершенно пасть городовъ Изюма и Бахмута, далеко (верстъ слишкомъ 40) обойденныхъ порою. Славянскъ лежитъ на половинѣ

Зараз на цьому місці пустир поблизу Воскресеньського собору.

Територія першого поселення згодом стає околицею міста. Закривається Введенська церква, а замість неї вже в новому центрі міста зводиться велична Троїцька. Вона й стає головним собором міста. Втрачає своє значення та занепадає Воскресеньський собор. Тільки в кінці XIX ст. він був впорядкований коштами Івана Васильовича Шнуркова. Поступово виникають нові вулиці та площі. Та в старій частині міста й досі можна пройтися звивистими вуличками, знайти ознаки Старого майдану, місця, де були ворота Торської фортеці. Земельні володіння понад Торцем із чудовими левадами перетворилися на промислові зони або заросли бур'янами. Та, як і двісті років тому, біжить річка Калантайка, і міст через неї на тому ж місці. Зберігся Воскресеньський храм, де хрестили, вінчали та відспівували родичів Михайла Петренка.

Звичайно, цей опис міста Слов'янська початку XIX століття не є детальним і ґрунтовним, але здатний розбурхати уяву читачів, спонукати до дослідження унікальної історії міста, яка зберігає ще багато таємниць.

Харківський період життя Михайла Петренка

Про харківський період життя Михайла Петренка на сьогодні знайдено, на жаль, не дуже багато документальних матеріалів. Та є всі підстави вважати, що початковий харківський період життя Поета пов'язаний із навчанням в Харківській губернській гімназії.

Основним завданням гімназії була підготовка учнів до вступу в університет. Харківський колегіум, який виконував функції головного навчального закладу Слобідської України, в першій половині XIX століття поступово було реорганізовано в семінарію – середній навчальний заклад духовного напрямку. Слід зауважити, що семінарія на той час давала глибокі знання, а її випускники до 70-х років мали такий же доступ до вищих навчальних закладів, як і ті, що закінчили гімназії.

Гімназія була розміщена за межами монастиря на місці теперішньої бібліотеки ім. Короленка. Перші будівлі гімназії не збереглися, але на титульному листку «Биографического словаря бывших питомцев Первой Харьковской гимназии за истекшее столетие с 1805 по 1905 год», виданого до її 100-річного ювілею, є відображення і першої будівлі, де, імовірно, й навчався Михайло Петренко, і більш пізньої, зведеної на Старомосковській вулиці 1845 року.

Звичайно ж, у «Словарі» згадувалися не всі випускники. Пройшло багато років від закінчення Поетом гімназії. На 1905 рік, мабуть, у Слов'янську вже не залишилося нікого з його близьких родичів. Місцева еліта була русифікована і мало цікавилася історією становлення української літератури на Слобожанщині. І хоча одним із

На цій невеличкій території був осередок тодішньої про-світи лівобережної України. Студенти, семінаристи та гімназисти мали можливість спілкуватися між собою. Тож не дивно, що серед товаришів Михайла були не тільки студенти університету, а й семінаристи.

Слід зауважити, що батьки Михайла недаремно віддали Михайла (а згодом і другого сина Олексія) для навчання в гімназію. Незважаючи на велику кількість приватних шкіл та пансіонів, якісну середню доуніверситетську освіту можна було здобути тільки тут та в деяких пансіонах (Робуша, Роберті, Ольденборгера, Зімницького). Навіть без університетської освіти, закінчивши гімназичний курс навчання, можна було зробити непогану службу кар'єру. До речі, згаданий вище О. Мандрикін був виключений із гімназії за участь у студентських протестах, не отримавши повної середньої освіти, але став успішним службовцем та громадським діячем.

Деякі будівлі університету збереглися до сьогодні. Майже не зазнав змін колишній губернаторський дім, збудований 1777 року і відведений під навчальний корпус. Зараз тут функціонує Харківська інженерно-педагогічна академія:

Навпроти, у перебудованій та відреставрованій будівлі 1831 року, де були університетська церква Святого Антонія, актова зала, обсерваторія та бібліотека, діє Український культурний центр:

Збереглися, хоча й змінили свій вигляд, Покровський та Успенський собори.

У першій половині XIX ст. Харків значно змінився. Змінила свій вигляд й Університетська гірка. Хати, які були звичні для міста кінця XVIII ст. залишилися тільки в приміських слободах, куди наприкінці 30-х років почали переселяти тих, хто не міг дотримуватись вимог «Положення об устроїстве губернского города Харькова», прийнятого 1837 року. Згідно з цим документом на головних вулицях, зокрема, заборонялося будувати дерев'яні будинки.

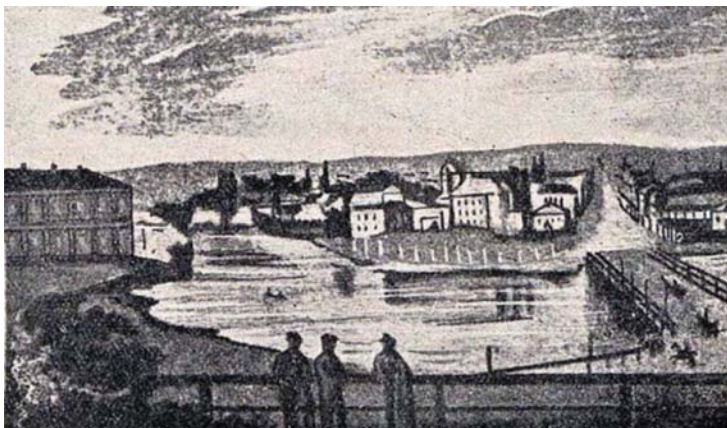

Гравюра 1840-х років дає повне уявлення про вигляд Університетської гірки часів навчання Михайла Петренка. У центрі – Успенський собор, зліва – Покровський монастир, справа – будівлі університету та університетської церкви, унизу – Сергіївська площа. З Університетської вулиці до площі веде Купецький спуск. Справа бачимо Лопаньський міст:

Можливо, Михайло кожного дня піднімався до університету сходами від мосту, адже, швидше за все, жив він у передмісті за Лопанню.

Нижче подано панораму цієї частини міста того часу – Гончарівку та Холодну гору:

Обабіч Полтавського шляху (вул. Катеринославська) зводили кам'яні будинки купці, чиновники. Зліва видно церкву Різдва Христового. За нею була приміська слобода Гончарівка. Саме в ній та на східному схилі Холодної гори селились того часу менш заможні харківці. Справа від мосту стояла Благовіщенська церква, а на Холодній горі на кладовищі була зведена церква Всіх Святих. Далі, справа від шляху, Дмитрівська церква, навпроти якої стояв будинок матері Гр. Квітки-Основ'яненка, де й певний час жив сам письменник. Імовірно, в цій церкві його й відспівували:

За деякими свідченнями, у цьому ж районі, в будинку Кронебергів, у червні 1846 р. російський критик В. Белінський зустрічався з членами харківського літературного гуртка. Але, швидше за все, це легенда. Знаменитий критик, тяжко хворіючи, разом із М. Щепкіним їхав на лікування до Одеси. Перебуваючи декілька днів у Харкові, він відмовлявся від усякого спілкування.

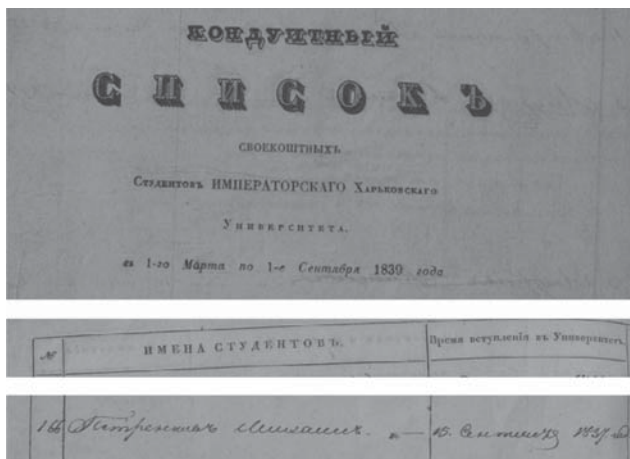
У кінці Конторської вулиці, що тяглася понад Лопанню, наліво від мосту була квартира «магістрів», де також збирався гурток молодих любителів літератури. Швидше за все, бував там і Михайло.

Нижче зображено вид на Катеринославську вулицю з Холодної гори початку і другої половини ХІХ ст. Видно заставу з рогатками (шлагбаумом), хати обивателів. До річі, цим шляхом Михайло в'їжджав у місто, перебуваючи вже на службі в Лебедині.

Згадуючи Харків 20–30-х років XIX ст., Ф. О. Рейнгардт пише, що «харківці» тоді говорили чистою українською мовою. Спосіб життя відзначався суворою моральністю, релігійністю, працьовитістю, свідомістю обов'язку, шануванням старших, а гостинність була загальною рисою того часу. Люди не були виснажені тяжкою працею, спокійні, чесні та доброзичливі, а продукти якісні та дешеві. Тож бідності не було. За невеликі гроші можна було винаймати квартиру в ближніх слободах за Лопанню.

Першою документальною згадкою про харківське життя (студентські роки) Михайла Петренка є «Кондуитный списокъ...» (от фр. *conduite* – поведінка), де занотовували інформацію про поведінку вихованців навчальних закладів.

Про Михайла Петренка-студента також знаходимо запис у «Спискѣ студентовъ Императорскаго Харьковскаго университета...»:

СПИСОКЪ СТУДЕНТОВЪ ИМПЕРАТОРСКАГО ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА на 1837 академический годъ, по ЮРИДИЧЕСКОМУ ФАКУЛЬТЕТУ.				
Число	ИМЕНА И ФАМИЛИИ.	Время вступленія въ Университетъ.	Изъ какого званія.	На какомъ содержаніи.
II. Курса.				
25	Петренко Михайло	21 Сеп. 1837.	Об. оф. сынъ.	И

У вересні 1842 року відомий петербурзький літературний журнал «Маякѣ» надрукував рецензію М. Тихорського на поетичну збірку «Сніпъ», у якій критик присвятив багато уваги поезії Михайла Петренка:

... Вотъ она думала, передумала и рѣшилась наконецъ отправиться опять въ Петербургъ; наняла извозчика.— Петренко не промахъ, провѣдалъ какъ-то, что поѣздія ѣдетъ на долгихъ въ Петербургъ и какъ нарочно черезъ Харьковъ; въ извѣстный день онъ и засѣлъ на Холодной горѣ, въ провалѣ. Была ночь, когда поѣздія подъѣзжала къ Харькову, желая въ полнѣ насладиться Малоросійскою ночью, она вышла изъ повозки, и вперивъ глаза въ звѣздное небо, тихо брела по бульвару, извивавшемуся около дороги; г. Петренко не долго думалъ; схватилъ поѣздію, и бѣгомъ съ нею домой. Съ тѣхъ поръ поѣздія живеть въ заперти у г. Петренки;

Можливо, М. Тихорський товаришував з М. Петренком і йому було відомо, що після закінчення університету він жив неподалік Холодної гори. Така версія цілком імовірна, але документальних доказів поки що немає. Можемо тільки припускати, маючи непрямі свідчення.

Можна припустити, у якому саме місці «підстерігав свою Поезію» Михайло.

Провалля (яр зі стрімкими схилами) на Холодній горі згадує Г. Квітка-Основ'яненко («Сватання на Гончарівці»):

«Одарка: Ще добрі люди і з церков не повиходили, а ти вже і на вольну швандя? Знаю я тебе! оце було б так, як позавчора: п'ятінка свята, люди ні рісочки у рот не беруть, а він на вольній, та так впився, що не зміг і додому дійти. Ввалився у провалля оттам, на Холодній горі, та й спав цілу ніч...

...Ось коли б кабатчики та відмежували б геть по Залютин, то-то б я спасибі сказала!»

Вважаємо, що це був Залютинський яр. У його гирлі на Полтавському шляху стояла кам'яна будівля шинку Залютин, куди «швандяли» деякі обивателі передмістя, не жалючі ніг. Адже в часи, які описує Квітка-Основ'яненко, за межами міста (Гончарівка з 20-х років вже входила в межі міста) у навколишніх селах було дозволено вільний продаж горілки, і вона була там значно дешевшою.

Холодна гора була вкрита лісом, а її схил доставляв багато неприємних моментів тим, хто піднімався або спускався з неї в місто Полтавським шляхом. Забудовуватися Гора починає з 1842 року. А до того будівлі були тільки на її східному схилі, що й бачимо на триверстній карті другої половини ХІХ століття:

Швидше за все, Михайло справді жив недалеко від Полтавського шляху, можливо, на Гончарівці. Вартість житла в передмісті була значно меншою, а дістатися міста звідси, як на той час, було дуже зручно. Зокрема, враховуючи тодішній жахливий стан міських вулиць.

Через страшенну сезонну багнюку на вулицях Університету довелося запровадити «брудні канікули», а школи закривали на 2-3 місяці. У 30-ті роки XIX століття колишні Московська, Катеринославська, Сумська вулиці були майже непролазні. У негоду їх вистеляли хмизом, а самі жителі засипали ями камінням та різним сміттям.

Та, незважаючи на всякі негаразди, Харків жив цікавим життям, у якому брало участь й студентство. Узимку в місті збиралося багато «шляхетного люду». Улаштовувалися бали, маскаради, вечори, давалися концерти. У місцевому театрі ставилися п'єси за участі блискучого українського актора Карпа Соленика. Тут бував М. Щепкін та інші театральні знаменитості.

За відгуками сучасників, Харківський театр вважався найкращим провінційним театром тієї пори. Сучасник Соленика писав: «украинскія пьеси возбуждали всегда искреннее сочувствие и образованной публики и простолюдиновъ даже, не интересующихся сценическими представленіями»... Можливо, саме під впливом театру Михайло звернувся й до драматургії.

Відомо декілька листів П. Кореницького, написаних у різні роки поету і видавцю О. Корсуну. В одному з них, датованому «1844 года Сентября 12-го дня. С. Рай-Александровка», згадується про Михайла Петренка в Харкові:

«...Если ты что собираешь и думаешь печатать – я могу служить тебя нѣкоторыми пїезами, даже очень большими. Петренко нашъ фантазируетъ въ Харьковѣ и служитъ въ Уголовной Палатѣ; я писалъ къ нему недавно, послѣ же Покрова я надѣюсь видѣться съ нимъ въ Харьковѣ по очень критическимъ своимъ обстоятельствамъ и собственно о перемѣщеніи въ другое село просить Архіерея, – я теперъ живу просто якъ сорока на тыну...».

Петренко нашъ фантазируетъ въ Харьковѣ и служитъ въ Уголовной Палатѣ; я писалъ къ нему недавно, послѣ же Покрова я надѣюсь видѣться съ нимъ въ Харьковѣ по очень критическимъ своимъ обстоятельствамъ и собственно о перемѣщеніи въ другое село просить Архіерея, – я теперъ живу просто якъ сорока на тыну...».

Досить детально ці листи розглянуто в науковій розвідці І. Айзенштока «Листи Порфирія Кореницького» (1926).

Наступну згадку в біографії Михайла Петренка про Харків зустрічаємо в альманасі «Южный русскій сборникъ» (1848):

окончилъ курсъ ученія въ 1841 году въ Харьковскомъ Университетѣ, и потомъ опредѣлился на службу по гражданскому вѣдомству.

У цей час він уже мав чин Колезького секретаря й служив Секретарем у Вовчанському повітовому суді.

У декількох відомих на сьогоднішній день «Формулярних списках» протягом багатьох років про харківський період життя Михайла Миколайовича Петренка вказувалося таке (Формулярний список о службѣ Лебединскаго Уѣзднаго

Стряпчого Титулярнаго Совѣтника Михаила Николаевича Петренка. За 1858 годъ.):

«...По окончаніи курса наукъ въ Императорскомъ Харьковскомъ Университетѣ со степенью Действительнаго Студента въ 1841 году, въ службу вступилъ в Харьковскую Палату Уголовнаго Суда канцелярскимъ чиновникомъ тысяча восьмсот сорокъ четвертаго года Іюля тринадцатого дня – 1844 Іюля 13.

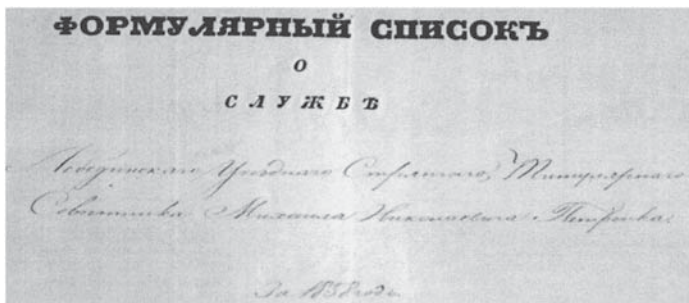
Правительствующимъ Сенатомъ утверждень въ чине Губернскаго Секретаря тысяча восьмсотъ сорокъ четвертаго года Августа четырнадцатого дня со старшинствомъ со дня опредѣленія на службу – 1844 Августа 14.

Определен Старшимъ Помощникомъ Столоначальника – 1844 Сентября 19.

Определень къ исправленію должности Столоначальника – 1845 г. Іюня 6.

Утверждень Столоначальникомъ – 1846 Августа 17.

За отличное усердіе къ службѣ по Высочайшему повелѣнію награжденъ чиномъ Коллежскаго Секретаря – 1846 Ноября 26...»

У невеличкій статті П. Грабовського «Дещо про Порфира Кореницького» (Львів, 1894) про Михайла Петренка написано:

«...Кореницький був синомъ священника харківської губернії, учився в харківській духовній семінарії в тридцятих роках. Налезав до гурту Писаревських і Петренка, що славились під той час у Харкові своїми українськими концертами, будиши до того й поетами українськими...».

У збірці «Твори Амвросія Метлинського і Миколи Костомарова» (Львів, 1914) сказано:

«...В Харкові Костомаров, вернувши 1841-ого року з Криму, ввійшов в кружок людей, також відданих ідеї відродження рускої мови і літератури, як: Корсун, Петренко, Щоголів, Кореницький, Писаревський, потім Бецький: крім того познакомив ся з Квіткою-Основяненком...».

У «Русской старине» було надруковано статтю «Отношение Н. И. Костомарова къ г. Харькову и Харьковскому университету» (1914), де згадується й Михайло Петренко:

«...Въ этотъ промежутокъ времени Н. И. сильно сблизился съ цѣлымъ рядомъ представителей малорусскаго литературнаго движенія въ Харьковѣ: «В это время», пишет онъ, «я сблизился съ цѣлымъ кружкомъ молодыхъ людей, так же, какъ я, преданныхъ идеѣ возрожденія малорусскаго языка и литературы: это были – Корсун, студентъ Петренко, студентъ Щеголевъ, впоследствии извѣстный малорусскій поэтъ, семинаристъ Писаревскій и др. ...». ».

Пізніше різні автори посилалися на вищезгадані першоджерела в своїх статтях.

Ось така невеличка добірка основної документальної інформації про перебування Михайла Петренка в Харкові може стати початком більш глибокого документального дослідження харківського періоду життя Поета-романтика.

Юридична кар'єра Михайла Миколайовича Петренка

Мало хто знає, що Михайло Петренко був не тільки поетом, а й чиновником Міністерства юстиції з університетською юридичною освітою.

Досліджуючи документи щодо родини Поета, можна зробити висновок, що намагання батьків дати йому юридичну освіту не було випадковим і рішення щодо вступу до університету було ухвалене давно. У першій половині XIX століття юридичний факультет Імператорського Харківського університету вважався найпрестижнішим. Родичі ж Михайла були чиновниками й добре розуміли переваги кар'єрного росту службовця з вищою юридичною освітою:

Батько Михайла – Микола Дмитрович Петренко служив у «Славянскої Городової ратушѣ», почавши свою кар'єру підканцеляристом і закінчивши її 10 липня 1832 року, звільнившись із посади Секретаря в чині титулярного радника.

Дмитро Іванович Петренко (дід майбутнього повітового прокурора) служив квартальним поручиком – помічником квартального наглядача в Слов'янську. Це була виборна поліцейська посада, відповідала 12-му класу «Табели о рангах» Російської імперії.

У Слов'янській ратуші служив дядько Михайла – Григорій Дмитрович Петренко. Пізніше в цій же установі служили й двоюрідні брати Михайла – Василь Григорович і Федір Григорович Петренки, його рідний брат Олексій, але це інша історія.

У вересні 1837 року Михайла Петренко був зарахований студентом на юридичний факультет університету. За його навчання сплачували батьки («за свій кошт»).

1841 року він закінчив повний університетський курс зі ступенем «действительный студент», що означало «без отличія». У часи студентства Михайла повний курс навчання на юридичному факультеті університету складав чотири роки, про що не знали автори публікацій радянських часів. Через це вважалося,

що до університету Михайло Петренко вступив 1836 року (популярна помилка 1970-х – 2000-х років).

Грунтуючись на «Формулярный списокъ о службѣ Лебединскаго Уѣзднаго Стряпчаго Титулярнаго Совѣтника Михаила Николаевича Петренка за 1858 годъ», можна документально простежити історію його службових переміщень:

«...По окончаніи курса наукъ въ Императорскомъ Харьковскомъ Университетѣ со степенью Действительнаго Студента въ 1841 году, въ службу вступилъ в Харьковскую Палату Уголовнаго Суда канцелярскимъ чиновникомъ тысяча восемьсот сорокъ четвертаго года Юля тринадцатого дня – 1844 Юля 13.

Правительствующимъ Сенатомъ утверждень въ чине Губернскаго Секретаря тысяча восемьсотъ сорокъ четвертаго года Августа четырнадцатого дня со старшинствомъ со дня опредѣленія на службу – 1844 Августа 14.

Определен Старшимъ Помощникомъ Столоначальника – 1844 Сентября 19.

Определень къ исправленію должности Столоначальника – 1845 г. Юня 6.

Утверждень Столоначальникомъ – 1846 Августа 17.

За отличное усердіе къ службѣ по Высочайшему повелѣнію награждень чиномъ Коллежскаго Секретаря – 1846 Ноября 26.

Определень въ Волчанскій Уѣздный Судъ Секретаремъ – 1847 Августа 16.

Опредѣленъ въ городъ Лебединъ уѣзднымъ Стряпчимъ и в отправленіе этой должности вступилъ – 1849 Юля 6.

Высочайшимъ Приказомъ, отданнымъ по Гражданскому вѣдомству въ 22 день Января 1853-го года произведенъ за выслугу лѣтъ Титулярнымъ Советникомъ со старшинствомъ – 1850 Ноября 26.

По Всемилостивѣйшему Манифесту состоявшемуся въ 26 день Августа 1856 года награждень бронзовою медалью въ память войны 1853–1856 годов – 1856 Августа 26.

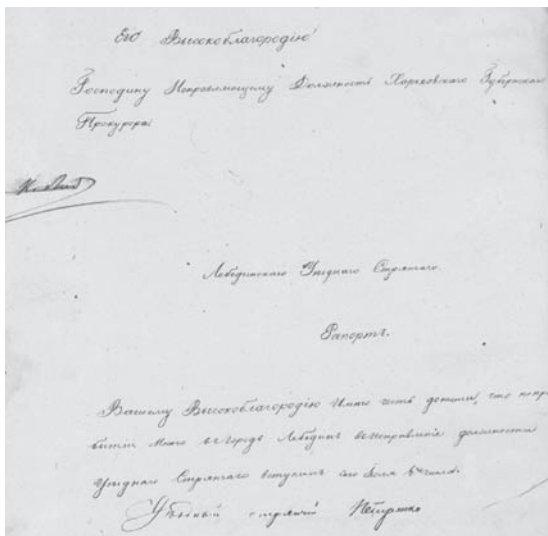
В графе «Быль ли в походахъ противъ непріятели и въ самыхъ сраженіях, и когда именно?» указано «Не быль».

Аттестованъ способнымъ и достойнымъ».

Слід звернути увагу на той факт, що після закінчення університету (1841) Михайло «въ службу вступилъ» тільки в липні 1844 року. Перша посада його була в Харківській Палаті Кримінального Суду.

У матеріалах Міністерства юстиції знайдено цікаву документальну інформацію щодо його служби між харківським та лебединським періодами, проте опубліковано її буде пізніше.

1849 року Михайла Миколайовича було переведено з м. Вовчанська, де він служив секретарем повітового суду, у м. Лебедин «для исправления должности Уездного стряпчего».

У Сумському архіві зберігся його Рапорт губернському прокурору про прибуття до нового місця служби.

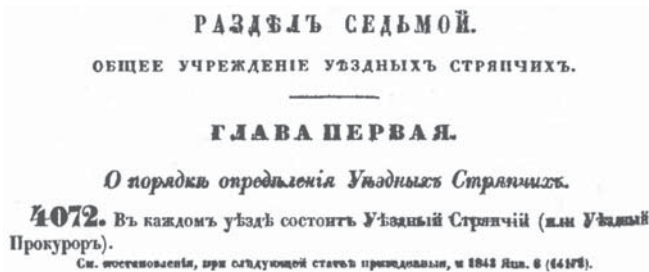
У Лебедині Михайло Петренко служив повітовим стряпчим (прокурором) при земському суді до кінця 1862 року.

Що ж це була за посада? Що входило до службових обов'язків повітового стряпчого?

Вичерпну інформацію щодо цього питання можна знайти на численних сторінках СЗРІ (Сводъ законъ Россійской имперіи), однак для того, щоб мати уявлення про права та обов'язки повітового

ЗЕМСКІЙ СУДЪ:
 Исправл., Г.А. Петръ Ал.-Фев. **ДОБРОСЕЛЬСКИЙ.** — Непрем. Зас., КСк. Ив. Иван. **ЕГОРОВЪ.** — Зас., ТтС. Влад. Яв. **КРАСНОКУТСКИЙ.** — Стан. Прист.: 1 ст., КСк. Фед. Васил. **ХОРУЖИНСКИЙ.** 2, КСк. Макс. Емел. **ВЕНДЕРШЕВСКИЙ.** — Секр., ГС. Яв. Тим. **СМАКОВСКИЙ.**
 Уездн: Предв. Дел., ВС. Алдръ Никол. **ЛОСЕВЪ.** — Казн., ТтС. Фед. Алдр. **ВЫШНСКИЙ;** при немъ: Булж. ТтС. Петръ Григ. **ПОДОЛЯКИНЪ** и ГС. Матв. Яков. **СКОРОХОДОВЪ** и Журн., ГС. Павелъ Оещ. **МАСЮКОВЪ.** — Уездн. Стряпч., ТтС. Мих. Никол. **ПЕТРЕНКО.** — Акциз. Надзир: ТтС. Алдръ Петр. **РОЖАНСКИЙ** и КСк. Иван. Алдр. **КОСМАЧЕВЪ.**

прокурора, досить ознайомитися з відповідними статтями в «Установи про губернії» (1775).

Органи прокуратури Російської імперії на території України почали діяти після введення губернського поділу згідно з «Учреждением о губерниях» 1775 року. Були засновані посади *губернського прокурора, губернських і повітових стряпчих, прокурорів верхніх земських судів* тощо. І в цьому документі були визначені їх завдання, права та обов'язки.

Губернські прокурори та губернські й повітові стряпчі здійснювали нагляд щодо дотримання встановленого в Імперії порядку. Вони наглядали за виконанням законів влади, боролися з хабарництвом та контролювали дотримання законності оподаткування населення. Слід зазначити, що повітовий стряпчий підпорядковувався безпосередньо губернському прокурору (минаючи губернського стряпчого), інформував його про свою діяльність доповідними записками.

У разі виявлення фактів порушення законів (незалежно від осіб, які здійснили ці порушення) стряпчий повинен був повідомляти про це губернського прокурора і за його згодою подавати позов до суду. Виявивши порушення законів у судах або в інших закладах і установах, стряпчий реєстрував їх і застосовував відповідні заходи щодо усунення цих порушень.

У разі невиконання вимог він притягував до відповідальності винного відповідно до закону: виносив догану, накладав штраф або подавав позов до суду.

Крім того, повітовий стряпчий здійснював нагляд щодо дотримання порядку в судових засіданнях. Якщо порушення були виявлені, він подавав скаргу до відповідних інстанцій. При здійсненні своїх повноважень повітовий стряпчий іноді випишував штрафи, після чого в його обов'язки входив контроль за своєчасним отриманням відповідних сплат. Щоб стимулювати зацікавленість повітового прокурора у своєчасності таких сплат і запобіганні корупції, йому сплачували третину від стягненої суми.

Він мав право відвідувати будь-які суди свого повіту і міста в будь-який час, проте під час винесення вироку повинен був залишити приміщення зали суду.

«Учреждение о губерниях» установлювало сувору відповідальність стряпчих за невиконання своїх обов'язків. Наприклад, якщо повітовий стряпчий, дізнавшись про будь-які порушення, не доповідав про це губернському прокурору, а згодом такий факт був виявлений, до нього могли бути застосовані такі покарання як звільнення з посади або позбавлення чину (іноді навіть *суд честі*).

Слід зазначити, що земський суд перебував у юрисдикції Міністерства внутрішніх справ, а повітовий стряпчий служив під керівництвом справника. Однак стряпчий (повітовий стряпчий) підпорядковувався губернському прокурору і був штатною одиницею Міністерства юстиції. Форма чиновників визначалася теж даним відомством.

На посаді повітового стряпчого Михайло Петренко титулувався як «високоблагородіє», про що свідчать різні документи, подані свого часу на його ім'я. Зараз деякі з них зберігаються в архівах:

Знайдено 1856 № 188
 Его Высокоблагородію
 Господину Авдугинскому Уездному
 Стреланинскому Михайлу Николаевичу
 Петренко.

У знайдених документах є його особистий підпис:

Михайло Николаевич Петренко

Михайло Николаевич Петренко

Приблизно такі та багато інших питань треба було вирішувати повітовому прокурору Михайлу Миколайовичу Петренку. Робота була серйозною і далекою від романтики. Можливо, саме ці обставини та всілякі життєві перипетії й послужили вагомою підставою для завершення його поетичної діяльності.

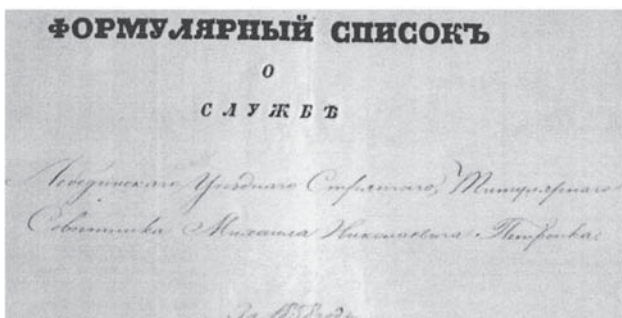
Завдяки архівним документам, тема «Михайло Миколайович Петренко – службовець відомства Міністерства юстиції» структурно непогано опрацьована, але питання залишаються. Для їх вирішення потрібна кропітка робота сумлінних дослідників.

Сподіваємося, стаття буде корисною для допитливого читача, ознайомивши його з цікавими фактами біографії Михайла Петренка – поета і службовця.

Про Михайла Миколайовича Петренка в Адрес-Календарях Російської імперії та Пам'ятних книжках Харківської губернії XIX століття

На сьогоднішній день в архівах знайдено декілька «Формулярных списков» Михайла Миколайовича Петренка, за якими легко простежується його просування по службі та деякі обставини життя (народження дітей тощо).

Найбільш інформаційно цікавими для дослідників є «Формулярные списки» на 1858 та 1862 роки.

Із «Формулярного списку о службѣ Лебединскаго Уѣзднаго Стряпчаго Титулярнаго Совѣтника Михаила Николаевича Петренка. За 1858 годъ.» (ДАСО, Ф. 523, оп. 1, спр. 158, арк. 1) відомо наступне:

«... По окончаніи курса наукъ въ Императорскомъ Харьковскомъ Университетѣ со степенью Дѣйствительнаго Студента въ 1841 году, въ службу вступилъ въ Харьковскую Палату Уголовнаго Суда канцелярскимъ чиновникомъ тысяча восьмсот сорокъ четвертаго года Юля тринадцатого дня – 1844 Юля 13.

Правительствующимъ Сенатомъ утверждень въ чине Губернскаго Секретаря тысяча восьмсотъ сорокъ четвертаго года Августа четырнадцатого 14 дня со старшинствомъ со дня опредѣленія на службу – 1844 Августа 14.

Определен Старшим Помощником Столоначальника – 1844 Сентября 19.

Определенъ къ исправленію должности Столоначальника – 1845 Іюля 6.

Утвержденъ Столоначальникомъ – 1846 Августа 17.

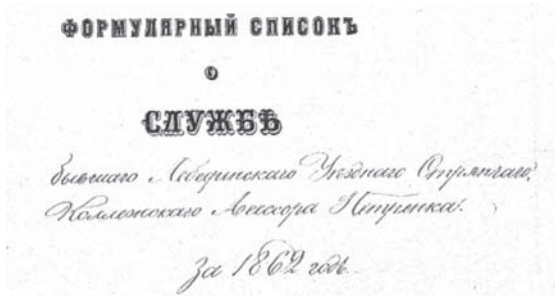
За отличное усердіе къ службѣ по Высочайшему повелѣнію награжденъ чиномъ Коллежскаго Секретаря – 1846 Ноября 26.

Определенъ въ Волчанскій Уѣздный Судъ Секретаремъ – 1847 Августа 16.

Опредѣленъ въ городъ Лебединъ уѣзднымъ Стряпчимъ и в отправленіе этой должности вступилъ – 1849 Іюля 6.

Высочайшимъ Приказомъ, отданнымъ по Гражданскому вѣдомству въ 22 день Января 1853-го года произведенъ за выслугу лѣтъ Титулярнымъ Советникомъ со старшинствомъ – 1850 Ноября 26...».

Далі в «Формулярномъ спискѣ о службѣ бывшаго Лебединскаго Уѣзднаго Стряпчаго Коллежскаго Ассессора Петренка за 1862 годъ» подано інформацію про його дітей, які народилися після 1858 року, та його службову кар'єру:

«...Указомъ Правительствующаго Сената по Департаменту Герольдіи от 20 Марта, 1859 года за №18, произведенъ за выслугу лѣтъ Коллежскимъ Ассессоромъ со старшинствомъ 1856 Декабря 9».

Логічним було порівняти інформацію, одержану з «Формулярныхъ списковъ», з даними державних офіційних

довідників, що видавалися того часу, коли Михайло Миколайович Петренко служив в установах Міністерства юстиції.

Такий підхід міг би підтвердити можливі припущення в дослідженнях проекту «Ідентифікація Петренків».

До довідників, які видавалися в державі XIX століття як централізовано, так і в губерніях, належать Адрес-Календарі Російської імперії та Пам'ятні книжки губерній. Оскільки служба Михайла Миколайовича проходила в містах Харківської губернії, в першу чергу було розглянуто Пам'ятні книжки саме цієї губернії.

У загальноросійських «Адрес-Календарях» друкувалися списки всіх «чиновних особ» Російської імперії, а саме, чинів придворного штату, державних установ цивільного, військового та духовного відомств, службовців інших значних установ. Для кожного службовця було вказано основну інформацію: прізвище, ім'я та по батькові (скорочено), чин, посада.

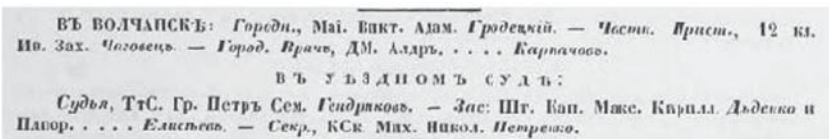
Слід зауважити, що перша згадка про М. М. Петренка в «АК» з'явилася 1849 року, хоча почав він працювати в Харківській палаті кримінального суду з липня 1844.

У цей час Колезький секретар М. М. Петренко служив Секретарем повітового суду м. Вовчанська:

Адрес-Календарь, или Общій штатъ Россійской имперіи на 1849 годъ. Часть вторая.

Въ Волчанскѣ: В Уѣздномъ судѣ:

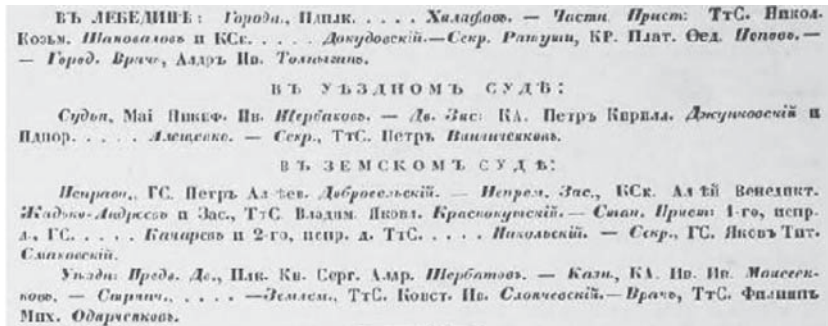
– Секр., КСк. Мих. Никол. Петренко. (с. 204)

З цього ж інформаційного джерела відомо, що посада Повітового Стряпчого в Лебедині на той час була вакантною.

Въ Лебединѣ: В Земскомъ судѣ:

– Стряпч., ... (с. 203)

Із червня 1849 М. М. Петренка було переведено на посаду Повітового стряпчого в Лебедин, але першу частину цього року він служив у м. Вовчанську. Приймаючи до уваги те, що «АК» склалися на наступний рік заздалегідь, зрозуміло чому М. М. Петренка в довіднику на 1850 рік записано двічі.

Адресъ-Календарь: Общій штатъ Россійской Имперіи, 1850.

Часть вторая.

Въ Лебединь: Земскій судъ:

– *Стряп., КСк. Мих. Никол. Петренко.* (с. 163)

Въ Волчанскъ: Уъздный судъ:

– *Секр., КСк. Мих. Никол. Петренко.* (с. 164)

У наступних «АК» до 1858 року інформацію про М. М. Петренка було подано без змін (чин і посада не змінювалися).

Адресъ-Календарь. Общая роспись всѣхъ чиновныхъ особъ въ государствѣ, 1851. Часть II

Въ Лебединь: Земскій судъ:

– *Стряпч., КСк. Мих. Никол. Петренко.* (с. 176)

....., 1852. Часть II

Въ Лебединь: Земскій судъ:

– *Стряпч., КСк. Мих. Петр. Петренко.* (с. 178) [*Петр.* – помилка при підготовці АК]

....., 1853. Часть II

Въ Лебединь: Земскій судъ:

– *Стряпч., КСк. Мих. Петр. Петренко.* (с. 180) [*Петр.* – помилка при підготовці АК]

....., 1854. *Часть II*

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Мих. Петр. Петренко.** (с. 181) [*Петр.* – помилка при підготовці АК]

....., 1855. *Часть II*

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Мих. Никол. Петренко.** (с. 181)

....., 1856. *Часть II*

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Мих. Никол. Петренко.** (с. 181)

....., 1857. *Часть II*

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Мих. Никол. Петренко.** (с. 182)

1856 року М. М. Петренку присвоєно чин Титулярного радника за вислугу років. У довідниках це було відображено наступним чином:

Адресъ-Календарь. Общая роспись всѣхъ чиновныхъ особъ въ государствѣ на 1858–1859 годѣ. Часть II

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Уъздн. Стряпч., ТтС. Мих. Никол. Петренко.** (с. 214)

Адресъ-Календарь. Общая роспись всѣхъ чиновныхъ особъ въ государствѣ, на 1859–1860 годѣ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Уъздн. Стряпч., ТтС. Мих. Никол. Петренко.** (с. 471)

1859 року М. М. Петренку присвоєно чин Колезького Асесора за вислугу років, і це знайшло відображення в довідкових записах.

Адресъ-Календарь. Общая роспись начальствующихъ и прочихъ должностныхъ лицъ по вѣсѣмъ управленіямъ въ Имперіи, и по главнымъ управленіямъ въ Царствѣ Польскомъ и въ Великомъ Княжествѣ Финляндскомъ, на 1860–1861 годѣ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КА. Мих. Ник. Петренко.** (с. 187)

..... на 1861–1862 годъ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КА. Мих. Ник. Петренко.** (с. 343)

..... на 1862–1863 годъ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КА. Мих. Ник. Петренко.** (с. 358)

М. М. Петренко помер 25 грудня 1862 року, тому інформацію про нього ще було надруковано в довіднику на 1863–1864 роки.

..... на 1863–1864 годъ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КА. Мих. Ник. Петренко.** (с. 359)

До речі, в статті одного з дослідників, який не знав про дату смерті М. М. Петренка з церковних метричних книг, повідомлялося, що помер він не раніше 1864 року. Згодом помилку було виправлено.

У довідниках на 1864–1865, та на наступні роки, було подано інформацію на Стряпчого, який зайняв посаду після М. М. Петренка:

..... на 1864–1865 годъ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Алдръ. Никол. Филевскій.** (с. 338)

..... на 1865–1866 годъ. Часть II.

Въ Лебединъ: Земскій судъ:

– **Стряпч., КСк. Алдръ. Никол. Филевскій.** (с. 355)

Тільки детальне й комплексне ознайомлення з документами, які стосуються біографії М. М. Петренка, може позбавити дослідників прикрих помилок.

Пам'ятні книжки Харківської губернії почали видавати з 1862 року. В цих довідниках є дані й про М. М. Петренка та про службовця, який зайняв посаду Стряпчого після нього:

Памятная книжка Харьковской губернии. Харьковъ. 1862 годъ.

G). *Въ г. Лебединъ: М. Ю. / 8.*

– **Стряпчий Кол. Ас. Мих. Ник. Петренко** (с. 109)

Памятная книжка Харьковской губернии, на 1863 годъ.

VII. *Въ г. Лебединъ: М. Ю. /*

– **Стряпчий Кол. Ас. Михаилъ Никифоров. Петренко** (с. 189) [Никифоров. – помилка при підготовці ПК]

....., на 1864 годъ.

VII. *Въ г. Лебединъ: М. Ю. / 7.*

– **Стряпчий Колл. Секр. Александръ Николаевичъ Филевскій** (с. 69)

Так в розглянутих офіційних довідниках Російської імперії ХІХ століття було висвітлено ступені службової кар'єри Михайла Миколайовича Петренка.

Твори Михайла Петренка, видані за його життя

Досі документально не встановлено, коли й де Михайло Петренко почав писати вірші. Можливо ще в ті роки, коли разом з родиною Писаревських він влаштувався в українські вечори в Харкові.

Із літературних джерел відомо, що родина Писаревських виїхала з Харкова близько 1833 року. З огляду на це можна вважати, що Михайло почав віршувати ще в «гімназійному віці» або й раніше.

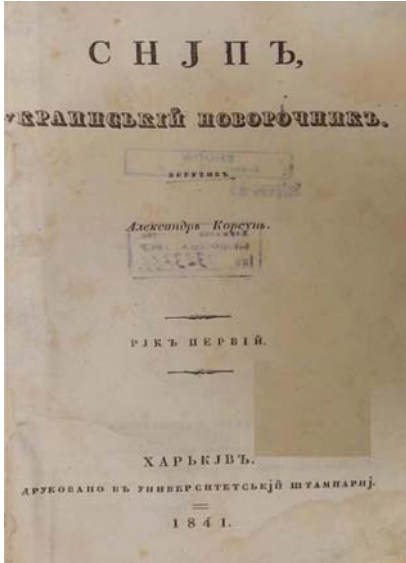
Інколи автори через якісь обставини не розкривали своє прізвище, тому підписували свої твори лише літерами. Ось так про це згадувалося в одному з журналів тих часів (*Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія*):

— Прочіе Писатели, помѣщавшіе свои стихотворенія въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ, были: Гг. Н. Иваницкій, Ил. Карелинъ, И. Крешевъ, К. Кореневъ, М. Лихвинъ, Н. Огаревъ, А. Од—и, Ф. Миллеръ, Кн. Н. Мансуревъ, А. Марсельскій, А. П—въ, А. Пальмъ, М. Салтыковъ, Старожиль, Н. Сушковъ, Е. Шахова, Т. Шевченко, Н. Языковъ, Я. . . Т. Д. и другіе, означавшіе свое имя подъ буквами.

Якщо Михайло Петренко належав до таких авторів у віці, коли починав друкувати вірші, знайти відповіді на питання щодо початку його поетичної творчості неможливо.

Твори Михайла Петренка вперше з'явилися в літературі 1841 року. О. Корсун надрукував сім поезій Поета під загальною назвою «Думки» в поетичній збірці «Снігъ»:

- Недоля («Дивлюся на небо та й думку гадаю...»)
- Вечірній дзвінъ («Якъ в сумерки вечірній дзвінъ...»)
- Смута («Чого ты, козаче, чого ты, бурлаче...»)
- «По небу блакитнѣмъ очѣма блукаю...»
- «Гей, Иване! Пора...» (два вірші)
- Брови («Ой, бѣда менѣ, бѣда...»)
- «Туди мои очѣ, туди моя думка...»

Авторами творів, видрукованих у збірці, виступають також М. Костомаров, П. Кореницький, С. Писаревський, П. Писаревський, М. Писаревська та сам О. Корсун.

У літературній збірці «Молодикъ», яку підготував і видав І. Бецький (1843), відбулася друга прижиттєва публікація віршів Михайла Петренка. У цьому випуску було вміщено два вірша Поета:

– Вечиръ («Зхилившись на руку, дивлюся я...»)

– Батьківська могила («Покинувъ насъ и нашу матирь...»).

У цьому ж альманасі було надруковано й вірші Г. Квітки, Т. Шевченка, М. Костомарова, Я. Щоголева, О. Чужбинського, І. Левченка, А. Метлинського та І. Бодянського.

У журналі «Маякъ» (1843) було наведено інформацію про нову збірку поезій, яку заплановано видати О. Корсуном. Йшлося й про участь Михайла Петренка в виданні:

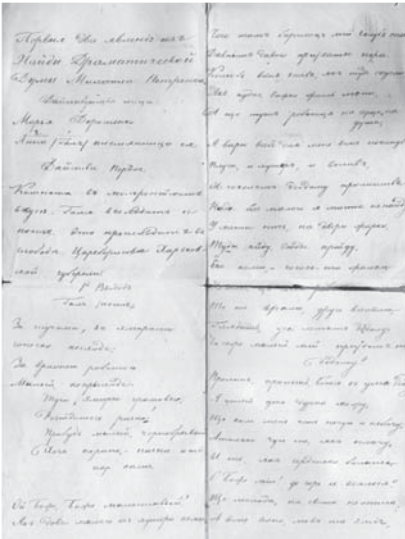
«...А. А. Корсунъ приготувавъ къ изданію второй томъ «Сніпъ». Въ этомъ томъ будутъ помѣщены Щира Любовь и Божі Дѣти Основьяненка, произведенія: Гребенки, Боровиковскаго, Галки, Петренка, самого автора и другихъ писателей; уже

по одному исчисленію статей можно судить, что этот томъ литературнымъ достоинствомъ далеко превзойдетъ первый...».

Але, на жаль, цю збірку так і не було видано.

В 1845 році (можливо, ще раніше) Михайлом Петренком написано початок драматичного твору (жанрове визначення: «драматична дума») під назвою «Найда». У фондах Російської державної бібліотеки (м. Москва) зберігається текст першої дії (перші дві яви).

Рукопис твору – на вісьмох сторінках, датований 20-м січня 1845 року.

1848 року вірші Михайла Петренка було надруковано втретє. У цей час він вже мав чин колезького секретаря й служив у Вовчанському повітовому суді.

В «Южном русском зборникѣ», який було підготовлено А. Метлинським, вміщено наступні поезії Поета, об'єднані під назвою «Думи та співи»:

- «Думи мои, думи мои...»
- Небо. «Дивлюся на небо, та й думку гадаю...» (поетичний цикл містить три вірші),
- Весна. «Весна, весна, година мила...»
- Славьянск. «Ось, ось Славьянск! Моя родина...» (поетичний цикл містить чотири вірші)
- «Тебе не стане в сих мистах...»

- «Туди мої очі, туди моя думка...»
 - «Як в сумерки вечірній дзвин...»
 - «Ой беда мени, беда...»
 - «Минулися мої ходи...»
 - «Чого ти, козаچه, чого ти, бурлаче...»
 - Іван кучерявий. «У недиленьку раненько...»
 - Недуг. «Хоче хвиля по Осколу...»
 - Дума про батька. «Покинув нас і нашу матір...» (Цей вірш помилково було видрукувано поза збіркою поезій Михайла Петренка «Думи та співи», поряд із поемами М. Макаровського).

У цьому ж альманасі було вміщено твори С. Александрова, М. Макаровського, Г. Квітки-Основ'яненка та самого А. Метлинського.

Остання, четверта відома на сьогоднішній день публікація поезій Михайла Петренка, виданих ще за його життя, відбулася в невеличкій книзі «Holos na holos dlia Halušynu» в циклі «Pisni», куди було включено чотири твори без згадки прізвищ авторів (два з них належать Михайлу Петренку):

SMUTA

Šoho ty kozače, šoho ty burlače
 Jak viter osinnij v dubrovi zaplače,
 Holovonjku sklonyš, slezmy obilieš sia,
 Vid horia vid smuty u pole pleteš sia?
 Chybaž ty kozače iz vitrom združyv sia,
 Ščo viter zaplakav, a ty zažuryv sia?
 Chybaž tobi ni z kym dilyty sia horem,
 Jak tyljko ščo z vitrom, jak tyljko ščo z polem?
 Chybaž kto rujmje kozackuju voliu? (треба:...
 rujnuje... . – О. П.)
 Chybaž pomarnilo u čystomu poliu?

I laski u soncia u zirok prosyty
 I v sjvitli ich jasnim sebe poliubyty.
 Bo doli šče z milu kažu-sj ja neliubyj,
 Ja najmyt u neji chlopciuha prybludnyj;
 Čužyj ja u doli čužyj u liudej,
 Chyba kto kohaje neridnych ditej?
 Kochaju sia lychom i ščastia neznaju
 I hirko bez doli svij vik korotaju;
 I v horiu zpiznav ja, ščo tyljko odna
 Dalekoje nebo – moja storona.
 I na sjviti hirko! – jak stane šče hirše,
 Ja očy na nebo, mini veselijše,
 I v dumkach zabudu , ščo ja syrota
 I dumka daleko vid sjvita lita! –
 Tak, dajtež my krylia,
 Ja zemliu pokynu I na novosilia
 Orlom bystrokrylym u nebo poljnu
 I v chmarach vid sjvita na vik utonu!

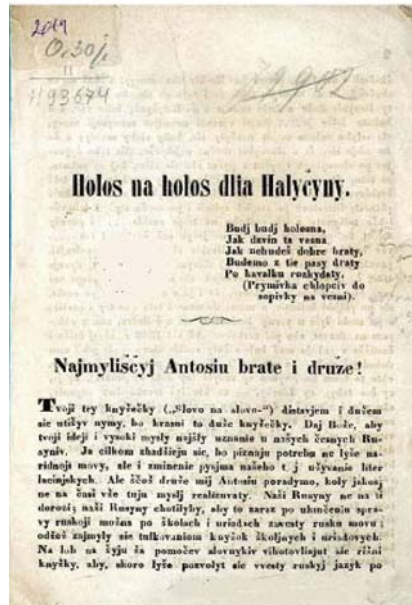
(подані тексти співпадають з поезіями Михайла Петренка зі збірки «Сніп»).

Швидше за все, Михайло Петренко почав писати вірші вже в студентські роки.

До речі, А. Метлинський пише І. Срезневському 26 серпня 1840 р.:

«Этот Корсун набрал Малороссийской всячины; но тут же является и поэт, истинный, не нам чета, студент бедный без роду и племени, некто Петренко...»

Це було майже за рік до закінчення навчання в Харківському університеті.

У листах сучасників Михайла Петренка згадується, що він продовжував писати вірші й після закінчення університету.

Так П. Кореницький в листі до О. Корсуна від 4-го вересня 1843 року писав: *«Петренковъ нашъ, кончаеъ уже свою драмму подь заглавиемъ Паньска любовь, очень хорошую и занимательную піесу; также написалъ онъ еще Словьянскій писни и Сауръ могилу и самъ отъ себя хочетъ издать...»*.

У літературі, зокрема в збірці «Віктор Забіла, Михайло Петренко. Поезії» (1960) автори навіть стверджували, що «Слов'янські пісні» є те ж саме, що й поетичний цикл «Слов'янськ», а згадана П. Кореницьким *«Сауръ могила»* є першою назвою «Івана Кучерявого».

Можливо, це дійсно так. Але такі твердження поки що треба розглядати як припущення.

З огляду на те, що П. Кореницький писав листа О. Корсуну у вересні 1843-го року, згадані поезії Поетом було написано вже після закінчення університету (не раніше 1841-го).

1911 року охтирський краєзнавець О. Твердохлібов (1840–1918) писав українському літературознавцю М. Сумцову (1854–1922):

«Въ Лебединъ и въ Харьковъ книжка Петренка ходила по рукамъ въ концъ 60х и въ 70 гг. XIX в. Гдъ она теперь?...».

Якщо О. Твердохлібов нічого не переплутав, то виникає питання: чи були в книжці, крім відомих раніше творів, і невідомі, написані Поетом після 1848 року?

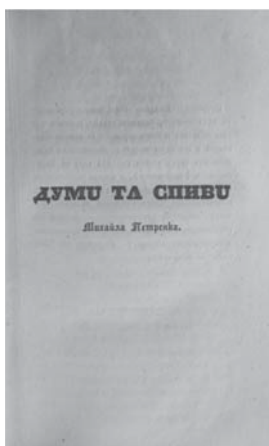
Можливо, йдеться не про друковане видання, а, про невеличкі рукописні «книжки», які переписувалися шанувальниками таланту Михайла Петренка. На жаль, таких «книжок» тих часів ще не знайдено.

Пошуки тривають...

Слов'янськ в поезії Михайла Петренка

У поезії Михайла Петренка є твір, присвячений місту дитинства, де жили його рідні та друзі. Вірш під назвою «Слов'янськ» присвячено всім, хто своєю присутністю створював специфічну, неповторну, характерну саме для цього невеликого затишного заштатного містечка, атмосферу під назвою «Слов'янськ і слов'янці».

Уперше вірш «СЛАВЪЯНСК» було надруковано в українському літературному альманасі А. Метлинського «Южный русскій зборникъ» (1848) в розділі «Думи та спиви» (в обох випадках збережено написання з першоджерела).

СОДЕРЖАНИЕ	
ЮЖНАГО РУССКАГО ЗБОРНИКА.	
I	СТРАЖ.
Привітання.....	5— 8.
Привітання.....	9— 18.
Думи в місті А. М.....	19— 28.
Думи та спиви, Михайло Петренко	29— 68.
II.	
Висхідна, Українське кохання, Стефан Александрович.....	1—108.
III.	
Наша, або як разі разок, Михайло Макарянцев.....	1— 44.
IV.	
Грицко, або талли в вівторок, Михайло Макарянцев.....	1— 72.
V.	
Щира Любов, або шийй дорожке счастья, Грицко Александрович (Григорій Котляк).....	1— 92.

Повний текст вірша можна прочитати як у самому альманасі (стор. 37-43), так і в книзі «Поет-романтик Михайло Миколайович Петренко (1817–1862)» (2015), чи на сайті, присвяченому Поетові www.дивлюсьянанебо.com в розділі «Спадщина».

Тексти, розміщені в книзі й на сайті, адаптовано до сучасних норм української мови відомим літературознавцем, к. ф. н. М. П. Бондарем.

Проаналізуємо вірш, виділивши лише деякі специфічні в ньому присутні мотиви, не заважаючи читачам самостійно скласти своє враження про унікальний ліричний твір.

Уважне прочитання вірша дозволяє однозначно припустити, що написано його було не в студентські роки і, тим більше, не до вступу в університет (1837).

У «Формулярному списку» Михайла Петренка є запис:

«...По окончании курса наукъ въ Императорскомъ Харьковскомъ Университетѣ со степенью Действительнаго Студента въ 1841 году, въ службу вступилъ в Харьковскую Палату Уголовнаго Суда канцелярскимъ чиновникомъ тысяча восемьсот сорокъ четвертаго года Юля тринадцатого дня – 1844 Юля 13...»

Є дві основні версії, щодо місця перебування Михайла протягом трьох років після закінчення університету, але документальних підтверджень їм ще не знайдено. Можливо, саме в цей час і саме там було написано вірш «Слов'янськ».

У вірші є рядки, які навіть при спрощеному розумінні психологізму ситуації не здаються вигаданими:

*«...Ох, тяжко жить на стороні:
Для тебе тут усі чужії;
Чужі дівки, чужі пісні,
І ясне сонечко темніє.
Чужа, далека сторона
Мені давно вже опостила;
По всякий час привітлива душа
Зове туди, де милая родина,
Уся в садках, та пишная така,
Мов квіт в невідомій долині, –
І де пісні слов'янської дівчини
Кохають серце козака!
Туди я думку шлю і сльози!
Коли ж, коли, великий Боже,
Мене пошлеш на рідний край,
Де мав я радість, мав я рай».*

Не намагаючись формалізувати й структурувати виклад тексту, нагадаємо лишень про явно виражені у вірші три основні мотиви. Рідне місто, пісні Слов'янщини і слов'янські дівчата – це

те, про що Михайло Петренко постійно згадував і чого йому так не вистачало «за краєм України».

*«...На стороні чувать пісні чужії
У горах, на морі і ніччю в тихім сні!
Бувало, і від них серденько дуже ниє;
Та все не те, що слов'янські пісні! –
Пісні козацькії і думки дідівськії!
Не раз чував я вас на березі Дніпра;
Тоді співали вас дівчата молодії...»*

Ці мотиви, постійно присутні у вірші, начебто відображають стан внутрішнього світу Поета:

*«...Далеко од родини
І на чужій, немилій стороні
Брожу понурим я за краєм України
І думаю про вас, слов'янськії пісні.
Один живу поміж чужими,
Нігде собі привіта не найду...»*

Поет не просто милується, він захоплюється слов'янськими дівчатами, як найкрасивішими, і це один з найважливіших мотивів його вірша:

*«...Твої дівки цвітуть так мило,
Їх чорні брови, їх пісні –
По Україні перве диво
І перва слава для річей.
Нігде нема таких очей,
Які слов'янки мають очі:
І рання зірка на востоці
Навряд бува ясніша їх!
Ох! хто із хлопців молодих,
Який хоч раз на вас поглянув,
Покойно нічку досипав,
По вас, горюючи, не в'янув,
Не плакав нишком, не вздыхав.
Ви всі на диво білолиці;
Як подивлюся я на вас,*

*Ви настоящі чарівниці;
І всякий раз, і всякий раз,
Коли слов'янка що промове,
Так і почується тобі,
Неначе ввечером в діброві
Воркує горлиця собі;
А як вечірньою порою
В садочку пісню заведе –
Так до сліз нехотя і доведе,
І серце підорве журбою...»*

Сентиментально-зворушливо, але так природно описано повернення Михайла в Слов'янськ після довгої розлуки:

*«Ось-ось Слов'янськ! Моя родина!
Забилось серденько в грудях,
Пригнулись до землі коліна,
А очі плавають в сльозах!..»*

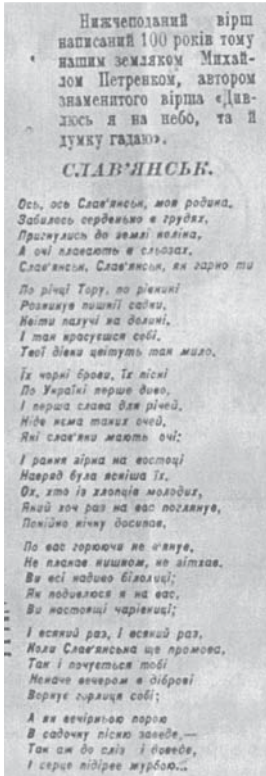
Вірш слід прочитати повністю, перш за все слов'яncям, що дозволить краще зрозуміти духовний світ Поета, який ходив по тій же землі, по тих самих вулицях, звертаючи погляд свій у теж саме Небо ...

Не виключено, що це допоможе комусь із його земляків по-іншому поглянути на повсякденне життя, бути добрішими і не згадувати про Поета-земляка всує.

Доречним буде згадати, що в «Донецькій газеті» від 30 травня 1943 року було надруковано фрагмент вірша «Слов'янськ» (34 рядки: «Ось, ось Слов'янськ, моя родина... – ...І серце підірве журбою...») з редакторським супроводом: «Нижчеподаний вірш написаний 100 років тому нашим земляком Михайлом Петренком, автором знаменитого вірша «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю».

Поета не забували і в окупованому Донецьку.

Наявність специфічних описок у вірші, наведеному в газеті, дозволяє однозначно стверджувати, що першоджерелом тексту в даному випадку була видана 1927 в Харкові книга В. Коряка «Нариси історії української літератури» (с. 357).

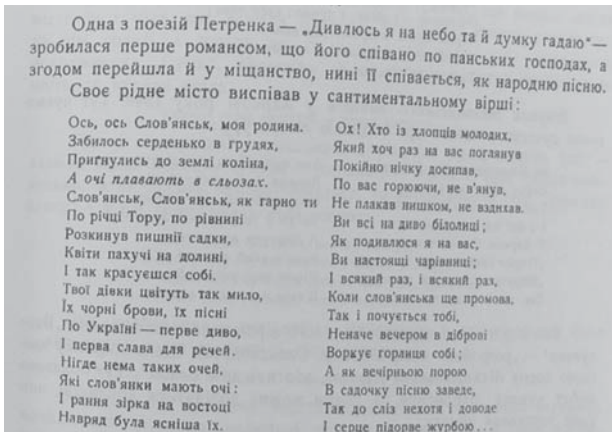
Слід зазначити, що за кілька місяців до цієї публікації, також у «Донецькій газеті» (від 3 січня 1943) було опубліковано статтю Д. Граховецького «Поет Михайло Петренко», де наводилася коротка біографічна довідка Поета, вірш «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» й фрагмент вірша «Весна » (12 рядків: «*Весна, весна, година мила!.. – ...Не бачили, не чуяли весни...*»).

У сучасному Слов'янську, де, можливо, народився Михайло Петренко і, без сумніву, проходило його дитинство, земляки намагалися назвати невеличку вулицю в новому районі, який планувався до розбудови, але ще й досі вулиці імені Михайла Петренка на картах міста немає. Мабуть, це адекватно відображає рівень поінформованості слов'янців про Поета-земляка.

Сподіваємося, що слов'янці колись будуть ходити однією з центральних вулиць міста, названою на честь Михайла Петренка

...

Навряд чи може хтось з відомих людей в історії Слов'янська зрівнятися з поетом-романтиком Михайлом Петренком за духовністю.

За своєю популярністю, яка далеко сягає за межі Слов'янщини, Поет міг би стати гідною міжнародною «візитною картою» міста.

Михайло Петренко любив Слов'янськ і слов'янців, присвячував їм свої вірші ...

Сподіваємося, слов'янці здатні відповісти взаємністю своєму Земляку.

Сучасники Михайла Петренка

Минає 200 років від народження Поета. На жаль, пам'ять людська не зберегла інформації про його слов'янський період життя.

Вулиця Велика (Ізюмська, Велика Ізюмська, Харківська, ім. Шевченка), де, імовірно, жила родина Петренків, була частиною поштового тракту на Таганрог. Не маючи поки що достатніх документальних свідчень про життя родини, ми можемо певною мірою тільки припускати, яким воно було.

Слов'янськ початку ХІХ століття важко назвати містом. Швидше за все, це була велика слобода.

Коли Торська фортеця втратила своє значення, центр міста поступово перемістився ближче до поштового тракту. У роки дитинства Михайла центром ще була Старо-Базарна площа, а вулиці, які з'єднували її з трактом, не мали назви. Звичайно, тоді ще не було Троїцького собору, церкви Всіх Святих. Будинків було менше, та стояли вони не так близько один від одного.

Коло спілкування Петренків могло бути дуже широким. Родичі, родини товаришів по службі батька Миколи Дмитровича, дворяни, які здавна жили в місті та навколишніх маєтках, купці та особи духовного стану, військові обивателі... Звичайно, встановити людей, близьких до родини, знайти свідчення про товаришів дитинства Михайла майже неможливо. Та несподівані знахідки іноді трапляються.

Як і в усі часи, хлопчаки купались у численних озерах та річках, шукали скарби, знаходили для себе безліч інших цікавих занять. Але говорити про нужденне життя, тяжку роботу малого Михайла на баштані зовсім недоречно. Батьки Поета мали у власності два дерев'яні будинки.

У родини було 7 дворових селян обох статей. Власне кажучи, це була домашня прислуга. Зазвичай, міські обивателі орендували в міста землю під сади, городи, сіножаті тощо. Можливо, і родина чиновника ратуші Петренка була серед таких орендарів. Рідна сестра діда Поета Ксенія Петренко була дружиною чиновника

Лаврентія Корсунова і мала з ним у спільній власності хутір Лаврентіївку. Лаврентій Корсунов був хрещеним батьком брата Поета – Євграфа. Швидше за все, Михайло бував у Лаврентіївці. Зараз ця територія є частиною заповідника «Крейдяна флора». Чудові навколишні краєвиди, спогади дідів про давні славетні часи, безумовно, впливали на романтичну душу майбутнього Поета.

І хто знає, можливо, саме ці крейдяні кручі понад Дінцем, величний простір, літ сокола надихнули Михайла до написання свого знаменитого вірша «Дивлюся на небо».

Де Михайло здобув початкову освіту – невідомо. Цілком імовірно, що майбутній Поет одержав домашню освіту. Родина була досить освічена та заможна, тому мала всі можливості підготувати його для вступу до гімназії.

Немає свідчень про його навчання в Ізюмському повітовому училищі, але є підстави вважати, що він навчався в Харківській губернській гімназії. Відомо, що вже на початку 30-х років він жив у Харкові й саме тоді входив у коло майбутніх поетів-романтиків.

Швидше за все, Михайла віддали навчатися до Харкова приблизно у дванадцятирічному віці. Батьки Поета діяли досить прагматично. Якість доуніверситетської освіти в тодішніх провінційних навчальних закладах була досить низькою. Тож краще було вчитися в губернському місті. Якщо Михайло навіть не закінчив би університет, із гімназичною освітою він міг зробити досить пристойну кар'єру.

Життя молодих людей було активним і цікавим. Михайло теж занурився в цю атмосферу. Заняття в гімназії, спілкування з членами літературного гуртка (сімейством Писаревських, П. Кореницьким та іншими), мистецькі вечори, товариські вечірки тощо.

Студентські роки того часу досить точно описують Костомаров М. І. (закінчив університет 1837 року), Ф. К. Неслуховський (навчався одночасно з Михайлом, але на іншому факультеті), М. Ф. Де Пуле (студент 40-х років).

Зазвичай студенти жили в передмісті Харкова в Залопаньській частині – на Гончарівці, Холодній горі тощо, винаймаючи житло в харківських обивателів.

Типові умови винайму студентської квартири того часу описує Ф. Неслуховський:

ромъ съ человѣка. Цѣна была сходная, о чемъ мы и обмѣнялись съ собою словами на польскомъ языкѣ. Madame посмотрѣла на насъ, потомъ вдругъ удалилась, оставивъ насъ на крыльцѣ; сюда къ намъ долетѣли ея слова: «Богъ знаетъ, якіе то люди, они не наши; пускатъ ли ихъ въ домъ?» — «Мало ли какіе люди бываютъ на свѣтѣ, отозвался другой, грубый и хриплый голосъ ея мужа, всѣ люди. Хороши будутъ—хорошо, а ни такъ,—съ Богомъ». Договоръ былъ заключенъ. Къ величайшему нашему удивленію и удовольствію, съ насъ не только не потребовали уплаты впередъ, но даже не спросили задатка и ни словомъ не упомянули о срокѣхъ взносовъ за столъ и квартиру. Къ вечеру мы уже перемѣстились на новое жилище. Сѣни раздѣляли домъ на двѣ половины; въ од-

Хазяїн – теж типовий харківський обиватель:

Вареникъ былъ плотный, не высокаго роста, мужчина съ длинными черными усами, носившій обыкновенно манчестеровый, чернаго цвѣта кафтанъ и такіе же широкіе шаровары, засученные отъ кодынь въ смазные сапоги. По ремеслу онъ былъ гончаръ и имѣлъ недалеко отъ города бакчу и огородъ. Строгий консерваторъ, онъ ни за чтò не соглашался перемѣнить надпись на воротахъ дома; на замѣчанія и требованія начальства постоянно отвѣчалъ: «якій я государственный крестьянинъ, — я обиватель». Эта надпись оставалась та же и въ концѣ сороковыхъ годовъ. Меню наше было весьма однообразно: кулинарное искусство madame Вареникъ находилось въ примитивномъ состояніи; но пища всегда была свѣжа и обильна. Правда, тяжело было для желудка переваривать непомѣрно жирную пищу, скоро приѣдавшуюся притомъ отъ однообразія; поэтому-то и жильцы мѣнялись часто. Какъ только заведутся деньги, — жилецъ искалъ болѣе утонченнаго стола; деньги проживались, кредита не было и жилецъ снова поселялся у Вареника. Среди насъ выработалось техническое выраженіе: поступить подъ опеку Варенику. Это значило, что человѣкъ прожился и у него нѣтъ ни денегъ, ни кредита. Поэтому и пансіонеры Вареника были по преимуществу одни и тѣ же лица, лишь замѣнявшіе одинъ другого на подобіе прилива и отлива. Вареникъ встрѣчалъ старыхъ знакомыхъ радушно и выражался съ чувствомъ нѣкотораго рода

Цілком можливо, що таку ж квартиру наймав із товаришами й Михайло.

Життя в Харкові того часу, як згадує М. Ф. Де Пуле, було досить дешевим:

бѣдняками и семинаристами, но и людьми достаточными. Что касается до бѣдной молодежи, то, безъ преувеличенія можно сказать, бѣдныхъ студентовъ было не мало, но *бѣдствующихъ* не было,—по необыкновенной дешевизнѣ живни и по легкости имѣть уроки, или кондичіи, хорошо оплачиваемыя: въ Харьковѣ въ ту пору за 10—15 р. сер. въ мѣсяць (или по курсу 35—52 р.) можно было не только хорошо прожить, но и одѣться; достать

Крім того, в передмісті можна було вивчати життя простого люду та харківську говірку, яку чудово відобразив Г. Квітка-Основ'яненко у своїх творах.

У Григорія Федоровича часто збиралася студентська молодь, не байдужа до української літератури. Відомо, що деякий час він жив у будинку матері навпроти Дмитрівської церкви. Звичайно ж, міг там бувати й Михайло.

Більш заможні студенти жили на квартирах своїх викладачів. Такий пансіон був, зокрема, у А. Метлинського.

Ф. Неслуховський, згадуючи М. Костомарова, описує гурток, який виник навколо молодих «магістрів».

Недалеко отъ дома обывателя Вареника, въ концѣ Конторской улицы, стоялъ во дворѣ одинъ домъ; въ немъ занимали довольно обширную квартиру молодые люди, приготовлявшіеся къ экзамену на степень магистровъ. Эта квартира была извѣстна всѣмъ—даже разносчикамъ и извозчикамъ подъ именемъ «магистерской». Много молодыхъ людей, кончившихъ университетъ, оставались въ Харьковѣ съ цѣлю продолжать занятія; одни давали уроки, другіе жили на собственныя средства. Такимъ образомъ образовались нѣсколько кружковъ изъ магистровъ. Самый обширный и выдающійся включалъ слѣдующихъ лицъ: Срезневскаго, Рославскаго, Метлинскаго, Костомарова и другихъ. Первые три уже были магистрами и занимали каѳедры въ университетѣ. Срезневскій былъ посланъ за границу, въ славянскія земли, для изученія славянскихъ нарѣчій; Рославскій занималъ каѳедру статистики, Метлинскій читалъ теорію поезіи и прозы, Костомаровъ готовился къ экзамену, совершалъ путешествія въ Крымъ, Полтаву и посѣщалъ магистерскую квартиру. Здѣсь можно было встрѣтить бывшихъ студентовъ университета, состоящихъ уже на службѣ въ Харьковѣ въ разныхъ вѣдомствахъ,

Переважно студенти були представниками українського населення Слобожанщини. Не дивно, що саме тут виник український літературний рух. Корсун, Петренко, Щоголів, Писаревський, Кореницький, згодом Костомаров – молоді люди приблизно одного віку, об'єднані літературними інтересами. Не дивно, що саме в цьому оточенні виникла ідея видавати українські літературні часописи.

1840 року в Харківському університеті почав навчатися Іван Бецький, людина передових поглядів. Він теж приєднався до цього літературного осередку та згодом видав альманах «Молодикъ».

Вірогідно, що Поет спілкувався і товаришував із земляками, синами дворян Ізюмського повіту, які одночасно з ним навчалися в університеті. Звичайно, не можна впевнено стверджувати про якісь дружні стосунки з тією чи іншою особою, але в цьому напрямку ще можуть бути цікаві відкриття.

Цілком можливим було знайомство Михайла з Дмитром Запарою. Із ним Михайло міг зустрічатися в Харкові в 40-х роках у спільних знайомих, на літературних вечорах тощо. Не виключено, що їхнє спілкування продовжилося й після харківського періоду життя. Після недовгої служби в Ізюмському повітовому суді Запара оселився у своєму хуторі Кринички. Збіднівши через сімейні обставини, жив *своєю працею*. Успішно займався вівчарством, писав на цю та інші теми статті, які публікувалися в газетах та журналах, зокрема «Основі». Його багатим зібранням рукописних матеріалів з історії України користувався Харківський архієпископ Філарет. Д. Запара першим подав думку щодо заснування грошового фонду на підтримку народних шкіл в Харківській губернії.

Цікаві згадки про Д. Запару та ще й студента Манька, який навчався на одному курсі з Михайлом, залишив М. Ф. Де Пуле. Студентське життя тої пори не було нудним, а в студентському оточенні було багато цікавих та талановитих особистостей.

Сынъ достаточнаго помѣщика, Запара, вопреки принятому обычаю, поступилъ на словесный факультетъ, отлично занимался, но умышленно дурно держалъ репетици и экзамены и окончилъ курсъ дѣйствительнымъ студентомъ, послѣднимъ изъ своихъ товарищей, будучи всѣхъ насъ образованнѣе, ибо тогда еще свободно читалъ по-французски, по-нѣмецки, по-англійски, по-итальянски и по-польски. Нѣкоторые профессора знали хорошо этого чудака, другіе догадывались о немъ; но что было дѣлать тѣмъ и другимъ на экзаменѣ, при видѣ простодушнаго и простоватаго хлопча-студента, который или несетъ чепуху, или стоитъ пневъ и хлопаетъ глазами. Поневолю имъ приходилось ставить ему двойки и тройки. Необыкновенное добродушіе и неистощимый малороссійскій юморъ составляли отличительныя качества Запары и дѣлали его общимъ любимцемъ не однихъ товарищей и сокурсниковъ, но и всѣхъ знавшихъ его студентовъ. Изъ нашихъ предшественниковъ былъ нѣкто студентъ Манько, прославившійся своими пародіями, въ драматической формѣ, на разные случаи изъ профессорскаго быта, — напр., при избраніи ректора, причемъ представлялся процессъ сниманія съ забаллотированнаго и надѣванія на избраннаго профессора бѣлыхъ штановъ, присвоенныхъ, по тогдашней формѣ, должности ректора. Запара обезсмертилъ этого Манько, воспроизводя (конечно, съ своими добавленіями) его юмористическія сцены. Въ особенности доставалось отъ него Гулаку-Артемовскому, котораго онъ очень не любилъ, и профессору Меллинскому, къ которому, напротивъ, чувствовалъ особенную симпатію. Большинство товарищей, потѣшавшихся его пародіями левцій Гулака и другихъ профессоровъ, передразниваніемъ знаменитаго Инноентія и милѣйшаго изъ людей А. Л. Меллинскаго, усердно собиравшаго въ то время народные пѣсни и, дѣйствительно, нѣсколько смѣшного въ своей альмавивѣ казкого-то фантастическаго дѣта, — большинство студентовъ, мы говоримъ, не подозрѣвало, сколько въ этомъ юностѣ было даровитости, энергіи, глубины мысли и чувства. Считаюся чѣмъ-то, въ

Не так далеко від хутора Кринички були земельні володіння, співвласницею яких була дружина Поета Анна Євграфівна, її мати капітанша Варвара Єгорівна Кагадеева (за першим чоловіком Миргородова) та сестра Любов Євграфівна Василевська (Левицька). Варвара Єгорівна та Любов Євграфівна були хрещеними матерями дітей Михайла. Мабуть, він бував у цих мальовничих місцях понад Бритаєм, Берекою, Самарою та Сухим Торцем. Можливо, і його «Іван Кучерявий» написаний під враженням від цих місць. Учасники Проекту недавно почали досліджувати цей напрямок життя Поета й очікують цікавих знахідок.

Можливо, дружні стосунки у Поета були й з однокурсником Павлом Кагадеевим, майбутнім чиновником та родичем другого чоловіка Варвари Єгорівни.

Студенти не тільки вчилися, а й розважалися, закохувалися... Веселі студентські гулянки супроводжувалися піснями. Цей своєрідний фольклор зібрав та видав В. С. Александров в книзі «Пѣсни, бывшія наиболѣе въ ходу между студентами харьковского унмверситета въ 1840 годахъ...». Ось декілька уривків:

*«Часто в карцере сижу,
Ссорюсь с Педелями,
И дієты не держу
Въ обществѣ съ друзьями.
У Инспектора бывалъ
Я не разъ въ недѣлю
И ни разу не встречалъ
Онъ меня безъ хмѣлю...»*

А ось уривок з пісні про студентський кашкет (фуражку):

*«Она не подлостью измята,
Измята временемъ, судьбой.
Но, помню я, она когда то
Гордилась форменной красой.
Я въ день в студенты посвященья
Венчался ею какъ вѣнком
И, сдѣлав Вакху приношенье,
Я въ ней пустился напроломъ...»*

Знайомлячись з історією створення пісні «Дивлюсь я на небо...», можемо припустити, що Михайло був добре знайомий із священиком села Бугаївки Ізюмського повіту Степаном Александровим. Його гумористичну поему «Вовкулака» було надруковано в «Южном русском сборникѣ» А. Метлинського одночасно з творами Михайла Петренка. І, мабуть, даремно саме донька його сина, «Великого українця» Володимира Александрова, поклала відомий вірш «Дивлюся на небо» на музику.

Цікаво, що 1903 року від імені доктора В. С. Александрова його син пожертвував Музею давнини та витонченого мистецтва при Харківському університеті колекцію, яка включала і фотографії 27 українських письменників. Малоімовірно, що був серед них портрет Михайла Петренка, але це питання досліджується.

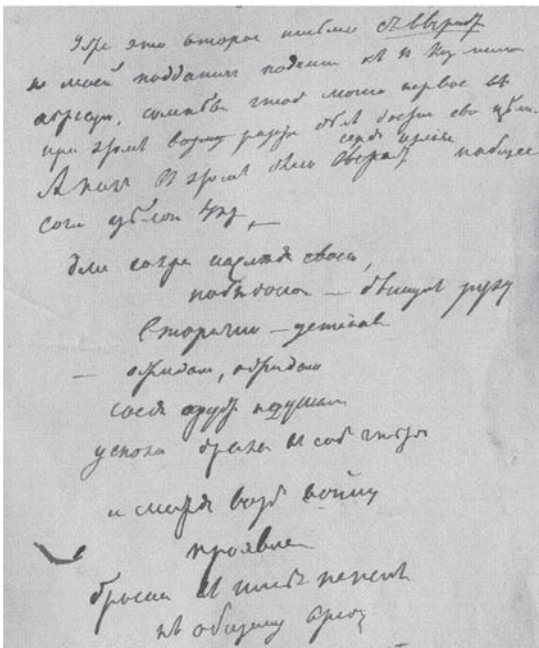
Служба, сім'я, нові знайомства... Петро Олексійович Добросельський, лебединський поміщик та землевласник, дещо старший за Михайла (1809 р. н.), теж закінчив Харківську гімназію та університет. Служив разом із Михайлом у Лебедині, був хрещеним батьком його дітей, і, мабуть, їх пов'язувала багаторічна дружба. Та невблаганний час не залишив нам про це ніяких спогадів.

Збереглося декілька листів Порфирія Кореницького до Олександра Корсуна, із яких стало відомо, що Михайло листувався з ними обома. На жаль, архів О. Корсуна постраждав під час пожежі. Безцінні свідчення тієї епохи втрачені назавжди. У 40-х роках диякон Порфирій Кореницький жив у Селімівці та Рай-Олександрівці. Листи просив надсилати йому в Бахмут на ім'я Олексія Миколайовича Петренка (брата Поета) або поміщика, власника Селімівки, Шахова Аврама Олександровича, згодом у Слов'янськ на ім'я священника Олексія Макухіна. Отже, трагічна доля талановитого поета Порфирія Кореницького пов'язана й зі Слов'янськом, але, на жаль, слов'янці цього не знають.

Наприкінці знайденого нещодавно фрагменту рукопису драматичної думи «Найда» є невеличкий лист Поета до невідомого адресата.

Написаний він скорописом, характерним для першої половини XIX століття, через що виникають певні труднощі його прочитання:

Учасники Проекту мають свій варіант прочитання, та доцільно порівняти його з версіями інших дослідників. На початку листа Поет пише:

«Уже это второе письмо с к П. Кузьмичу адресу».

Вважаємо, що йдеться про Платона Кузьмича, молодшого брата письменника Олександра Петровича Кузьмича. Сিনি колезького реєстратора з Полтавщини навчалися в Слобідсько-Українській гімназії, а потім закінчили Харківській університет: 1826 року Олександр та 1933 Платон. Після цього служили чиновниками в Санкт-Петербурзі. Цілком можливо, що Михайло був добре знайомий із Платоном (імовірно й із Олександром), адже 1833 року він уже навчався в Харкові та спілкувався з членами літературного осередку.

Олександр писав російською мовою історичні твори (переважно української тематики). Як і Михайло, публікувався в «Молодику». У 40-х роках видав декілька своїх творів, зокрема роман «Зіновій-Богдан Хмельницький».

Із листа Порфирія Кореницького відомо, що того ж часу Михайло збирався видати своїм коштом «Панську любов». Можливо, саме через це він міг листуватися з Платоном Кузьмичом.

Звичайно, це тільки припущення. Але дослідження тривають.

На жаль, дотепер не вдалося знайти слов`янських родичів Михайла з роду Петренків. Та, мабуть, все ще попереду, і, вивчаючи свій рід, хтось може встановити свою приналежність до давнього козацького роду Петренків.

Про видання й критику XIX ст. щодо творчості Михайла Петренка

Починаючи з XX століття, критики здебільшого оцінювали творчість Михайла Петренка, посилаючись на роботи літературознавця М. Петрова.

Про Михайла Петренка писали замало, бо його поетична спадщина не дуже велика, але цього достатньо, щоб отримати деяке уявлення про ставлення критиків до творчості Поета.

Твори Михайла Петренка вперше опубліковано 1841 року. У поетичному альманасі «Сніпъ» О. Корсуном під загальною назвою «Думки» було надруковано сім віршів Поета, серед яких був і всесвітньовідомий – «Недоля» («Дивлюся на небо та й думку гадаю...»). Авторами творів, надрукованих у збірці, виступають також М. Костомаров, П. Кореницький, С. Писаревський, П. Писаревський, М. Писаревська та сам О. Корсун.

Ще до видання альманаху «Сніпъ» А. Метлинський 26 серпня 1840 писав І. Срезневському: «...Корсун набрал [книжище] малороссийской всячины; но тут же является и поэт истинный, не нам чета, студент бедный, без роду и племени, некто Петренко...».

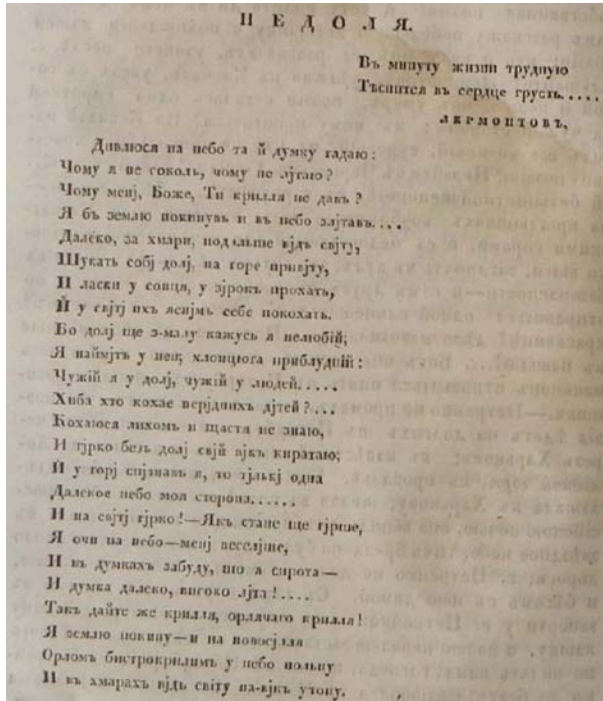
М. Костомаров у листі від 30 листопада 1840 до І. Срезневського писав: «Между тем заготовляется у нас в Харькове огромный малороссийский Альманах, изд[аваемый] Корсуном. <...> Если говорит правду, то, за исключением стихотворений г. Петренка и Писаревского (сына того священника) все прочие (о своих я судить не буду) носят на себе отпечаток если не совершенной бесталанности, то совершенного безвкусыя...».

Поява поетичної збірки «Сніпъ» була цікавим літературним явищем, тому незабаром, 1842 року, у відомому петербурзькому літературному журналі «Маякъ» вийшла рецензія, у якій критик М. Тихорський приділив увагу поезії Михайла Петренка:

«...вотъ гдѣ она! вотъ гдѣ наша поэзія! То-то читаю и журналы и книги – стиховъ много – стиховъ звучныхъ, плавныхъ и даже трескучихъ, а все поэзіи нѣтъ, какъ нѣтъ! Да гдѣ

она дѣвалась, наша собственная поэзія? А вотъ видите ли въ чемъ дѣло, я вамъ расскажу небольшую исторію о походженіи нашей поэзіи: кто и какъ мнѣ ее рассказалъ, узнаете послѣ...
Слушайте! Лермонтовъ, уѣзжая на Кавказъ, увезъ съ собою и поэзію, онъ умеръ, поэзія осталась одна сироткой на чужой сторонѣ: къ кому пріютиться? На Кавказѣ народъ все военный, суровый: ну кто же приголубитъ красавицу поэзію? Перейти къ Черкесамъ, Горцамъ! какой страхъ!..ей беззащитной женщины, къ варварамъ!... Дѣло другое – на крылышкахъ воображенія поэта взвиться надъ Кавказскими горами, и съ недосягаемой для измѣнческой винтовки выси, заглянуть въ аулъ, это другое дѣло – тутъ она и въ безопасности – и самъ другъ съ воображеніемъ поэта .. но отправиться одной одиначенькой, пѣшкомъ къ Горцамъ! красавицы? дѣло невозможное. Попадешь на вѣтки вѣчные въ неволю!... Вотъ она думала, передумала и рѣшилась наконецъ отправиться опять въ Петербургъ; наняла извозчика. – Петренко не промахъ, провѣдалъ какъ-то, что поэзія ѣдетъ на долгихъ въ Петербургъ и какъ нарочно черезъ Харьковъ; въ извѣстный день онъ и застѣлъ на Холодной горѣ, въ провалѣ. Была ночь, когда поэзія подѣзжала къ Харькову, желая въ полночь насладиться Малороссійскою ночью, она вышла изъ повозки, и вперивъ глаза въ звѣздное небо, тихо брела по бульвару, извивавшемуся около дороги; г. Петренко не долго думалъ: схватилъ поэзію, и бѣгомъ съ нею домой. Съ тѣхъ поръ поэзія живетъ въ заперти у г. Петренки; онъ выучилъ ее Малороссійскому языку, и волею-неволею заставляетъ ее пѣть думки. Теперь не видать вамъ, господа, поэзіи въ Петербургъ; г. Петренко до безумія влюбился въ Mademoiselle поэзію; М-lle поэзія очень неравнодушна къ М-г Петренко – слѣдственно они никогда не расстанутся... Эту исторію рассказывала мнѣ сама М-lle поэзія, а какимъ образомъ она поэзія, живущая въ Харьковѣ у Петренки, рассказывала мнѣ, нанимающему квартиру въ Петербургъ, чуть чуть не на Смоленскомъ кладбищѣ...

Думки поетъ не г. Петренко, а поэзія; что я васъ не обманываю, извольте посмотрѣть – вотъ, напримѣръ Недоля; видите ли, поэзія начала было пѣть по старому, да Петренко настроилъ ее на свой ладъ...

Теперъ вы убѣдились, что я говорю правду – сама поэзия поетъ эти думки, не самозванецъ поэзия, а поэзия настоящая, поэзия, которая, тѣла съ Пушкинымъ, съ Лермонтовымъ. Мало вамъ для доказательства Недоли.... Извольте вечернѣй дзвѣнъ.... но если выписывать все лучшее изъ Думокъ, то надо выписать все по порядку, а это было бы просто обокрасть Снѣгъ – похитить у него брилѣанты...».

Наступна прижиттева публікація віршів Михайла Петренка відбулася в літературній збірці «Молодикъ» (1843), яку підготував і видав І. Бецький. Альманах містив два вірші Поета та твори Г. Квітки, Т. Шевченка, М. Костомарова, Я. Щоголева, О. Чужбинського, І. Левченка, А. Метлинського та І. Бодяньського.

У журналі «Маякъ» (1843) було надруговано інформацію про нову збірку поезій, яку заплановано видати О. Корсуном. Ішлося й про участь Михайла Петренка у виданні:

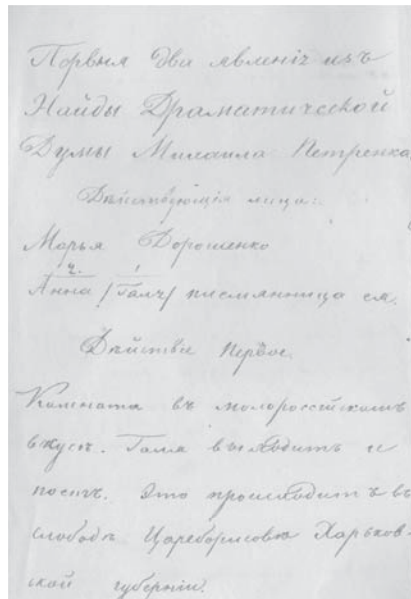
«...А. А. Корсунъ приготовилъ къ изданію второй томъ «Сніпъ». Въ этомъ томъ будутъ помѣщены Щира Любовь и Божі Діти Основьяненка, произведенія: Гребенки, Боровиковскаго, Галки, Петренка, самого автора и других писателей; уже по одному исчисленію статей можно судить, что этотъ томъ литературнымъ достоинствомъ далеко превзойдетъ первый...».

У фондах Російської державної бібліотеки (м. Москва) зберігається рукопис першої дії драматичної думи Михайла Петренка «Найда» на вісьмох сторінках. Він датований 20-м січня 1845 року. Не виключено, що це може бути надісланий якомусь адресату фрагмент згаданої П. Кореницьким п'єси «Панська любов». Драматичну думу ніде не було надруковано (можливо, тому, що не завершено?), через те критика щодо неї вийшла з деяким запізненням.

Відомий сучасний літературознавець М. Бондар у вступній статті до книги «Михайло Петренко. Життя і творчість» (Київ, 2013) пише:

«...Окремо слід сказати про стилеві особливості цього драматичного фрагменту. Перше, що рішуче звертає на себе увагу і що ставить п'єсу у ряд рідкісних різновидів української драматургії 30 – 40-х років XIX ст., це те, що написана вона віршем. Ряд віршових п'єс українських авторів на ту пору дуже невеликий...

Унікальність і пріоритет п'єси Петренка полягає в тому, що у ній уперше серед творів української драматургії випробувано можливості ритмічно гнучкого римованого вірша. З цим віршем не може йти в порівняння коструbate віршове мовлення «Любки». Якщо український вірш у п'єсі М. Костомарова є неримованим суцільним 5-стопним ямбом (на ті часи такий ямб називався

«шекспірівським», оскільки ним було виконано російськомовні переклади ряду п'єс англійського драматурга), то Петренко вдається до ямба різностопного – до так званого «вольного вірша», яким зазвичай під ту пору писалися байки, але який Петренку уповні вдалося ліризувати. Петренко виявив себе майстром версифікації, успішно суміщуючи рядки різної метричної характеристики та вигадливо застосовуючи різноманітні схеми римування...

Варте уваги, що таким же нерівностопним ямбом написано один з кращих поетичних творів Петренка – останній («Далеко од родини...») вірш циклу «Слов'янськ».

Літературна майстерність Петренка захоплює у свій обсяг і сферу римування, для поетичного вислову сферу немаловажну. Привабливості, навіть якого елемента музичності мовленню цієї п'єси додає нежорстке поводження автора з римою: йдеться про велику кількість закінчень вішових рядків, перегук між якими можна кваліфікувати як неповну, так звану «неточну» риму...».

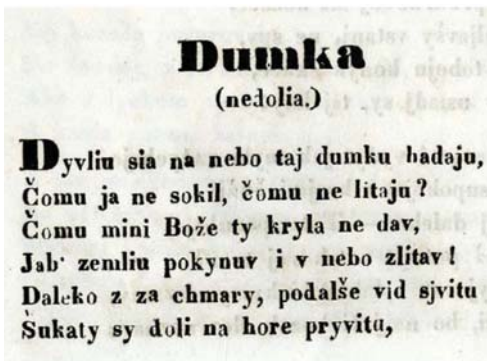
Наступна «критика», де згадується творчість Михайла Петренка, зустрічається в доповідній записці г.-г. Бібікова, на першій сторінці якої зроблено позначку «10 Сент. 1847 года было докладываемо Его Императорскому Величеству»:

«...Окончившееся дѣло о Славянскомъ обществѣ, не имѣло въ краѣ никакого развитія, – идеи, его образовавшія, принадлежатъ къ тѣмъ, которыя съ давнихъ поръ, начали развиваться въ Малороссіи – особенно в Харьковскомъ Университетѣ, сколько сочиненіями на престопадомъ языкѣ, столько же и направлениемъ, къ созданию никогда не бывшей Украинской народности (1) ...

1, Сочиненія: Квитки, Костомарова, Метлинскаго, Карпенка, Гребенки, Бодянскаго, Кульша, Шевченка, Щоголева, Петренка, Чужбинскаго, Левченка.»... .

1848 року А. Метлинським у літературному альманасі «Южный русскій зборникъ» було надруковано вірші Поета, об'єднані під назвою «Думи та співи». У цей час Михайло Петренко вже мав чин колезького секретаря й служив у Вовчанському повітовому суді. На жаль, ніяких критичних відгуків на вірші з цієї збірки на сьогоднішній день не знайдено.

У невеличкій книзі «Holos na holos dlia Halučyny» (Černivci, 1861) (це четверта відома публікація поезій Михайла Петренка, видана ще за його життя) у розділ «Pisni» включено два вірші Михайла Петренка без згадки прізвища автора:

Smuta: «Čoho ty kozače, čoho ty burlače Jak viter osinnyj v dubrovi zaplače,..» та Dumka (nedolia): «Dyvliu sia na nebo taj dumku hadaju, Čomu ja ne sokil, čomu ne litaju?..».

Навіть беручи до уваги деякі незначні розбіжності в написанні, подані тексти співпадають з поезіями Михайла Петренка зі збірки «Сніпъ».

1861 року в газеті «Харьковъ» було надруковано статтю Римова, який про Михайла Петренка писав:

«...Мы знаемъ не одного малороссійскаго поэта, сочиненія которыхъ едва-ли уступятъ хореймъ и ямбама Шевченки, а между тѣмъ, они забыты! Припомнимъ хоть М. Н. Петренка (Сборникъ, изданный въ Харьковѣ А. Л. Метлинскимъ). Мы увѣрены, что если-бы нѣкоторыя изъ его неизданныхъ, намъ извѣстныхъ, стихотвореній, да даже хоть-бы и изданныя, но забытыя, напечатать съ магическою, для иныхъ, подписью «Т. Г. Шевченко» – поклонники покойнаго пришли-бы въ восторгъ...».

Зважаючи на той факт, що, начебто, останні публікації Михайла Петренка відомі нам за їх вміщенням в «Южном русском сборникѣ» 1848 року, досить оптимістичною для продовження пошуків є згадка автора статті 1861 року про ще невидані, але йому відомі вірші Поета.

Безумовно, варта уваги невеличка публікація в рубриці «З недрукованих ще поезий Тараса Шевченка» в лютневому числі львівського місячника «Правда...» (1876). Серед декількох віршів редактором було подано й «Дивлюсь я на небо – та й думку гадаю...», авторство якого помилково приписувалося Т. Шевченку (поезію датовано 1848 роком і містить вона 21 рядок!).

О. Кониський у статті «Олександръ Атанасієвъ Чужбинскій» («Зоря», Львів, 1887) проаналізував причини наведеної помилки:

«...Доводило ся менѣ чувати, що въ такую помылку завѣвъ власноручный Тарасовъ альбомъ; въ тому-бъ то альбомъ власною рукою поета були написани вѣрши: «Дивлюсь на небо» и «Гарно твоя кобза грае»...Коли й такъ, то хто не вѣдає, що Тарасъ любивъ переписовати въ свой альбомъ вѣрши яки ему подобали ся! Та тому, въ кого опинивъ ся той альбомъ – перше нѣмъ друковати зъ него вѣрши и запевняти що они Шевченкови – треба було добре роздивитись въ старыхъ альманахахъ, чи не було де друкованыхъ тыхъ самыхъ псевдо-Шевченковыхъ вѣршѣвъ зъ подписомъ правдивого ихъ автора? Оттакъ зазирнувши въ «Южно-русскій сборникъ» выданный Амврозіємъ Метлинскимъ въ Харьковъ 1848 р., можна було помѣтити, що тамъ на стр. 32 и 33 помѣжъ «думами та спѣвами» Михайла Петренка надруковани тоти сами вѣрши:

«Дивлю ся на небо, тай думку гадаю,
Чому я не соколъ, чому не лѣтаю...».

Наступні критичні згадки про творчість Михайла Петренка з'явилися в «Очеркахъ изъ украинской литературы» М. Петрова, які спочатку було надруковано в трьох числах «Исторического вѣстника» (1881). Невдовзі журнальні матеріали без суттєвих змін було видано книгою «Очерки истории украинской литературы XIX столѣтія» (1884).

Нижче подано деякі рядки, у яких розповідається про творчість Михайла Петренка:

«...Изъ воспитанниковъ харьковскаго университета сообщили Корсуну свои произведения для его «Сніпа» Іеремія Галка

(Н. И. Костомаровъ) и Михаилъ Петренко. Къ этому г. Корсунъ присоединилъ и собственныя произведенія...

Онъ написалъ одну оперу, нигдѣ не напечатанную, и нѣсколько лирическихъ стихотвореній, которыя помѣщались въ альманахъ «Снігъ» Корсуна, 1841 г., въ «Молодикъ» Бецаго на 1843 годѣ и въ «Южномъ русскомъ сборникъ» А. Метлинскаго, 1848 года. Въ послѣднемъ перепечатаны и прежнія стихотворенія Петренка. Извѣстны слѣдующія его стихотворенія: «Недоля», «Вечерній дзвінъ», «Смута», «Думи та співи», «Брови», «Вечиръ», «Батькивська могила», «Небо», «Весна», «Славьянскъ», «Иванъ Кучерявий», «Недугъ» и «Дума про батька»...

Мабуть М. Петров не дуже був знайомий з поезіями Михайла Петренка, чи не зовсім розумів їх, але це не заважало йому проводити деякі текстові порівняння з віршами інших авторів, намагаючись знайти в поезії Михайла Петренка ознаки наслідування.

Відомий вчений О. Огоновський в книзі «Історія літератури руської [української]. Частина 2. Вік XIX» (Львів, 1889), перебуваючи під впливом висловлювань історика української літератури М. Петрова, досить докладно пише про творчість Михайла Петренка:

«...Єсть міжъ людьми таки домонтаръ, котри обертають ся въ тѣсному кружъ суспольного житя и оддалеки одъ громадского змаганя невеселый свой вѣкъ коротають. Такимъ домонтаремъ бувъ Михайло Петренко. Хочъ по розлогихъ степахъ украинськихъ залунала тѣсня вѣщого Кобзаря, котра й мерцѣвъ покликувала до нового житя просвѣтного й національного, то Петренко неначе не чувъ сего могучого голосу, и въ родномъ своѣмъ мѣстѣ любувавъ

ся въ романтичномъ свѣтоглядѣ та спѣвавъ пѣсню про нещасну свою любовь.

Михайло Николаевичъ Петренко родивъ ся въ 1817. р. и по-наибольше живъ въ мѣстѣ Славянску, повѣту Изюмского, губерніи Харьковской, та вже за-молоду познавъ звычайъ и обычаи народни. Окончивши курсъ наукъ въ Харьковскомъ университетѣ 1841. р. вступивъ онъ въ службу “по гражданскому вѣдосмству“. Онъ написавъ одну оперу, котрои нѣгде не друковано, и деяки лирични стихотворы, котри помѣщались въ альманаху «Снопъ» Олександра Корсуна (1841), въ “Молодику” Бецкого (1843) и въ “Южномъ-русскомъ Сборнику” Амвросія Метлиньского (1848). Въ сѣмъ Сборнику напечатано такожъ давнѣйшии стихотворы Петренка. Поезія его зовуть ся тутъ “Думами та спѣвами”.

Найкрасшимъ поетичнымъ творомъ Петренка єсть думка «Небо». Се єсть чистый зразокъ поезіи романтичної; особливо-жъ перша частина сеи думки має чи-малу стойность литературну, изъ-за чого дехто думавъ, що єъ написавъ Шевченко. Осъ и початокъ першои частины сего стихотвору:

Дивлю ся на небо, та й думку гадаю,
 Чому я не соколъ, чому не лѣтаю,
 Чому менъ, Боже, ты крыллѣвъ не давъ?
 Я землю-бъ покинувъ и въ небо злѣтавъ!
 Далеко за хмары, подальше одъ свѣту,
 Шукать собѣ долю, на горе привѣту,
 И ласки у зорокъ, у сонця просить,
 У свѣтъ ихъ ясномъ все горе втопить...»...».

У пісенних збірках «Молодой «Черноморець»» (Москва, 1889) та «Украинскій Кобзарь» (Москва, 1889) було надруковано вірш Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю...» без згадки прізвища автора.

В «Автобіографіі» (С.-Петербургъ, 1890) М. Костомаров про Михайла Петренка пише:

«...Въ это время я сблизился съ цѣлымъ кружкомъ молодыхъ людей, также какъ и я преданныхъ идеѣ возрожденія малорусскаго языка и литературы; это были: Корсунъ, молодой человекъ, воспитанникъ харьковскаго университета, родомъ изъ Таганрога, сынъ довольно зажиточнаго помѣщика; – Петренко, бѣдный студентъ,

уруженецъ изюмскаго уъзда, молодой человекъ меланхолическаго характера, въ своихъ стихахъ всегда почти обращающийся къ мѣсту своей родины, къ своимъ семейнымъ отношеніямъ...»

Стисло про Михайла Петренка згадано і В. Науменком в некролозі на смерть О. Корсуна – «Александръ Алексѣевичъ Корсунъ. (Некрологъ)» (Кіевская старина, Кієвъ, 1891).

У невеличкій статті П. Грабовського «Дещо про Порфира Кореницького» («Зоря», Львів, 1894) про Михайла Петренка сказано таке:

«...Кореницький був синомъ священника харківської губернії, учився в харківській духовній семінарії в тридцятих роках. Налезав до гурту Писаревських і Петренка, що славились під той час у Харкові своїми українськими концертами, будиши до того й поетами українськими...».

В «Энциклопедическомъ словарѣ Брокгауза и Ефрона» (С.-Петербургъ, 1898) також опубліковано статтю про Михайла Петренка:

«...малорусскій поэтъ, род. въ 1817 г., окончилъ курсъ въ харьковскомъ унив.; писалъ подъ вліяніемъ Лермонтова и Козлова. Меланхолическія стихотворенія П. печатались въ «Снигъ» Корсуна 1841 г., «Молодикъ» Бецакаго 1843 г. и «Южно-русскомъ сборникъ», А. Метлинскаго, 1848 г. Языкъ чистый, стихъ довольно плавный, но въ содержаніи мало оригинальности».

У перевиданій збірці пісень «Украинскій Кобзарь. Малороссійскія пѣсни» (Кієвъ, 1898) було надруковано вірш Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю...» без згадки прізвища автора.

В «Этнографическихъ матеріалахъ» Б. Грінченка (Черниговъ, 1899) вміщено текст пісні, походження якої стосується поезій Михайла Петренка:

«...№ 376. Навики розлучився зъ мылоу. «Де гримъ за горами...»

«...№ 478. Дивчына вже не любить; винъ журыться, ходячы по надъ Осоломъ.

А. «Ой бѣе хвыля по Осолу...»

Б. «Ходить хвыля по Осолу...».

У поетичному альманасі «Викъ (1798–1898)» (Къивъ, 1900) також згадано про Михайла Петренка:

«...Петренко Михайло Миколаевичъ... скинчивъ Харькивскій университетъ, пысавъ лирычни поэзіи...».

В альманасі було надруковано три вірші Михайла Петренка:

– «Дывлюся на небо, та й думку гадаю...»

– Якъ въ сумеркы... «Якъ въ сумеркы вечирній дзвинъ...»

– Весна. «Весна, весна, годына мыла!..» (подано фрагмент)

У «Журналѣ министерства народнаго просвѣщенія» (1900) В. Срезневскій в статті про видавця І. Бецького згадував і поетів, вірші яких було надруковано в «Молодику»:

«...въ книгѣ находимъ почти весь цвѣтъ современной малорусской поэзіи: Квитку съ его пьесами «Перекасти поле» и «Пидбрехачъ», Шевченка съ думкой «Тяжко-важко въ світі жити», балладой «Утоплена» и др., Амвросія Могилу (Метлинскаго), Іеремію Галку (Костомарова), А. Чужбинскаго (Афанасьева), Я. Щоголева, М. Петренка, И. Левченка...».

Ось, мабуть, і всі згадки ХІХ століття про Михайла Петренка, які вдалося розшукати дослідникам Проекту «Ідентифікація Петренків» на даний момент. Сподіваємося, що буде знайдено літературно-архівні матеріали, які допоможуть краще зрозуміти творчість яскравого представника українського романтизму.

Нові знахідки щодо творчості Михайла Петренка

Мабуть, небагато Михайло Петренко написав віршів, та з різних причин ще менше їх збереглося до сьогодення. Але, незважаючи на складність задач, дослідники невтомно продовжують пошуки ще невідомих його творів та досліджують життя й творчість Поета.

Принаймні є багато обставин, які дозволяють дослідникам сподіватися на ще невідомі архівні знахідки, пов'язані з ім'ям Поета.

Можливо, що перші поетичні експерименти Михайла Петренка відбулися ще в ті роки, коли він із родиною Писаревських організував українські вечори в Харкові.

Із літератури (наприклад, із «Журнала министерства народного просвѣщенія» (1844)) відомо, що деякі автори надсилали свої вірші в редакцію, підписавшись не прізвищем, а лише деякими літерами.

— Прочіе Писатели, помѣщавшіе свои стихотворныя произведенія въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ, были: Гг. Н. Иванцкій, Ил. Карелинъ, И. Крешевъ, К. Кореневъ, М. Лиховинъ, Н. Огаревъ, А. Од—и, Ф. Миллеръ, Кв. Н. Мансыревъ, А. Марсельскій, А. П—въ, А. Пальмъ, М. Салтыковъ, Старожилъ, Н. Сушковъ, Е. Шахова, Т. Шевченко, Н. Языковъ, Я... Т. *Л. и другіе, означавшіе свое имя подъ буквами.

Швидше за все, йшлося про авторів-початківців. Отже, якщо Михайло Петренко теж інколи підписував свої вірші таким чином, ідентифікувати їх, імовірно, буде неможливо.

Із листування сучасників Михайла Петренка відомо, що він продовжував віршувати й після закінчення університету.

П. Кореницький у листі до О. Корсуна від 4-го вересня 1843 року писав: «Петренко́въ нашъ, кончае́тъ уже́ свою́ драмму подъ заглавіе́мъ Паньска́ любовь, очень хоро́шую и занимательную піесу; также́ написа́лъ онъ еще́ Словья́нскій писни и Сауръ моги́лу и самъ отъ себя́ хоче́тъ изда́ть...».

Відомий літературознавець Г. Нудьга у вступній статті до книги «Віктор Забіла, Михайло Петренко. Поезії» (1960 р.) навіть стверджував, що «Слов'янські пісні» є те ж саме, що й поетичний цикл «Слов'янськ», а згадана П. Кореницьким «Саурь-могила» – це перша назва «Івана Кучерявого».

Але, мабуть, присутність згаданих П. Кореницьким слів *Слов'янськ* і *Саурь-могила* в поетичних циклах «Слов'янськ» і «Іван Кучерявий» («Южный русский сборник», 1848) не дає підстав стверджувати, що це саме ті вірші Михайла Петренка, про які писав його товариш у листі.

На початку ХХ століття охтирський краєзнавець О. Д. Твердохлебов (1840–1918) писав українському літературознавцю М. Сумцову (1854–1922):

«Въ Лебединѣ и въ Харьковѣ книжка Петренка ходила по рукамъ въ концѣ 60х и въ 70 гг. XIX в. Гдѣ она теперъ?...»

Швидше за все, мова йде не про звичайне офіційне друковане видання, а про невеличкі *книжки*, які переписувалися, наприклад, шанувальниками таланту Михайла Петренка.

В архіві рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України зберігається одна невеличка з любов'ю оформлена рукописна книжечка віршів Михайла Петренка (сім поезій та коротенька біографічна довідка), переписаних із друкованих поетичних збірок рукою І. Сабо.

Цей приклад лише підтверджує, що рукописні книжки з віршами Михайла Петренка могли існувати ще за його життя та передавалися з рук в руки шанувальниками його поезії.

До речі, у фонді О. Кониського того ж архіву зберігаються вірші Михайла Петренка, переписані на декількох розлогих аркушах з офіційних видань рукою літератора.

Безумовно, не можна оминати увагою й наступну поетичну знахідку.

Рукопис датовано 20-м січня 1845. У цей час Михайло Петренко служив у Харківській палаті карного суду старшим помічником столоначальника.

Знахідку було негайно опрацьовано, а оригінальний авторський текст було адаптовано до сучасних стандартів української мови Олександром та Дмитром Редчуками.

Більш детальну інформацію щодо знахідки наведено в книзі «Михайло Петренко: Життя і творчість» (2013), яку видано в Києві до 196-ліття Поета. Це видання є продовженням публікацій про дослідження життя й творчості Михайла Петренка в межах Проекту «Ідентифікація Петренків».

Відомий літературознавець Микола Бондар так висловився про знахідку у вступній статті «Задивлений у небо України», яку підготував до згаданої книги:

«Цю першу дію н'єси можна бачити як своєрідну прелюдію до розгортання якогось більш конфліктного сюжету...».

Літературознавець аналізує текст твору, зокрема зазначаючи:

«Унікальність і пріоритет н'єси Петренка полягає в тому, що у ній вперше серед творів української драматургії випробувано можливості ритмічно гнучкого римованого вірша...».

Сподіваємося, фахівці ще різнопланово проаналізують унікальну знахідку.

Повний текст рукопису драматичної думи «Найда», адаптований до сучасних мовних норм, опубліковано також у книзі «Поет-романтик Михайло Миколайович Петренко (1817–1862)» (2015) та на сайті, присвяченому Поету – www.дивлюсьянанебо.com.

Завдяки участі в Проекті нащадків Поета та дослідників, життєпис Михайла Петренка може поповнюватися новими, ще невідомими документальними знахідками та фактами, які допоможуть більше дізнатися про його життя та повніше зрозуміти мотиви його творчості.

Дослідники Проекту «Ідентифікація Петренків» дійсно намагаються знайти невідомі ще поезії Михайла Петренка, «Панську любов» зокрема, але тільки архівні або літературні документи можуть дати відповідь на запитання: чи є «Панська любов» і «Найда» одним і тим же твором?

Будь-які спроби ототожнювати ці дві драми без документального підтвердження будуть мати вигляд дилетантського змагання.

**«Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» для
«батька всіх народів» та його гостей (1949 рік)**

Українська пісня на слова поета-романтика Михайла Петренка живе й понині, залишаючись найбільш рейтинговою українською народною піснею, бо люди зробили її безсмертною.

Уперше «Дивлюся на небо та й думку гадаю» було надруковано О. Корсуном у поетичній збірці «Сніпъ» (1841) під назвою «Недоля»:

*В минуту жизни трудную
Тѣснится въ сердце грусть ...
Лермонтовъ.*

*Дивлюся на небо та й думку гадаю:
Чому я не соколъ, чому не лїтаю?
Чому менї, Боже, Ти крилля не давъ?
Я бѣ землю покинувъ и въ небо злїтавъ...
Далѣко, за хмари, подальше вїдѣ свїту,
Шукать собї долї, на горе привїту,
И ласки у сонца, у зїрокѣ прохатъ,
Й у свїтї ихъ яснїмъ себѣпокохатъ.
Бо долї ще з-малу кажусь я нелюбїй;
Я наймїт у неи; хлопцюга прибуднїй:
Чужїй я у долї, чужїй у людей...
Хиба хто кохае нерїднихъ дїтей?...
Кохаюся лихомъ и щастя не знаю,
И гїрко безъ долї свїй вїкѣ каратаю;
Й у гóрї спїзнавъ я, шо тїлькї одна
Далекое небо моя сторона.....
И на свїтї гїрко! – Якъ стане щѣ гїрше,
Я очи на небо – менї веселїше,
И въ думкахъ забуду, шо я сирота –
И думка далеко, висóко лїта!....
Такъ дайте же крилля, орлячого крилля!*

*Я землю покину – и на новосїлля
Орломъ бистрокрилимъ у небо польну
И въ хмарахъ вїдъ свїту на-вїкъ утону.*

Пізніше, 1848 року, із незначними авторськими змінами вірш було включено в цикл «Небо», який опубліковано в альманасі «Южный русский сборникъ», видавцем А. Метлинським.

Слова вірша були покладено на музику Людмилою Александровою (після одруження – Пантелеймоновою), дочкою українського фольклориста, письменника і музиканта Володимира Александрова. Про це розповів у спогадах син письменника В. В. Александров.

У літературі частіше згадують Владислава Зарембу, який, будучи музикантом, хормейстером і вчителем музики, зробив аранжування пісні Людмили Александрової «Дивлюсь я на небо» для голосу і фортепіано.

Народжену пісню в літературі без перебільшення називають вокальним шедевром. Точну дату її створення не встановлено, та й не має це великого значення, оскільки йдеться про безсмертя, а це поняття має лише умовний початок.

«Дивлюсь я на небо» люди співали в різні часи й за різних обставин ... У *послужному списку* пісні мають місце й різні сучасні історії з її життя.

Так, протягом 1996–2002 років одним із донецьких видавництв було здійснено чотири видання книжки «Застольные песни (после первой рюмки)», де пісні «Дивлюсь я на небо» і «Взяв би я бандуру» рекомендовано для виконання після *першої* ...

Багато несподіваного й цікавого можна почути про цю пісню, але є одна маловідома історія.

1949 року країна святкувала 70-річчя з дня народження Й. Сталіна (9 (21) грудня 1879 р.н. за офіційною версією). Це була видатна подія в житті Радянського Союзу. На інтернаціональне святкування в Москву зібралися представники багатьох країн подякувати Сталіну за сьогоднішній день і за те, що він веде людство до світлого комуністичного майбутнього. Був серед запрошених і Мао Цзедун, тоді ще як керівник уряду зовсім молодого Китайської Народної Республіки.

Після урочистого засідання відбувся офіційний концерт.

Наступного дня був ще один концерт в Георгіївському залі Великого Кремлівського палацу для членів Політбюро ЦК КПРС і гостей ювіляра, на якому Дмитро Гнатюк, в ті часи ще студент Київської консерваторії (клас І. Паторжинського), виконав дві пісні. Одна з них була «Дивлюсь я на небо».

Дмитро Михайлович Гнатюк (1925–2016) відомий всім як великий український оперний співак, народний артист України, режисер і музичний педагог, лауреат державної премії, перший

виконавець хітів 1960-х «Два кольори», «Мій Київ» та інше.

Про його виступ у Кремлі вже неодноразово писали в книгах і газетах. Досить згадати хоча б книгу Володимира Корнійчука «Маестро Анатолій Авдієвський. Портрет хору з мозаїки», що вийшла в 2012.

Або, наприклад, у квітневій статті В. Іваницького «Дмитрий Гнатюк: «На именинах у Сталина я оказался благодаря руководителю народного хора Георгию Веревке»» для інформаційно-публіцистичного інтернет-видання «Трибуна Украины» в 2012-му році.

У всіх публікаціях журналісти посилаються на інтерв'ю Дмитра Гнатюка, записані в різні часи.

Найбільш поширеним є інтерв'ю Дмитра Михайловича, яке він давав програмі Бі-Бі-Сі в київській студії 2011 року.

Наведемо невеликий фрагмент бесіди народної ведучої Світлани Пиркало з Дмитром Гнатюком:

Бі-Бі-Сі: «...Було таке, що ви співали Йосипу Сталіну і Мао Цзедуну. Як це все було, які емоції переживали під час цього?»

Дмитро Гнатюк: Ви знаєте, це була колосальна випадковість. Я ще був студентом і дружив з керівником народного колективу, з Григорієм Верьовкою. Він був теж депутатом Верховної Ради, і часто запрошував мене, коли зустрічався із виборцями, щоб поспівати на цих зустрічах. Я його дуже шанував, тому співав з великою любов'ю. Це був 1949 рік, все було загадково і невідомо – чи стану я співаком чи ні. Але разом з тим, в мені жевріло ось те велике мистецтво в грудях, це мій голос – і він мені не зрадив. Все життя я змалку співав, і коли десь губився, то казали – йдіть шукайте там, де грають, а я страшенно любив троїстих музик, я міг годинами слухати, мені дуже подобалися народні пісні, близькі моєму серцю.

Бі-Бі-Сі: Під час того концерту Сталіну ви також, здається, співали народні пісні?

Дмитро Гнатюк: Так, я зараз згадую ті моменти, ніколи я такого страху не відчував насправді. Найголовніше, що я не знав, куди мене везуть.

Це було після ювілейного концерту, коли Сталіну було 70 років, і якраз виступав з народним хором, заспівував невеличку пісню. Ми побачили, що у правій ложі окремо сиділи Йосип Сталін та Мао Цзедун, нас дуже тепло приймали. А після концерту підійшов якийсь працівник, і питає, хто у вас може заспівати пару українських пісень, і Верьовка вказав на мене. На наступний день мене привезли, я чекав і мене трясло від страху, бо я не знав, що буде, я тільки побачив, що я в Кремлі. Потім вийшов на сцену,

піаніст зробив вступ, і я зрозумів, що це “Дивлюсь я на небо” Я проспівав цю пісню, навіть не пам’ятаю як, але здається, від всього серця, це сподобалось і Сталіну, і публіці. Потім Сталін піднявся і запитав мене: “Где работаешь?”, я сказав, що студент консерваторії – “У кого учишься?” – Я відповів, що у Паторжинського. На що Сталін сказав: “Славный певец, поклон ему передай”, він говорив з акцентом...»

Праправнуку Михайла Петренка – Олександрю Петренку пощастило зустрітися для інтерв’ю з відомим співаком у середині 2012-го року.

Питання до Дмитра Гнатюка були, мабуть, досить специфічними, тому він розповів не тільки про згаданий виступ, але й про пісню більш докладно, згадавши на початку:

«...для мене пісня «Дивлюсь я на небо» була одна з найкращих мого репертуару. Я знав, що Заремба написав музику, але навіть вперше чую, що слова написав Михайло Петренко.

Скажу відверто, що ця пісня вражає, коли її співати з душою і коли її співати правильно, не показуючи голос, а показуючи в цій пісні, яка закладена душа...».

Дмитро Михайлович продовжував:

«...ця пісня така дуже сентиментальна, але це пісня, в якій співаєш про себе. І дійсно, в кожного з нас бувають моменти життя, які начебто згадані в пісні...».

Далі він розказав про достатньо цікавий факт: *«...Де я тільки не співаю цю пісню. ...Ще за часів, коли Микита Хрущов був керівником Радянського Союзу, він попросив, щоб декілька співаків поїхали до Африки в складі творчої групи, до якої входили й співаки, такі як Людмила Зикіна, Георг Отс і другі. Це була надзвичайно складна поїздка. Ми там перебували три місяці і скрізь я співав пісню «Дивлюсь я на небо». Чесно кажучи, знаючи стиль співу африканців, мені було дивно бачити, як гарно сприймалися не тільки ця, а й другі українські пісні, наприклад, «Рідна мати моя» та інші. Вони мене начебто розуміли».*

Під час зустрічі Дмитро Михайлович згадав і про виступ перед Йосипом Сталіним і його гостями, запрошеними на день народження вождя. Пісню «Дивлюсь я на небо» було тепло

прийнято присутніми, а Сталіну сподобався виступ талановитого українського співака.

Дмитра Михайловича вже чекали на репетицію опери «Пікова дама», де він був постановником і художнім керівником. Під кінець зустрічі він ще раз підкреслив, що йому було цікаво дізнатися про автора слів однієї з його найулюбленіших пісень.

Що ж, так буває. Про Михайла Петренка не надто часто згадували в літературі, а деякі автори в статтях іноді допускали численні помилки й фальсифікації, що робило Тему заплутаною й не досить привабливою для сприйняття.

Українці, як і завжди, слухаючи записи пісні «Дивлюсь я на небо» у виконанні відомого співака, мабуть, підсвідомо будуть вдячні автору вірша й виконавцю за можливість відчути себе, хоча б на деякий час, десь там, далеко за хмарами, далеко від буденного світу...

Ось така історія була в житті цієї української пісні, слова якої написав поет-романтик Михайло Миколайович Петренко.

«Дивлюсь я на небо» – перша пісня, яку почув Всесвіт

Мабуть, немає в Україні людини, яка б не знала слова пісні:

*«Дивлюсь я на небо та й думку гадаю,
Чому я не сокіл, чому не літаю...»*

Вона лунала не тільки на теренах України й колишнього Радянського Союзу. Представники численної української діаспори зробили її відомою на всіх континентах планети.

У житті пісні «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» (слова Михайла Петренка, музика Л. Александрової, аранжування В. Заремби), як і в житті самого вірша, є деякі цікаві історії.

12 серпня 1962 року в політ з космодрому Байконур стартував корабель «Восток-4», на борту якого перебував перший космонавт українського походження Павло Романович Попович:

Під час одного з сеансів зв'язку з космонавтом присутні в Центрі управління польотом почули пісню «Дивлюсь я на небо» у виконанні «космічного співака».

У ЗМІ та літературі іноді згадується про цю незвичайну подію, але, оскільки в пресі й літературі можна зустріти інформа-

цію з дуже широким діапазоном достовірності (від 0 до 1), цікаво було дізнатися про цей «виступ» якомога більше.

Відомо, що «Дивлюсь я на небо» була улюбленою піснею Сергія Павловича Корольова, тому існувало припущення, що Павло Попович, перебуваючи на навколосеземній орбіті, співав пісню для Генерального конструктора, присутнього під час чергового сеансу зв'язку в Центрі управління польотами.

Згадка про це є, зокрема, у Вікіпедії в статті, присвяченій конструктору перших штучних супутників Землі і космічних кораблів Сергію Корольову:

«...Пісня «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» стала однією із спонук, які привели майбутнього основоположника практичної світової космонавтики до зацікавлення космосом. Коли Корольов запустив ракету з першим українським космонавтом Павлом Поповичем, той заспівав з космосу для головного конструктора його улюблену пісню «Дивлюсь я на небо»....

Донька С. П. Корольова Наталія Сергіївна згадує: «Саме слово Україна вимовляли в нашій родині трепетно, з великою любов'ю. Дитинство мій батько провів у Ніжині, народився він у Житомирі, мешкав у Києві, в Одесі. Перші 24 роки, майже половину свого життєвого шляху, батько провів в Україні. Він дуже її любив. Полюбляв українські пісні, українську мову. Це точно. „Дивлюсь я на небо“, „Реве та стогне Дніпр широкий“ – улюблені пісні бабусі й батька»».

У Вікіпедію ця інформація потрапила, мабуть, із газети «Бульвар Гордона» (11.04.2006), де було опубліковано московське інтерв'ю Б. Хандроса з дочкою С. Корольова:

«...И в заключение. Какое место в жизни, в ваших разговорах с отцом занимала Украина?

— С тех пор как я помню себя, само слово «Украина» произносилось в нашей семье трепетно, с большой любовью. Детство моего отца прошло в Нежине, родился он в Житомире, жил в Киеве, в Одессе. Первые 24 года, почти половину отпущенного ему пути, отец провел в Украине. Он очень ее любил. Любил украинские песни, «українську мову». Это точно. «Дивлюсь я на небо», «Реве та стогне Дніпр широкий» – любимые песни бабушки и отца. Поэтому и у меня лично – возможно, генетически – особое отношение к Украине перешло по наследству...».

1981 року вийшла книга Віктора Синицина «Первый космонавт», у якій розповідається, що Павло Попович іноді співав пісню «Дивлюсь я на небо»:

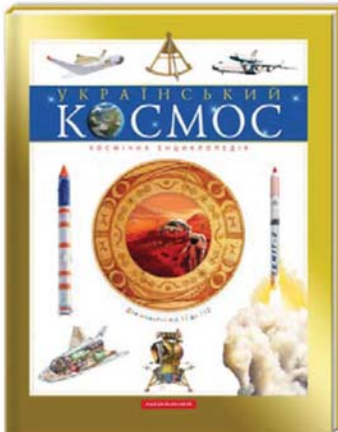

«...Каманина лётчики-космонавты ожидали в автобусе. Как только генерал сел, автобус тронулся. И не прошло минуты, как неунывающий Павел Попович запел:

Дивлюсь я на небо Да думку гадаю, Чего я не сокол, Чего не летаю...

– Обратите внимание, товарищ генерал,— ехидно заметил Гагарин. – Это же манёвр! Попович открыто напрашивается в полёт в космос!..

Дружный хохот был ему ответом. Смеялся и Попович, да так заразительно, что у него слёзы выступили...».

Про пісню в космосі у виконанні Павла Поповича згадується й в енциклопедії «Український космос» (2009):

«...Першим космонавтом-українцем став Павло Попович (1930 р. н.). Він побув у космосі з 12 до 15 серпня 1962 р. на кораблі «Восток-4»... У Зоряному містечку, на тренажерах, він любив співати «Засвістали козаченьки». А в орбітальному польоті дав космічний концерт: дужим і чистим голосом проспівав «Дивлюсь я на небо».

Він знав, що пісню чують на Землі і що це улюблена пісня Сергія Корольова...»

На сайті видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» в розділі «7 фактів українського космосу» написано (факт 2):

«...Улюбленою піснею Сергія Корольова була пісня «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю: чому я не сокіл, чому не літаю?..» Ця пісня стала однією із спонук, які привели майбутнього основоположника практичної світової космонавтики до зацікавлення космосом. Коли Корольов запустив ракету з першим українським космонавтом Павлом Поповичем, той заспівав з космосу для головного конструктора його улюблену пісню «Дивлюсь я на небо» ».

У новинах на сайті «Першого національного» (17.04.2011) згадувалося:

«...»Космонавт номер чотири» Павло Попович – багато в чому був першопрохідцем: перший космонавт-українець, перший, хто здійснив груповий політ і навіть заспівав у космосі.

Перша пісня, яка пролунала з орбіти була теж українська – «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю» у виконанні Павла Романовича».

На сайті Національного космічного агентства України розміщена цікава стаття Н. Боротканич і М. Мітрахова «Память о первом космонавте-украинце Павле Романовиче Поповиче на украинской земле»:

«...А еще до Павла Поповича никто не пел в космосе: он впервые во время орбитального полета дал настоящий космический концерт – сильным и чистым голосом пропел украинскую песню «Дивлюсь я на небо». Он знал, что его слышат на Земле и что это любимая песня украинца Сергея Королева...»

Последний раз П. Р. Попович был в Житомире в январе 2007 на праздновании 100-летия со дня рождения С. П. Королева. Торжественное заседание проходило в областном музыкально-драматическом театре. Зал взорвался аплодисментами, когда на сцену вышел Павел Романович, и не отпускал космонавта до тех пор, пока он не спел уже ставшую «первой космической» украинскую песню – «Дивлюсь я на небо»...».

У березні 2012 року працівники житомирського «Музею космонавтики ім. С. П. Корольова» на запит про наявність будь-якої інформації про сольний космічний виступ українського космонавта, відповіли:

«По Вашей просьбе сообщая следующую информацию.

19 января 2007 года в связи с празднованием (12 января 2007) 100-летия со дня рождения С. П. Королева в г. Житомир приехала большая делегация из Москвы, в составе которой была дочь С. П. Королева – Наталья Сергеевна Королева с семьей, космонавты Попович, Александров и Токарев, из Киева делегацию представляли космонавты Виталий Жолобов и Леонид Каденюк. Встреча с общественностью города проходила в областном театре. На встрече выступил Павел Романович Попович, который сказал, что во время своего первого полета на космическом корабле «Восток-4» (1962г.) он «похулиганил», спев песню «Дивлюсь я на небо» во время

одного из сеансов связи с Землей. Весь зал отреагировал на эти слова бурными аплодисментами и попросил спеть эту песню на сцене, что он и сделал...»

У газеті «ФАКТИ» (01.10.2010) в статті В. Шуневича «Вдова космонавта Павла Поповича Алла Федорівна: «Это муж предложил, чтобы первым летел Юрий Гагарин...»» подано таку інформацію:

«...Так ведь он и стал первым человеком, спевшим в космосе! Во время (тоже первого в мире!) группового космического полета кораблей «Восток-3» и «Восток-4» в августе 1962 года космонавт Попович нарушил дисциплину эфира и вместе с Андрианом Николаевым затянул на всю Вселенную «Дывлюсь я на небо».

Були й статті від пересічних журналістів, які хотіли «сенсаційними повідомленнями» привернути увагу до себе й до газети, яку вони представляли. Однак, статтю у Вікіпедії «Николаев, Андриян Григорьевич», що містить інформацію про спільний політ кораблів «Восток-3» і «Восток-4», розглянемо детальніше.

У розділі «Факты» зазначено:

«В парном полёте с Павлом Поповичем впервые в космосе прозвучало пение: Николаев, до того никогда не певший, и Попович спели дуэтом «Течёт река Волга», а потом специально для генерального конструктора С. П. Королёва, родившегося, как и Попович, на Украине, – «Дывлюсь я на нэбо, тай думку гадаю».

У журналі «Новости космонавтики» №11 (322) за 2009 р. опубліковано статтю «Попович Павел Романович. Пусть земля ему будет небом...», у тексті якої є такі слова:

«1962 год. Этот полет был совершенно уникальным. Впервые на орбите находились два пилотируемых космических корабля – «Восток-3» и «Восток-4», причем летели они в прямой видимости и каждый пилот мог видеть корабль другого. Впервые космонавт (Николаев) отвязался от кресла и парил в кабине. Впервые в космосе прозвучало пение: Андриян, практически никогда не певший, и Павло спели дуэтом «Течет река Волга», а потом специально для Сергея Павловича Королёва, тоже родившегося на Украине, – «Дывлюсь я на нэбо, тай думку гадаю...»».

І пішла гуляти дезінформація електронним простором: засвітилася, наприклад, 2014 року в одній шкільній презентації в Росії.

Звідки могла з'явитися ця чутка? На сьогоднішній день виявлено лише одне таке джерело – інтерв'ю, взяте Дмитром Гордоном у Павла Поповича 2006 року (див YouTube, інтервал відеозапису: 42 хв 29 сек – 43 хв 45 сек):

«...Я первый украинский космонавт, поэтому я когда взлетел, я тут же когда немножко, пробачте, як кажуть у нас очухався от оцєї невагомості, я Андрею говорю: «Андрюша, давай споем». Я пел,тогда у меня голос был хороший. Он сразу: «Давай, но только первую песню о Волге». Ну, я говорю: «Конечно, ты же космонавт три». Ну, мы спели один куплет, а потом... а теперь я говорю: «Андрюша, я спою украинскую». Я включил все передатчики, какие только есть, голос тогда был у меня хороший – драматический тенор, сейчас сорвал, в шестьдесят восьмом году, и я запел: «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...» на всю Вселенную, так шо першою в шістьдеся другому році пролунала космічна пісня «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю, чому я не сокіл...», а «Сокіл» – это позывной был у Николаева, а в мене «Беркут»... ».

Андріян Григорович Ніколаєв помер 3 липня 2004, але ні до його смерті, ні після (до зустрічі з П. Поповичем у Д. Гордона) ніхто ніколи не розповідав, що в космосі було виконано ще якусь пісню, крім «Дивлюсь я на небо».

Напевно, Павло Попович спробував таким чином ушанувати пам'ять свого товариша-космонавта.

Є ще одне джерело інформації, що належить до розряду *серйозних*.

Ідеться про фільм «Космический хулиган» (про П. Р. Поповича), презентований у рубриці «Звездные портреты» ДТРК «Культура» і знятий на замовлення ФГУП «ЦЭНКИ» телестудії «Роскосмос» 2011 року.

Довідка: ФГУП «Центр експлуатації об'єктів наземної космічної інфраструктури» (ФГУП «ЦЭНКИ»). Центр експлуатації об'єктів наземної космічної інфраструктури при Російському космічному агентстві був створений відповідно до постанови Уряду

Російської Федерації від 29 серпня 1994 № 996 і наказом генерального директора Російського космічного агентства від 10 листопада 1994 № 74 ...

Більш детально ознайомитися з цією офіційною установою можна на сайті Федерального космічного агентства Росії (<http://www.federspace.ru/1417/>).

У фільмі «Космический хулиган» у режимі відтворення відеозапису (див YouTube, інтервал відеозапису: 9 хв 36 сек – 10 хв 29 сек) можна почути наступний коментар:

«Для кого как, а для Поповича важно – невесомость не влияет на голосовые связки. Когда-то Павла Романовича уговаривали всерьез заняться пением. Он сказал: «Буду летать и петь...».

У ті роки вже була можливість здійснювати відеоконтакт «Земля-Космос».

Відео: у космосі в кабіні «Восток-4» П. Попович співає:

Дивлюсь я на небо та й думку гадаю,

Чому я не сокіл, чому не літаю...

«...Причем я когда спел «Чому я не сокіл, чому не літаю...», а «Сокол» – Андрияна позывной. А он меня перебивает и говорит: «Паша, ну ты ж «Беркут» ты ж все равно летаешь... Я говорю: «Но не «Сокол»...»».

Отже, немає сумніву, що вперше в Космосі на весь Всесвіт прозвучала саме українська пісня «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю». Це підтверджує сам виконавець – перший космонавт українського походження Павло Романович Попович та документальний відеозапис «сольного концерту» з орбіти.

Про виконання інших пісень на орбіті під час польоту П. Поповича і А. Николаєва в 1962 році немає ніяких свідчень.

Втім, в наші часи чого тільки не пишуть. Деякі автори повідомляли, що першою в космосі пролунала пісня Ю. Візбора, інші віддають таку першість канадському астронавту Крісу Хадфілду, який 13 травня 2013 р виконав на Міжнародній Космічній Станції свій хіт...

На жаль, завжди будуть недобросовісні автори, які до оприлюднення свого «сенсаційного відкриття» не роблять перевірку на його достовірність. Такі публікації, звичайно, не цікаві, бо написані не на документальній основі, а на чутках, та іноді, навіть, відверто фальсифіковані.

Не виключено, що в космосі співали і наспівували й інші пісні, але все-таки приємно знати, що першою у Всесвіті пролунала українська пісня у виконанні українця.

Та ще й яка пісня!

Ось і така історія була в житті безсмертної української пісні, слова якої написав поет-романтик Михайло Миколайович Петренко.

Хтось співає її у космосі, хтось на гімалайському піку, а хтось в шахті... Адже вона не тільки про Небо, а й про людське життя.

Пісня «Дивлюсь я на небо» в кінофільмах

Цікаво про пісню «Дивлюсь я на небо» у своєму житті розповів журналіст і мистецтвознавець Донцов Віталій Петрович, який протягом багатьох років вів цикл передач про видатних вітчизняних вокалістів на українському радіо. Займаючись колекціонуванням платівок, він є й автором численних публікацій щодо вокального мистецтва, зокрема, дослідив творчість більше ніж сорока співаків. 2010 року видав книжку про видатну оперну артистку (мецо-сопрано) Олександрю Ропську (1897–1957).

В інтерв'ю для Проекту «Ідентифікація Петренків» Віталій Петрович згадує:

«У моєму далекому дитинстві у нас вдома часто лунали пісні, найчастіше за святковим столом. Мої батьки мали гарні голоси і дуже любили співати. Співали народні пісні, українські та російські: «Ой, у лузі, та ще й при березі», «Ой гілля, гілля», «Ой чого ж ти, сестро», «Что стоишь качаясь, тонкая рябина», «Думи мої, думи мої»... Мама, шиючи або вишиваючи, співала улюблені фронтові пісні своєї бойової

молодості: «Огонек», «Темная ночь», «Лизавета», «В землянке». І я зачаровано слухав її спів, запам'ятавши ці пісні саме з голосу мами.

Пісню «Дивлюсь я на небо» я почув уперше також від батьків, які прищепили мені любов до пісенного мистецтва з раннього дитинства.

Одного разу, коли мені було років десять, цю пісню я почув по радіо. Хто її виконував, не запам'ятав, але пам'ятаю, що спів дуже вразив мене. Чудова мелодія, така задушевна і щемна, проникливі поетичні рядки полонили мою чутливу дитячу душу. З того часу завжди прислухався до круглої чорної тарілки, яка висіла на стіні у нашій невеличкій квартирі над столом, за яким я готувався до уроків, чи не зазвучить пісня знову... І дуже радів, коли передавали цю пісню. По радіо вона звучала тоді досить часто.

Пам'ятаю, у третьому класі наша вчителька Тамара Федорівна Омелюх (світла їй пам'ять) оголосила, що ідемо в культпохід до кінотеатру. На екрани саме вийшов новий фільм «Молода гвардія» про подвиг краснодонських підпільників, які вели героїчну боротьбу з німецькими окупантами.

У фільмі я знову зустрівся з піснею «Дивлюсь я не небо», яку співали у фашистській катівні приречені на смерть, але не скорені дівчата – члени «Молодої гвардії». Мені здається, вони заспівали саме цю, а

не якусь іншу пісню, тому що, незважаючи на сум та журу, якими пройняті мелодія і слова, є в ній щось символічне, що дає надію на спасіння, на порятунок, на кращу долю як не на землі, то на небі «далеко від світу», де життя щасливе і вічне.

«Дивлюсь я на небо» – перлина української вокальної лірики, яку цілком закономірно відносять до пісенної класики. Вона має своїх авторів, але давно вже стала народною, увійшла в репертуар як самодіяльних, так і професійних виконавців.

Її охоче включали в концертні виступи такі славнозвісні співаки, як Іван Козловський, Михайло Гришко, Борис Гмиря, Андрій Іванов, Костянтин Лаптев, Анатолій Солов'яненко, Дмитро Гнатюк, Марк Рейзен, Володимир Бунчіков, Юрій Гуляєв, Йосип Кобзон, Микола Кондратюк, Муслім Магомаєв.

Є запис пісні знаменитого тенора Великого театру Івана Жадана (він був родом з України), а також народного артиста України Миколи Шопші, який, на жаль, передчасно пішов із життя, та заслуженої артистки України, колишньої солістки Львівської опери Анни Юровської.

Важко віддати комусь перевагу: кожний вклав у пісню частку душі і серця, у кожного вона прозвучала самотубньо, неповторно.

Тепер цю пісню можна почути нечасто. У сучасному пісенному мистецтві, на жаль, переважають мотиви не вітчизняного походження, превалюють тенденції далеко не національні. Тому такі шедеври, як «Дивлюсь я на небо» відтиснуті на задвірки, але є надія, що рано чи пізно настане час, коли і ця пісня-романс та інші чудові пісні нашого народу знов, як і раніше, зазвучать широко, на повну силу, і знов будуть чарувати все нових і нових слухачів».

Пісня «Дивлюсь я на небо» також прозвучала в художньому фільмі «Слепой музыкант», знятому третім творчим об'єднанням «Мосфільму» за повістю відомого письменника українського походження В. Г. Короленка (1853–1921).

Про пісню «Дивлюсь я на небо» є ще одна згадка, яка теж пов'язана з кіно.

Відомий український актор Володимир Талашко, який виконав роль старшого лейтенанта Сергія Скворцова в легендарному фільмі «В бой идут одни старики», у своїх інтерв'ю розповідав, як запропонував цю пісню Леоніду Быкову для фільму.

Для інформаційного порталу «Знаї.ua» (2016) Володимир Талашко на питання кореспондента: «В фільме лейтенант Скворцов очень душевно исполнил песню «Ніч яка місячна». Долго репетировали?» відповів:

«... Не репетировал вообще. Я же из обычной украинской семьи, у нас все любили петь – особенно по праздникам, за столом. Так что я эту песню знал с детства. Что будет петь мой герой мы решали вдвоем с Быковым. Я предлагал песню «Дивлюсь я на небо», Быков предлагал «Ніч яка місячна». Мне пришлось уступить старшему...».

Пісня на слова Михайла Петренка також прозвучала в кінокартині «Человек в футляре», знятій на кіностудії художніх

фільмів «Советская Беларусь» 1939 року за мотивами однойменного оповідання А. П. Чехова (нову редакцію фільму підготовлено в 1965).

Пісню «Дивлюсь я на небо» блискуче виконала одна з головних героїнь – Варенька, яку зіграла відома актриса Ольга Андровська. Захоплений її співом Беліков, звертаючись до співачки, промовив: *«Должен заметить Вам, уважаемая Варвара Александровна, что мало-российский язык своей нежностью и приятной звучностью напоминает мне древнегреческий».*

Не виключено, що пісня на слова Михайла Петренка звучала ще в якихось фільмах. Тож дослідники Проекту «Ідентифікація Петренків» будуть вдячні читачам за таку інформацію.

У розділі «Аудіо та Відео» сайту, присвяченого Михайлу Петренку <http://www.дивлюсьянанебо.com/audio-ta-video>, буде розміщено нові музичні кліпи з виступами класиків та сучасних співаків, які виконують український вокальний шедевр.

Пісні на вірші поета Михайла Петренка в грамзапису

У сучасних колекціонерів грамзаписів зберігаються старі рідкісні платівки, на яких можна почути голоси інколи й до сьогодні відомих, інколи, на жаль, уже забутих співаків.

Популярна пісня «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» тривалий час вважалася народною, хоча на етикетках дореволюційних грамплатівок та в тематичних каталогах було надруковано прізвище одного з авторів цієї пісні – композитора Заремби Владислава Івановича (1833–1902). Пісня набрала великої популярності та виконувалася різними співаками в різні часи. Пізніше дослідниками було встановлено, що наприкінці 19-го – початку 20-го століття В. Заремба зробив тільки обробку мелодії, яку створила Александрова Людмила Володимирівна – дочка поета і музиканта Александрова Володимира Степановича (1825–1894).

Згодом виявилось, що автором слів відомої пісні був поет-романтик Михайло Миколайович Петренко, про якого тепер є багато публікацій, але навіть у сучасних енциклопедіях відомості про нього часто неповні або помилкові.

Якщо текст пісні «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» у процесі поширення майже не змінювався, то текст іншої пісні на слова Михайла Петренка зазнав суттєвих змін. Перша оригінальна версія починалася словами «Туди мої очі». Куплет «Бо там за горою» переробили на «Де грім...» і на «Де Крим за горою...», і разом із доповненнями цей куплет виокремився в нову пісню з іншим змістом під назвою «Взяв би я бандуру». У збірнику «Пісні літературного походження» (1978, с. 118 і 458) надруковано нотні й текстові варіанти обох пісень і вказано, що автором доповнень до другої пісні був композитор О. С. Немировський.

У деяких публікаціях останніх десятиліть про пісню «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» згадується про київського дослідника та колекціонера грамплатівок М. Й. Зьолу.

Розповідаючи про своє захоплення, він ознайомив із підшивкою своїх публікацій щодо історії грамзапису та відомостями про записи двох згаданих пісень на слова Михайла Петренка. Слід зазначити, що к. х. н. Зьола М. Й. досліджує історію грамзапису вже кілька десятиліть разом із дочкою Мар'яною, яка має консерваторську освіту.

Дослідники розповіли, що деякі відомості про фірми грамзапису й співаків можна знайти, наприклад, в «Українській музичній енциклопедії» (2006, Т. 1, ключове слово «дискографія») та «Енциклопедії сучасної України» (2007, Т. 7, ключове слово «дискографія»). Відомості про фірми грамзапису можна знайти й в інших енциклопедіях, а також у періодичних і книжкових виданнях, зокрема, у книзі Железного А. І. «Наш друг – грампластинка». К., Музична Україна, 1989, 280 с., де згадується й про М. Й. Зюлу.

Відомості про співаків є й у «Словнику співаків України» І. М. Лисенка (К., Рада, 1997, 356 с.), у якому згадуються А. І. Железний, М. Й. Зьола та М. М. Зьола, але в наступних перевиданнях ці згадки, на жаль, необгрунтовано загубилися, хоча надані цими дослідниками відомості про грамзаписи збережені.

Слід також звернути увагу на допис О. Різника «Живий музей української платівки» в газеті «Україна молода» (1994 №25 (242), с. 11), на його статтю в «Українській музичній енциклопедії» (2006, Т.1, с. 132) та на дискографічні підрозділи у двох томах названої енциклопедії, де, на жаль, зустрічається багато різноманітних помилок, які є також в інших відомих енциклопедіях та авторитетних монографіях (про них конспективно згадується в публікаціях батька та дочки Зьола та більш детально проаналізовано в їхніх ще не опублікованих статтях).

Деякою інформацією щодо пісень на вірші Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» і «Взяв би я бандуру» (редакція композитора О. С. Немировського), які звучали з грамплатівок, М. Й. Зьола поділився з Проектом «Ідентифікація Петренків».

Він розповів про свою величезну колекцію платівок та дослідження, яке розпочав близько тридцяти років тому.

Дискографія пісні «Дивлюсь я на небо»**Дореволюційні грамзаписи/компанія грамзапису/індекси/ роки:**

1. Борченко М.	Грамофон К2 – 22072	(1903–1904)
2. Гриценко І. Є.	Екстрафон 24555-6	(1912)
3. Луговой К. І.	Фаворит 1-75141	(1909)
4. Лучинська А. П.	Патè 28180/	(1909)
5. Османенко М.	Сирена 12003-4	(1911)
6. Піддубний Т. Г. ¹⁾	Зонофон Х2-62583/7	(1912)
	Патè 28293/5	(1909)
7. Ростанов Д.	РАОГ ²⁾ 2119	(1912)
8. Северський М. Г. ³⁾	Грамофон С3-22715	(1907)
9. Швець М. Ф.	Грамофон С2-22954	(1906)
10. Шультгін	Товарищество В. И. Ребикова 997	(1904).

Радянські грамзаписи:

1. Гмиря Б. Р. у супроводі:
 - 1.1. Остріна Л. Ю. (ф-но)⁴⁾ 22535-6 (1953),
Д3556-7 (1957)
 - 1.2. Капели бандуристів УРСР/ Міньківський О. З.
33600–1 (1959),
Д6155-6 (1960),
Д11417-8 (1963),
Д017885-6 (1968).
 - 1.3. Капели «Думка»/ Муравський П. І.
Д019989-90 (1967),
Д033121-2 (1972).
2. Гнатюк Д. М., орк. нар. інстр. всесоюз. радіо/ Федосєєв В.
Д024913-4 (1969)
3. Зарицький О., ансамбль «Трускавчанка»/ Корчинський Ю.
С30–16931-2 (1982)
4. Іванов А. О., анс. нар. інстр./ Некрасов М.
12711-2 (1945)⁵⁾
5. Кікоть А. І., держ. рос. нар. орк. ім. М. П. Осипова/Гнутов В.
Д00011687-8 (1963),
Д032021-2 (1972).

6. Козловський І. С., Капела бандуристів УРСР/Міньківській О. З.⁶⁾
 НД1566-7 (1953),
 Д4035/НД1566 (1957/1953),
 45Д0006449-50 (1960).
7. Кондратюк М. К., орк. нар. інстр. всес радіо
 Д028433-4 (1970)
8. Кочерга А. І., ансамбль нар. інстр. «Рідні наспіви»
 С30-25497-006 (1987).
9. Лаптев К. М., ф-но Вальтер Н. Г. 11696/12712 (1945)⁷⁾.
10. Озолніекс Х., секстет домр (переклад на латишську мову виконавця)
 30334-5 (1958).
11. Рейзен М. О., ф-но Хвостин В. С10-19271-008 (1982).
12. Солов'яненко А. Б., Київський орк. нар. інструментів / Орлов Я. І.
 С30-08795-6 (1977).
13. Тимохін В. І., ф-но Шульман Н. 0034487-8 (1960).

Коментарі:

1) Зонофон (Zonophone) – спочатку писалось як Zon-O-Phone. Було засновано в 1899 в штаті Нью-Джерсі (Камден) Франком Сіманом. Назва Зонофон не була назвою компанії, але використовувалася для грамплатівок та апаратів, які продавалися Сіманом з 1899–1900 до 1903 року. Сіман починав працювати у Е. Берлінера «Берлінер Грамофон», але невдовзі вирішив відкрити свою компанію, яка повинна була виробляти грамофони та грамплатівки.

Дизайн і технологію сіманівських грамплатівок Зонофон було вкрадено у Берлінера. Грамофони були скопійовані з апаратів, які виготовлялися компанією Елдріджа Р. Джонсона.

До 1903 року тривали судові упорядження, доки все майно Зонофона не було передано компанії Віктор (в США та Латинській

Америці), а в Європі та Великій Британії – компанії Gramophone & Typewriter Company, котра пізніше отримала назву «Граммофон».

Компанія «Граммофон» продовжила використовувати емблему «Зонофон» для випуску своїх дешевих грамплатівок.

Деяка інформація про співака доступна з Вікіпедії:

«ПОДДУБНЫЙ (Піддубний) Тимофей, (ок. 1880, Полтав. губ. – ?) – арт. оперы (тенор) и драмы. Выступал в укр. муз.-драм. труппах Н. К. Садовского, П. Саксаганского и И. Карпенко-Карого (1904-05), Л. Сабина (1908-09) и др.

Обладал красивым голосом...

С большим мастерством исполнял украинские народные песни.

Записывался на грампластинки (1909, 1912, 1913) фирм Pate/Pathé, Зонофон. Среди записей – несколько романсов Н. Лысенко и укр. нар. песни».

2) РАОГ – Русское Акціонерное Общество Граммофоновъ.

3) У деяких енциклопедіях вдалося знайти дещо як про компанію, які займалися грамзаписом, так і про деяких співаків, які виконували пісні на вірші Михайла Петренка:

1907 року фірмою «The Gramophone Company, Ltd.» (цю компанію в ті роки в Росії помилково називали «Пишущий ангел»), було видано односторонню платівку (номер за каталогом – 3-22715), де було записано пісню «Дивлюсь я на небо» у виконанні відомого баритону Н. Г. Северського. Це був концертний диск середнього розміру, діаметром 10 дюймів (понад 25 см):

До речі, у статті з Вікіпедії є деяка інформація про співака:

«Северский Николай Георгиевич (1870–1941 гг.) – певец (баритон). Артист оперетты. Исполнитель цыганских романсов. Играл заметную роль в развитии характерного для XIX века процесса – “цыганизации” русской оперетты (смыкание оперетты с кафешантанной эстрадой, цыганская тематика в сюжетах).

Его имя входит в моду с середины 1890-х гг. Он выступает в составе труппы «Театра Буфф» – Москва; «Зимний Буфф» – Петербург; в антрепризе В. И. Пионтковской и др. опереточных коллективах. Участвует во множестве концертных турне, записывается на граммпластинки. Автор и постановщик «Музыкальной мозаики» в двух действиях «Цыганские романсы в лицах». После Октябрьской революции эмигрировал из России».

4) 1953 року на платівці від «Всесоюзного дому звукозапису» була видана пісня «Дивлюсь я на небо» у виконанні Б. Гмирі з фортепіанним супроводом Л. Остріна. Каталогний номер платівки – 22536-6.

На другому боці було записано українську народну пісню «Ой не цвіти буйним цвітом» у виконанні Б. Гмирі в супроводі оркестру народних інструментів під керівництвом диригента М. Ф. Хиврича.

Борис Романович Гмиря (5 серпня 1903, Лебедин – 1 серпня 1969, Київ) – видатний український оперний і камерний співак (бас). Народний артист СРСР (1951), лауреат Сталінської премії (1952).

5) 1945 року «Всесоюзний дім» видав «Дивлюсь я на небо» у виконанні Андрія Іванова в супроводі ансамблю народних інструментів під керівництвом М. Некрасова. У тому ж виконанні на зворотньому боці була записана пісня «Ой ти, дівчино».

Андрій Олексійович Іванов (*30 листопада 1900, Замостя Люблінської губернії, нині в Польщі – 1 жовтня 1970, Москва) – український і російський співак (баритон), народний артист СРСР (1944). Номер платівки за каталогом – 12711.

б) Цю платівку повторним тиражем випустила фірма «Мелодія» у 1964–1965 роках, але дві сторони були записані в різні роки: сторону НД1566 було записано «Всесоюзним домом звукозапису» 1953 року, а сторону Д-4035, на якій містилася пісня «Дивлюсь я на небо», 1957 «Всесоюзною студією грампластинки». Виконувалися пісні співаком Іваном Козловським у супроводі Державної капели бандуристів УРСР під керівництвом О. Мінківського.

Іван Семенович Козловський (11 березня 1900, Мар'янівка – 24 грудня 1993, Москва) – український співак, народний артист СРСР (1940), Герой Соціалістичної Праці, лауреат двох Сталінських премій, та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка.

Олександр Захарович Мінківський (13 грудня 1900, Сніжна – 12 квітня 1979, Київ) – український хоровий диригент, педагог. Народний артист СРСР (1960).

7) 1945 року «Всесоюзний дім звукозапису» видав платівку під каталожним номером 11696/12712, яка містила пісню у виконанні Костянтина Лаптіва «Дивлюсь я на небо», а також українську народну пісню «Ой ти, дівчино», яку співав А. Іванов (див. 5).).

У Вікіпедії є невеличка стаття про співака:

«Костянтин Миколайович Лаптів (1904–1990) – радянський оперний співак, народний артист СРСР (1957). Народився у Києві. Здобув освіту в Київській консерваторії. В 1930–1941 – соліст Одеської опери. 1935 року здобув 3-тю премію на Всесоюзному

конкурсі виконавців. В повоєнні роки працював в Київській опері, а з 1951 до 1965 – в Ленінградській. Помер 1990 року».

Дискографія пісні «Взяв би я бандуру»

(початкова назва «Де Крим за горами» на слова М. М. Петренка, О. С. Немировського).

Дореволюційні грамзаписи/фірми грамзапису/каталожні номери/рік запису:

1. Де Крим за горою / Буряков А. Сирена, 8210/8213 (1909).
2. Взяв би я бандуру / Полтавський хор Клементя В. К. Екстрафон, 20915-6 (1913)
3. Полтавський хор Шереметинського П. А. Зонофон, Х4-64631-2 (1914)

Радянські грамзаписи пісні «Взяв би я бандуру»:

1. Паторжинський І. С. у супроводі:
 - Капели бандуристів 632/625 і 632/668 (1935),
5215/5199 (1937),
М30-42131-001 (1983–1937);
 - Інструментальних ансамблів 11673-4 (1943)
2. «Взяв би я бандуру», «Розпрягайте, хлопці, коні» Паторжинський І. С., Капела бандуристів НКО УСРР/ Михайлов М. М./І/, Заслужена держ. капела НКО УСРР «Думка» /Городовенко Н. Ф./2/

Грампласттрест 632/625/1935/

НКО УСРР – Народний комісаріат освіти Укр. соц. рад. республіки.

НКТП – Народный комиссариат тяжелой промышленности.

Нижня частина етикетки зелена, написи чорні, верхня частина навпаки: на чорному тлі зелені надписи.

3. Паторжинський І. С., Укр. держ. зразкова капела бандуристів «Взяв би я бандуру» і «Гречаники» /Укр. нар. пісні/

Грампласттрест 5215/5199/1937/

Це повторний випуск грамплатівки близько 1939 року, бо минулого року (1938) був заарештований і засланий до Казахстану керівник капели Балацький Д. Є. /1902–1981/ і тому його прізвище з етикетки зникло. Грамофонна промисловість від «Наркомтяжпром`у» перейшла до «Наркоммаш`у» /общее машиностроение/ і його відділення «Металлоснабширпотреб», якому підпорядковувався Ногінський завод грамплатівок. Умовно за назву радянської фірми грамзапису можна вважати «Всесоюзный дом звукозаписи», створений 1938 року. Етикетка темнофіолетова, напис і малюнок золоті.

4. Паторжинський І. С., Українська державна зразкова капела бандуристів під орудою Балацького Д. Є. «Взяв би я бандуру» і «Гречаники» /укр. нар. пісні/

Грампласттрест 5215/5199/1937/

Помилка в тексті: зразк~~вої~~.

Наркомтяжпром – Народный комиссариат тяжелой промышленности. Рідкісний випуск платівки, на етикетці якої надрукована дата її запису VIII 37 – серпень 1937 р. /зліва від отвору/.

Етикетка чорна, написи золотом.

5. Червонопрапорний ансамбль Радянської армії:
- солісти Никитин В. і Федоров В. 11384-5 (1943);
- соліст Виноградов Г. 11587-8 (1943);
- соліст Беляєв Є. Д14557-8 (1964);
6. Гмиря Б. Р. у супроводі:
- Капели бандуристів 019515-6 (1951)
78Д00225-6 (1952)
Д2044-5 (1954)
Д003944-5 (1957)
М10-44303-4 (1982)
- Капели «Думка» Д019989-90 (1967)
7. Кочерга А. І. у супроводі
- Капели бандуристів С60-08519-20 (1977)
С60-13317-8 (1979)
- Ансамблю «Рідні наспіви» С30-25497-006 (1987)
С90-25683-002 (1987)
8. Бойко В. І., Укр. нар. хор ім. Г. Г. Верьовки
С30-17565-6 (1982)
9. Кікоть А. І. Рос. нар. оркестр ім. М. Осипова
Д6397-8 (1960)
Д00011689-90 (1963),
М60-40073-4 (1977)
10. Левицький А., оркестр нар. інструментів
Новосибірського держтелерадіо
Д00029473-4 (1970).

Михайло Йосифович обіцяв додавати інформацію стосовно дискографії пісень на слова віршів Михайла Петренка, якщо таку буде знайдено.

Різноманітність образів Михайла Петренка

На сьогоднішній день ще не відома повна дата народження Михайла Миколайовича Петренка, не знаємо, якою була його зовнішність, не встановлено точне місце його поховання, але, на думку дослідників Проекту, є шанси знайти відповіді на ці питання.

Ім'я Михайла Петренка давно згадувалося в літературних збірниках (уперше 1841 року), але портрет його ніде не публікувався.

Художники, дізнавшись про відсутність портрету, могли дати волю своїм фантазіям та спробувати заповнити цю прогалину, створивши уявний портрет Поета.

Це абсолютно нормальне явище, яке має назву «художній вигад».

Можливо, кимось і робилися спроби пошуку портрета Михайла Петренка, але вперше про те, що портрет знайти не вдалося, культурна громадськість дізналася зі статей Наталії та Костянтина Шептій (Наталія Борисівна Петренко – правнучка Поета).

Це повідомлення могло стати приводом для будь-якого художника-ілюстратора створити своє бачення образу Михайла Петренка.

На деякому етапі «розваг» кількох ентузіастів зі Слов'янська було опубліковано фотографію якогось Антона Петренка (початок ХХ-го століття). Помилково, він «розроблявся» ними як прямий нащадок Михайла Петренка настільки інтенсивно, що фотографію Антона почали сприймати як портрет Михайла Петренка.

Антон Петренко був представником іншого роду Петренків, але декілька слов'янських ентузіастів намагалися *втулити* його в генеалогічну лінію Михайла Петренка, про що можна докладно дізнатися зі статті «Слов'янці про слов'янський період життя Михайла Миколайовича Петренка або історія банальної помилки» (журнал «Краєзнавство»), та на сайті <http://www.дивлюсьянанебо.com/ru/istoriya-banalnoji-pomilki/52-kritika>) зі статті

«Історія банальної помилки або Історія про те, як в Слов'янському заповіднику з ім'ям Петренка ліпили мазанку».

У вересні 2002 року до 185-річниці народження Михайла Петренка один зі слов'янських художників запропонував своє бачення образу Поета.

В принципі, це була непогана задумка, до того ж, цей знак поваги до Поета-земляка в силу своєї специфічності був позбавлений біографічних помилок і фальсифікацій (фото – не текст), які розповсюджувалися в цей час невеличкою групою місцевих любителів «сенсацій».

Але... було одне «але».

Портрет Поета від слов'янського митця нащадками Михайла Петренка з деяких причин сприймався негативно. Головною причиною цього стало маніакальне бажання декількох слов'янських ентузіастів *підсунути* громадськості цей образ як справжній портрет Поета-земляка. Спочатку в публікаціях вказувалось, що йдеться про портрет-реконструкцію, та невдовзі така згадка *рукотворно* атрофувалася.

Відомий ще один місцевий варіант портрета Михайла Петренка, виконаний в техніці «мозаїка».

Слов'янський художник-мозаїст Володимир Бондаренко спробував передати образ Поета беручи до уваги типаж людей, що проживали в ХІХ столітті на Слов'янщині. Для створення портрета вивчалися доступні з інтернету фотографії тих часів.

2005 року на прохання сумського письменника, який підготував до видання книгу про Михайла Петренка, заслуженим художником України О. Чередниченком було запропоновано образ Михайла Петренка (папір, сепія), який і було вміщено автором в цій книзі.

На жаль, автор поширює багато помилок, які були розповсюджені в роки написання книги. До цього він додав ще й свої художні фантазії, які видавав за дійсність.

Книгу можна було б розглядати як художній твір, проте, автор декларував свій опус як «Монографічне дослідження про життя й творчість українського поета-романтика Михайла Петренка (1817–1863)», що кардинально змінює ставлення до змісту книги й переводить її в розряд дезінформуючих видань.

Ось такий образ прокурора Михайла Миколайовича Петренка було запропоновано сумським художником.

Проте у нащадків виникло бажання звернутися до талановитого художника, який би запропонував образ Поета, максимально наблизений до документальної реконструкції.

Олександр Чередниченко сприймався саме таким художником, який може відобразити ще й тонкощі характеру людини.

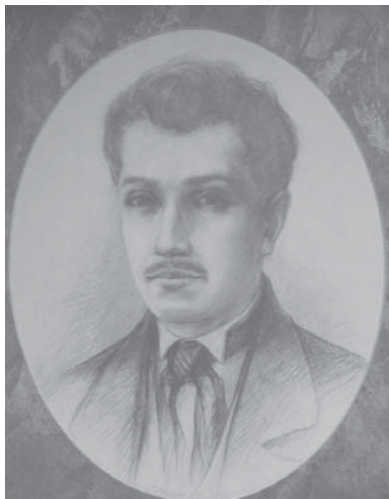
З цією метою Олександр Миколайовичу було передано тексти віршів Поета й фотографії двох онуків: Бориса Миколайовича Петренка (1882–1919) та Олександра Євграфовича Петренка (1886–1937).

Можливо, хтось із них був більше схожий на діда, але це, абсолютно не принципове питання, не дискутувалося. У всякому разі, якби були доступні фотографії онук, їх теж було б надано художнику для створення максимально узагальненого образу Поета.

Реалізувавши поширену думку «онуки схожі на діда», художник запропонував картину-портрет (версії: графіка й масло) Поета-романтика приблизно студентського віку.

Першим був створений графічний портрет Михайла (папір, олівець):

Згодом О. Чередниченко виконав портрет Михайла Петренка вже в іншій техніці (полотно, олія):

В обох випадках на портреті можна легко, без залучення додаткових ресурсів фантазії, побачити серйозного задумливого студента, який має схильність до роздумів і поетичних медитацій.

На жаль, були спроби фальсифікації портрета Михайла Петренка.

Наприклад, в презентації «Романтизм в українській літературі», розміщеній на одному з сайтів, на слайді №13 якийсь автор спробував видати за портрет Михайла Петренка портрет відомого художника А. Куїнджі.

Нещодавно два ентузіасти спробували *підсунути* громадськості портрет російського письменника, який творив у першій половині XIX століття, як справжній портрет Михайла Петренка.

Безперечно, автори цих «сенсацій» мали якісь проблеми, що і спонукало їх до неадекватних вчинків. Швидше за все, їм варто було б звернутися до відповідних медичних фахівців, та не вдаватися до такого примітивного способу «розвантажити» свою психіку.

Однозначно можна сказати, що пошук портрета Михайла Петренка є складною справою. Однак, до тих пір, поки його не буде знайдено, ця тема буде приваблювати не тільки дослідників, а й непорядних людей, що прагнуть заробити собі популярність будь якою ціною.

Подібні проблеми неприпустимі в Петренкознавстві, й гарантією того є документальні дослідження в межах Проекту «Ідентифікація Петренків», що проводяться на високому, виключно документальному рівні із залученням профільних фахівців для вирішення спірних питань.

Дослідження тривають...

Шанси знайти справжній портрет Михайла Петренка невеликі, але є ідеї в якому напрямку може проводитися пошук.

Пам'ятаючи істини «Одного разу збрехавший, хто ж тобі повірить» і «Той, хто шукає, завжди знайде» учасники проекту «Ідентифікація Петренків» продовжують пошуки невідомих фактів з життя і творчості поета-романтика Михайла Петренка. Ймовірно, що окремі знахідки можуть бути дійсно документально сенсаційними.

Сім'я Михайла Петренка

Є припущення, що Михайло Петренко одружився 1848 року. Невідомо, де й коли це відбулося, але деяку документальну інформацію про його сім'ю можна знайти в архівних документах.

У «Формулярном спискѣ о службѣ Лебединскаго Уѣзднаго Стряпчаго Титулярнаго Совѣтника Михаила Николаевича Петренка. За 1858 годъ» записано:

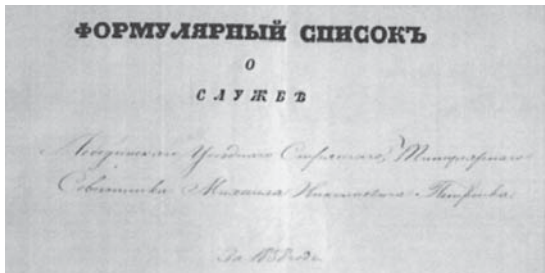
«...Женатї на дворянкѣ дѣвицѣ Аннїѣ Миргородовой, имѣетъ дѣтей

сына Николая, родившагося 16 Августа 1849 года,

дочь Марїю родившуюся 23 Января 1855 года и

сына Евграфа родившагося 20 Апреля 1857 года,

находятся при отцѣ. Жена и дѣти вѣроисповѣданїя православнаго...».

Але в «по-смертному» формулярному списку Михайла Петренка за 1862 рік знаходимо запис, із якого зрозуміло, що в сім'ї повітового прокурору народилося ще троє дітей:

«...Женатъ на Аннїѣ Миргородовой, имѣетъ дѣтей: сына Николая, родившагося 16 Августа 1849 года; дочь Марїю, родившуюся 23 Генваря 1855 года, сына Евграфа, родившегося 2 Апреля 1857 года и дочерей Елисавету, родившуюся 18 Октября 1858 года и Любовь, родившуюся 26 Генваря 1860 года, и сына Михаила, родившагося 23 Августа 1861 года, ...жена и дѣти вѣроисповѣданїя православнаго...»

Деякі записи про дітей Михайла Петренка знайдено в Церковних метричних книгах та інших Formularних списках, які на сьогодні вдалося розшукати в архівах:

Так у «Formularном спискѣ о службѣ Лебединскаго Уезднаго Стряпчачаго Коллежскаго секретаря Михаила Петренка» за 1852 рік записано, що він має двох дітей, які живуть із ним (тобто в Лебедині):

- сын Микола (народився 16 серпня 1849 р.) та
- дочка Людмила (народилася 23 серпня 1851 р.)

У «Formularном спискѣ Лебединскаго уезднаго стряпчачаго титулярнаго советника Михаила Николаевича Петренка» на 1853 год є запис:

«...Женат на дворянкѣ девицѣ Аннѣ Миргородовой, имѣетъ сына Николая родившагося 16 Августа 1849 года и дочь Варвару родившуюся 1853 года 16 генваря. Жена и дѣти вѣроисповѣданія православнаго».

Отже, дочка Людмила померла до написання Formularного списку 1853 року.

Очевидним стає факт смерті Варвари в дитячому віці (до 1858 року), оскільки в «Formularном спискѣ... . За 1858 годъ» вона вже не згадувалася.

Після смерті Михайла Петренка в Анни Євграфівни залишалися в Лебедині дерев'яний дім та в Лебединському повіті 29 десятин орної землі та сіножаті.

Із «Сенатских объявлений по казенным, правительственным и судебным делам» відомо, що 1866 року частину земель Анною Петренко було продано священику М. Залеському.

– дочка Людмила народилася 23.08.1851, хрещена 28.08.1851 (запис зроблено в Георгіївській церкві). Хрещені батьки: Лебединський повітовий поміщик, Колезький секретар Петро Олексійович Добросельський і Ізюмського повіту поміщиця капітанша Варвара Георгіївна Кагадеева.

– дочка Варвара народилася 16.01.1853, хрещена 20.01.1853 (запис зроблено в Трьохсвятительській церкві). Хрещені батьки: Лебединський повітовий поміщик, Колезький секретар Петро Олексійович і капітанша Варвара Георгіївна Кагадеева.

– дочка Марія народилася 23.01.1855, хрещена 29.01.1855 (запис зроблено в Трьохсвятительській церкві). Хрещені батьки: Титулярний радник Петро Олексійович Добросельський і дружина купця 3-ої гільдії Анна Олександрівна Федорова.

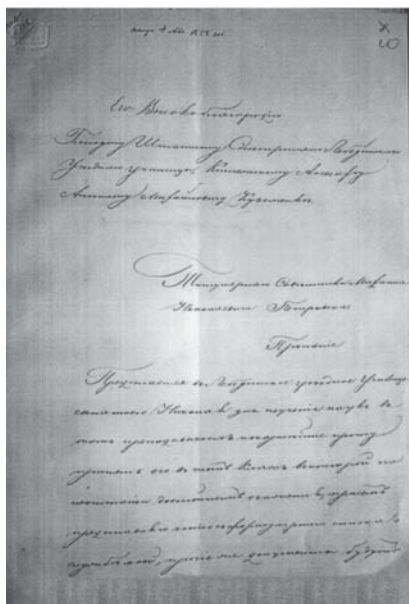
– син Євграф народився 20.04.1857 (запис із Формулярного списку Михайла Петренка 1858 р). Метричну книгу із записами про його народження поки що не знайдено.

На сьогодні, на жаль, ще мало відомо про подальшу долю дітей Михайла Петренка, але дещо про їхнє життя все ж таки вдалося дізнатися.

1858 року Миколу було віддано до Лебединського повітового училища, яке він закінчив 1861 року в дванадцятирічному віці.

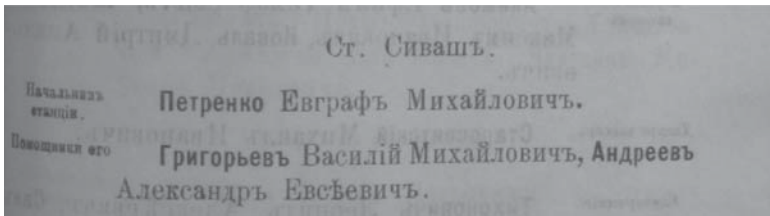
Потім Микола навчався в 2-й Харківській гімназії за рахунок батьків, пізніше жив у селі Гудимівка Лебединського повіту, де працював учителем школи. Помер 1884 р., але повна дата смерті й місце поховання невідомі.

Ім'я Петренка Євграфа знайдено в списках Лебединського повітового училища за червень 1868 року (рік вступу – 1867,

можливий рік закінчення – 1870). Це свідчить про те, що після смерті Михайла Петренка його родина мешкала в Лебедині.

Ймовірно, Євграф закінчив якийсь залізничне училище, оскільки протягом усього життя служив у системі *Южных железных дорог*. Помер 14 січня 1910 в 53-річному віці, займаючи посаду начальника залізничної станції «Сивашь».

Відспівували його в Петро-Павловській церкві, поховали на кладовищі невеличкого кримського селища *Таганашь*, де він жив.

Невідомо, як склалося життя інших дітей Михайла Петренка.

Після смерті Михайла Петренка його вдова мала дітей в цивільному шлюбі. Така ситуація була досить поширеною того часу й мотивована тим, що таким чином вдова й діти службовця могли зберегти передбачені законодавством привілеї.

Про дітей Анни Євграфівни (після смерті Михайла Петренка) з *Метричних книг* відомо наступне:

дочка Анна (народилася 5 січня 1865), син Валентин (24 липня 1866 – 23 березня 1869, від застуди), дочка Євгенія (17 листопада 1869 – 27 серпня 1870, від коклюшу), син Василь (народився 1 січня 1872).

Доля її дочки Анни та сина Василя ще не досліджена.

Пошуковий процес триває. Сподіваємося, що буде знайдено невідомі документи, з яких нащадки та дослідники дізнаються про подальшу долю інших представників роду Михайла Петренка.

Дещо про рід Петренків

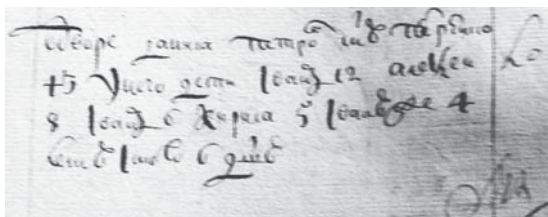
(стислий документальний огляд)

На сьогодні знайдено, мабуть, практично всі основні інформаційні джерела, де зустрічаються будь-які документи й літературні згадки про Михайла Миколайовича Петренка.

Підготовлено архівні матеріали до більш повної біографічної версії, але на документальному сайті <http://www.identificationofpetrenko.com.ua/> поки що подано генеалогічне древо роду Петренків та описи лише його головної гілки. Всі родинні зв'язки представників роду Поета від давніх часів до сьогодні підтвержені документами.

Найближчим часом буде закінчено побудову генеалогічного дерева роду на сайті <http://www.дивлюсьянанебо.com> з оновленою інформацією про нащадків старшого сина Михайла Петренка – Миколи (1849 р. н.).

З дуже великою імовірністю прапрадідом Поета можна вважати козака Данила Петровича Петренка (орієнтовно 1687 р. н.). В списку сотні містечка Тор (м. Слов'янськ) Ізюмського слобідського козачого полку за 1732 рік зазначено:

«Во дворе Данила Петров сынъ Петренко 45 (~ 1687 р. н.)

У него дети Иван...12 (~ 1720г. р.) Алексей...8 Иванъ...6
Кирила...5 Иванъ же 4 летъ итого 6 душъ»

Серед численних проаналізованих архівних документів знайдено записи про прадіда Поета – військового обивателя Івана Даниловича Петренка (приблизно 1722 р. н.). Деяка інформація про нього є в сповідних розписах Воскресенської церкви м. Тор за 1776 рік:

126	365	Иванъ Даниловъ сынъ Петренко	54
	373	Жена Ево Зиновія Тимофеева дочь	47
	366	Иванъ Григорій	29
	367	Димитрій	24
	368	Анастасія	9
	374	Евфросинія	18
	375	Домникія	17
	376	Ксенія	12
	377	Ирина	8
	378	Иванъ	6
	379	Иванъ	3
	369	Жена Маврина Николаева дочь	22

«Иванъ Даниловъ сынъ Петренко – 54 (~1722 г. р.)

Жена Ево Зиновія Тимофеева дочь – 47 (~1729 г. р.)

дѣти ихъ

Иванъ – 29 Григорій – 24 Димитрій – 9 Анастасія – 18

Евфросинія – 17 Домникія – 12 Ксенія – 8 Ирина – 6

Иванъ – 3»

Приймаючи до уваги те, що 1765 року імператрицею Катериною II слобідські козацькі полки було реформовано, можна припустити, що до того часу Іван Данилович міг служити в Ізюмському слобідському козацькому полку.

Дідом Поета був Петренко Дмитро Іванович (приблизно 1762 р. н.)

У сім'ї Дмитра Івановича було, принаймні, четверо дітей.

114	Жена Ево Ксенія Борисова дочь	30
115	Николай	8
116	Екатерина	1
117	Мария	5
118	Дмитрій	10
119	Григорій	5

Сповідні розписи Воскресенської церкви м. Слов'янська за 1800 рік містять запис:

«Регистратор Дмитрій Петренко – 38

жена его Ксенія Борисова дочь – 30

дѣти ихъ:

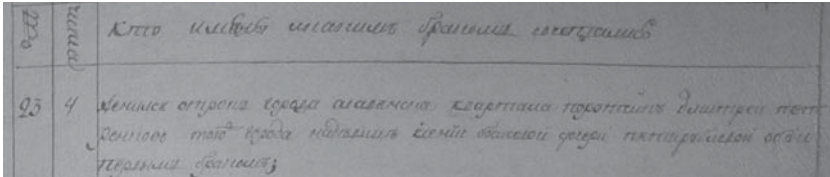
Николай – 8 Григорій – 1 Катерина – 10

Мария – 5 (10 серпня 1794, «восприємница» – Марфа П'ятирубльова)»

У документах згадується і їхній годованець Гарасим (приблизно 1782 р. н.).

1800 року Дмитро Іванович служив реєстратором.

4 лютого 1789 року він одружився з донькою слов'янського купця П'ятирубльова – Ксенією Борисівною (приблизно 1770 р. н.)

Запис з метрики Введенської церкви (4-го лютого 1789 року):
 «Женился отрокъ города Славянска квартала порутчикъ
 Дмитрей Петренковъ тогож города на девице Ксеніи Борисовой
 дочери Пятирублевой обои первымъ бракомъ;»

Можливо, дворянство роду Петренків, почалося саме з діда Поета, який служив квартальним поручиком (помічник квартального наглядача).

Батько Поета – Петренко Микола Дмитрович (приблизно 1792 р. н.) походив з дворян, проживав у Слов'янську і служив секретарем Слов'янської ратуші. Цьому є документальне підтвердження – «Формулярний список...» Миколи Дмитровича на вересневу третину 1828 року.

З того ж документу відомо, що Микола Дмитрович Петренко був одружений і мав дітей:

«Сыновья Михаилъ...11 Алексей... 9 Евграфъ...6
 дочери Ксенія...14 Настасія...7 Марья...1 года Находятся
 при домъ»

З документів відомо, що батько Поета помер 1838 року. Досить цікавим було б з'ясувати й де він помер, чим зараз і займаються дослідники.

За відсутністю документів, що підтвердили б народження Поета в Слов'янську, саме сукупність вищенаведених фактів дає підстави вважати, що Михайло народився саме в цьому місті.

Що стосується документальної згадки про рік його народження, то ця інформація доступна тільки з одного документу – літературного альманаху «Южный русскій зборникъ»:

«Петренко, Михайло Николаевичъ, родился въ 1817 году, и, большею частію, проживалъ и узналъ языкъ и бытъ народный въ городѣ Славянскѣ и его окрестностяхъ...»

З формулярних списків Михайла Петренка відомо, що він мав серед інших спадкоємців у місті Слов'янську Харківської губернії два будинки і при них чотири душі дворових селян.

Був одружений з дворянкою Анною Євграфівною Миргородовою (православного віросповідання), мав восьмеро дітей (з ФС за 1858 та 1862):

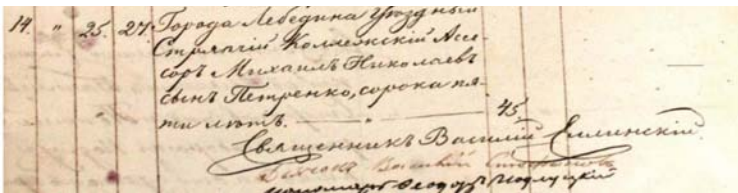
Микола – 16 серпня 1849, Людмила – 23 серпня 1851, Варвара – 16 січня 1853,

Марія – 23 січня 1855, Евграф – 20 квітня 1857, Єлісавета – 18 жовтня 1858,

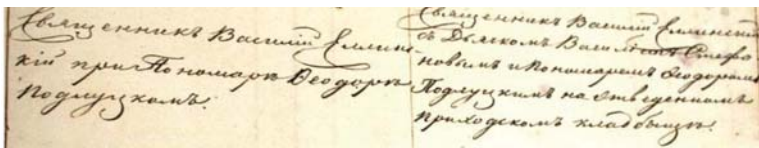
Любов – 26 січня 1860, Михайло – 23 серпня 1861.

Находяться при отцѣ. Жена и дѣти вѣроисповѣданія православнаго.

Помер повітовий прокурор колезький асесор Михайло Миколайович Петренко 25 грудня 1862 року.

Відспівували Михайла Петренка в Миколаївській церкві м. Лебедина, а поховали 27 грудня «на отведенном приходскомѣ кладбыще», про що зроблено відповідні записи у метричній книзі цієї церкви:

Далі, в форматі статті, скорочено подано документальні матеріали лише по лінії сина Михайла Петренка – Євграфа.

У Формулярному списку про службу Лебединського повітового стряпчого Титулярного радника Михайла Миколайовича Петренка за 1858 рік записано:

«Женатъ на дворянкѣ дѣвици Анни Миргородовой, имѣетъ дѣтей

сына Николая, родившагося 16 Августа 1849 года, дочь Марію, родившуюся 23 Января 1855 года и сына Евграфа родившагося 20 Апреля 1857 года, находятся при отцѣ.

Жена и дѣти вѣроисповѣданія православнаго»

Досить цікавим є документ про одруження Євграфа Михайловича Петренка:

Выпись изъ Метрической Книги часть третья о бракосочетавшихся за 1883 годъ / тысяча восемьсотъ восемьдесятъ третій годъ / выданная причтомъ Успенской Церкви, города Геническа, Таврической Епархіи.

КОПИЯ

ВЫПИСЬ ИЗЪ МЕТРИЧЕСКОЙ КНИГИ часть третья о бракосочетавшихся за 1883 годъ / тысяча восемьсотъ восемьдесятъ третій годъ / выданная причтомъ Успенской Церкви, города Геническа, Таврической Епархіи.

ВЫПИСЬ ИЗЪ МЕТРИЧЕСКОЙ КНИГИ ЧАСТЬ / К.Г., ВТОРАГО БРАКОСОЧЕТАВШИХСЯ ЗА 1883 ГОДЪ					
Счетъ браковъ и дни	Званіе, имя, отчество и фамилія и вѣроисповѣданіе жениха и которому браковъ	Званіе, имя, отчество и фамилія и вѣроисповѣданіе невесты и которому браковъ	Кто совершалъ таинство	Кто были поручители	Полнымъ свидѣтелемъ записанъ по желанию.
15 Сентября 18	Дворянинъ Харьковской губерніи, города Лебединъ Егграфъ Екхалловъ Петровичъ, православнаго вѣроисповѣданія	Переклюская вѣщаница Наталія Егграфовна Пудилова, православная, двѣцѣ	Свѣщенникъ Андрей Гайбовъ съ помощникомъ Леонидомъ Демченко	По жениху: Нахичеванскіе вѣщаникъ Николай Христофоровъ Поповъ и двѣцѣмъ Христофоровъ Поповъ. По невестѣ: питерскій вѣщаникъ почетный гражданинъ Александръ Степановъ Васильевскій и отставной унтеръ-офицеръ гвардейскій Александръ Павловичъ Демисевъ	1910 года Гонимар

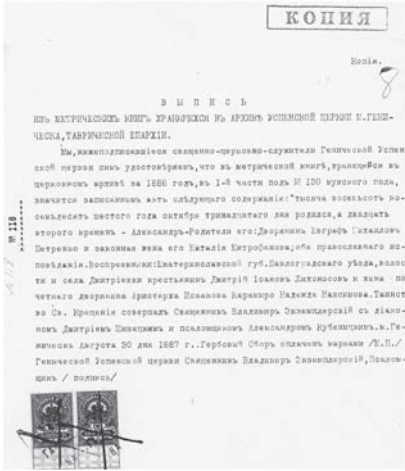
Удостоверяю вѣрность сего причтъ полнаго и приложеніемъ церковной печати
10 мая 1883 / К.П. / Протоіерей Пётръ Стражевичъ Полюховскій Агафилъевъ Ситровъ.

Копію цього запису про одруження було підготовлено для «Дела №968 Симферопольскаго окружнаго суда (о наслѣдствѣ)» розпочатого 30.07.1912 р. і закінченого 31.08.1912 р. (на 27 стор).

З архівних документів відомо, що у Євграфа Михайловича було троє дітей:

1) Петренко Олександр Євграфович (13.10.1886 – 25.08.1937)

«...тысяча восемьсотъ восемьдесятъ шестого года октября тринадцатого дня родился, а двадцать второго

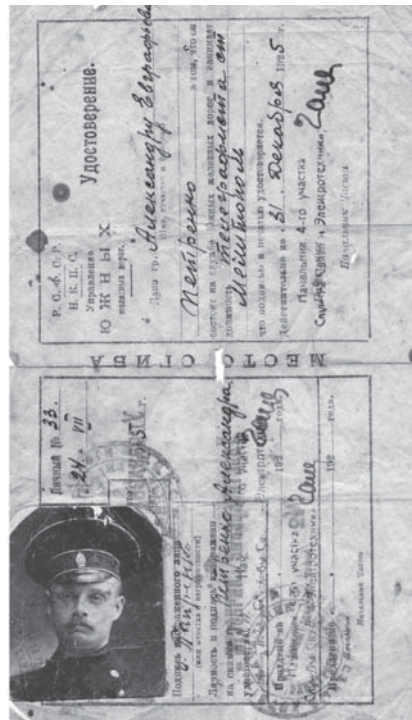

крещень – Александръ. Родители его: *Дворянинъ Евграфъ Михайловъ Петренко и законная жена его Наталия Митрофанова*; оба православнаго исповѣданія».

Копію запису про народження підготовлено для того ж «Дела №968 Симферопольскаго окружнаго суда».

В родині Петренків зберігається оригінал посвідчення телеграфіста станції Мелітополь Южної залізниці Олександра Євграфовича Петренка (датовано 31.12.1925 р):

Петренко Олександр Євграфович, помер 25.08.1937, у віці 51 рік. Цей факт зареєстровано відділом державної реєстрації актів цивільного стану по м. Мелітополю Мелітопольського міськрайонного управління юстиції Запорізької області 08.09.1937 р., з/а 534.

2) Петренко Микола Євграфович (21.02.1895 – 14.01.1921)

«...тысяча восемьсотъ дев'яносто п'ятого года мѣсяца февраля двадцать перваго /21/ дня рождень и двадцать третьяго /23/ крещень Николай. Родители его: Харьковской губернии города

Лебедина дворянинъ Евграфъ Михайловъ Петренко и законная жена его Наталия Митрофановна, оба православные».

3) Петренко Антоніна Євграфівна (16.11.1900 – хх.хх.хххх)

«Выпись изъ Метрической книги часть первая о родившихся за 1900 годъ, выданная изъ Петро-Павловской, поселка Таганашъ, Перекопскаго уѣзда, Таврической Епархіи.

Выпись изъ Метрической книги часть первая / М. Г./ о родившихся за 1900 годъ

Счетъ родившихся: мужеска пола/женска пола: – / 111

Мѣсяць и день: Рожденія/Крещенія: Ноября 16/16 (запис зроблено в грудні)

Имена родившихся: Антонина

Званіе, имя, отчество и фамилія родителей и какогo вѣроиспѣданія:

Дворянинъ Харьковской губерніи Евграфъ Михайловъ Петренко и законная жена его Наталия Митрофанова; оба православные...»

Згадані вище копії теж було підготовлено для «Дела №968 Симферопольскаго окружнаго суда».

Помер Петренко Євграф Михайлович 14.01.1910 року.

Цікаво, що спадковими родовими чоловічими іменами цієї гілки з родоводу Поета стали імена Олександр та Євграф.

Рід продовжувався у народженні 17.01.1917 правнука Поета – Євграфа Олександровича:

«Метрической книги на 1917 год, часть первая о родившихся. Троицкая церковь г. Мелитополя:

№17, Января 17 – рождение, 21 – крещение.

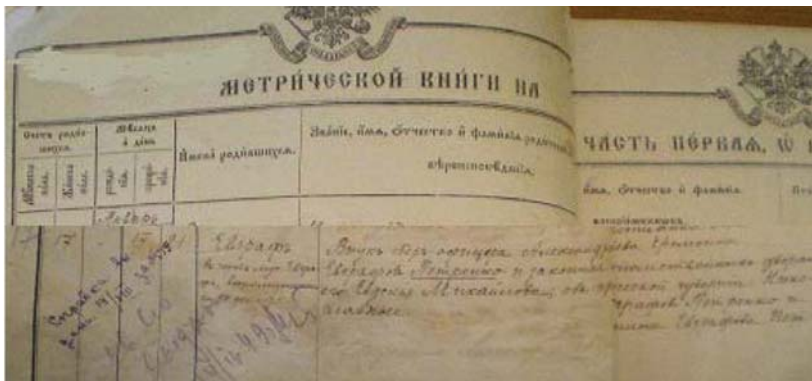
Имена родившихся:

Евграфъ въ честь муч. Евграфа, воспоминаемого въ декабре.

Званіе, имя, отчество и фамилія родителей, вѣроиспѣданія:

Внукъ обер-офицера Александръ Евграфовъ Петренко и законная жена его

Евдокія Михайлова; оба православные».

(ліва сторона розвороту)

Званіе, имя отчество и фамилія воспріемниковъ:

Изъ потомственныхъ дворянъ Таврической губерніи:

Николай Евграфовъ Петренко и Антонина Евграфова

Петренко

Кто совершалъ таинство крещенія:

Священникъ: Александр Сергіевъ

(права сторона розвороту)

У сім'ї Євграфа Олександровича народилося двоє синів:

Петренко Олександр Євграфович (1957 р. н.) та Петренко Сергій Євграфович (1959 р.н.).

*Петренко Анна Володимирівна –
мати Олександра і Сергія
Петренків*

*Петренко Євграф Олександрович
з синами Олександром і Сергієм*

Рід Петренків, до якого належить і Михайло Миколайович, продовжується у нових поколіннях. Його представниками стали Петренко Анна Олександрівна (1985 р. н.) та Петренко Олександр Сергійович (1983 р. н.).

У січні 2016 року народився Михайло Олександрович – маленький нащадок славетного Поета.

Проект «Ідентифікація Петренків» продовжує пошук Петренків, які належать до родоводу Поета.

Сподіваємося, що зі статтею ознайомляться ймовірні представники цього роду, які й сьогодні мешкають в Слов'янську та інших містах. Не виключено, що слов'янський період життя Поета поповниться новими цікавими фактами а родовід – знахідкою нових родичів.

Про увічнення пам'яті поета-романтика Михайла Петренка

Мабуть, усі українці світу знають пісню «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю: Чому я не сокіл, чому не літаю». Багато хто вважає її народною, не підозрюючи, що вірші до неї написав поет-романтик першої половини ХІХ століття Михайло Петренко. Збереглися рядки його віршів і в інших народних піснях, і це стало гідним вшануванням пам'яті Поета.

2017 року виповнюється 200 років від народження Поета, тому учасники Проекту готуються гідно відсвяткувати цю дату, приймають активну участь у різних заходах спрямованих на увічнення пам'яті Михайла Петренка.

Головним перманентним заходом увічнення пам'яті Михайла Петренка є документальні дослідження, які проводяться в рамках Проекту.

Проект «Ідентифікація Петренків» – єдина в світі інстанція, яка документально досліджує не тільки рід Петренків, до якого належить і Михайло Петренко, але й документи інших Петренків, які зустрічаються в процесі цільового пошуку. У рамках Проекту накопичуються документальні архівно-літературні матеріали, що дає можливість глибше вивчати історію древнього козацького роду Петренків. Крім того, це дозволяє позбутися численних помилок, яких припускалися впродовж багатьох десятиліть різні автори.

Проект «Ідентифікація Петренків» – це не обмежене часом дослідження генеалогії одного з родів Петренків, яке було започатковано представником цього роду Олександром Євграфовичем Петренком 2012 року.

Генеалогія роду вивчається на підставі документів або історико-літературних матеріалів, які прирівнюються до документів. У процесі пошуку, з метою оптимізації напрямків дослідження, доречно розглядати й інші інформаційні джерела (літературні статті, спогади, місцеві перекази тощо), проте поняття логічності,

науковості, документальності й відповідальності залишаються аксіоматично недоторканими.

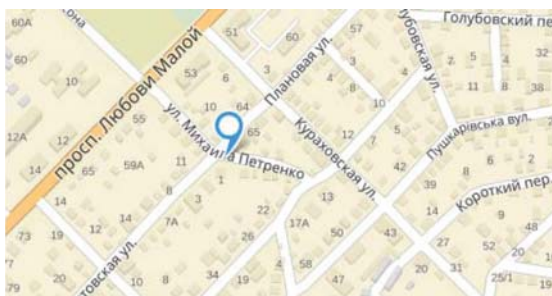
Із матеріалами проектних досліджень можна ознайомитися в книгах, статтях, Вікіпедії, презентаціях та на документальних сайтах: www.дивлюсьянанебо.com та www.identificationofpetrenko.com.ua

За результатами цих досліджень видано чотири книжки: «Ідентифікація Петренко» (2012), «Михайло Петренко: Життя і творчість» (2013), «Поет-романтик Михайло Миколайович Петренко (1817–1862)» (2015) і «Михайло Петренко. Твори» (2017), друкуються статті в газетах і журналах, в тому числі й в наукових, де ретельно проаналізовано все, що було відомо про життя й творчість Поета на час видання. До речі, дві книги рекомендовано до друку вченою радою Інституту літератури НАН України ім. Т. Г. Шевченка.

З метою уникнення помилок і фальсифікацій було перевірено все, що написано стосовно біографічних описів слов'янського періоду життя Михайла Петренка та його батьків.

Уперше читачі та дослідники змогли ознайомитися з документальною біографією Михайла Петренка та його батьків, позбавленою різного *інформаційного бруду* («зроблено в Слов'янську»), який накопичувався протягом десятиліть.

Розглянемо окремі заходи щодо увічнення пам'яті Михайла Миколайовича Петренка.

2-го лютого 2016 року рішенням Харківської міської ради за ініціативи учасників Проекту та за підтримки місцевих краєзнавців під керівництвом проф. Сергія

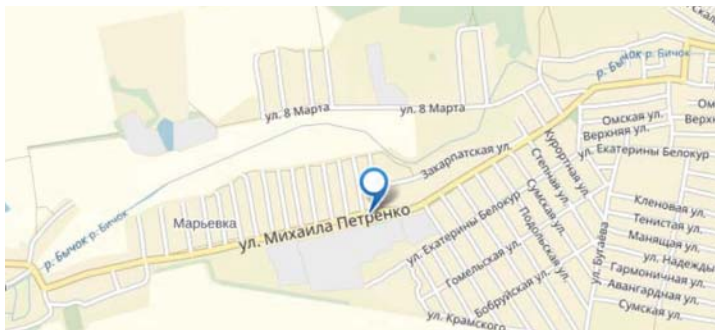
Куделка й ініціативної групи Харківського університету одну з вулиць міста (вул. Бауманська) було перейменовано на честь Михайла Петренка (<http://www.memory.gov.ua/news/u-kharkovi-pereimenuvali-shche-48-vulits-spisok>)

Рішенням Ізюмської міськради №126 від 19.02.2016 р. вул. Пархоменка в м. Ізюм перейменовано на Михайла Петренка.

За ініціативи вчителя історії Краматорської української гімназії, члена Клубу «Краєзнавець» Олега Савчука, 2016 року центральну вулицю

селища Іванівка (вул. Героїв Союзу) рішенням Краматорської міської ради перейменовано на вул. Михайла Петренка (розпорядження 34р від 19.02.2016). Назвати на честь відомого українського Поета цю вулицю вперше Олег Савчук запропонував 2015 року під час засідання Клубу, який вже багато років діє в місті під головуванням Володимира Коцаренка.

КМДА за участі співголовуючих О. Резнікова, В. Бондаренка, та секретаря Комісії з питань найменувань при Київському Голові Я. Шибанова прийняла рішення (Протокол №1 від 10.02.2017) назвати одну з нових вулиць Голосіївського району столиці ім'ям Михайла Петренка.

У вересні 1987 року на будівлі Слов'янської центральної бібліотеки відкрито пам'ятну меморіальну дошку, на якій вказано: «У 1817 році в Слов'янську народився український

Учасники Проекту були ініціаторами звернення до Національного банку України щодо випуску монети, присвяченої 200-річчю від народження Михайла Петренка. В серії “Видатні особистості України” будуть уведені в обіг монети, присвячені деяким видатним українцям, серед яких і поет Михайло Петренко (липень 2017, номінал – дві гривні).

Тематика	Технічні характеристики					Строк уведення в обіг
	номінал, грн.	метал, маса в чистоті, г	діаметр, мм	категорія якості карбування	тираж, шт.	
1	2	3	4	5	6	7
I. Пам’ятні монети						
Відродження української державності						
Видатні особистості України						
“Михайло Петренко” (1817–1862)	2	CuNiZn	31,0	“спеціальний анциркулейтед”	25000 (30000)	липень

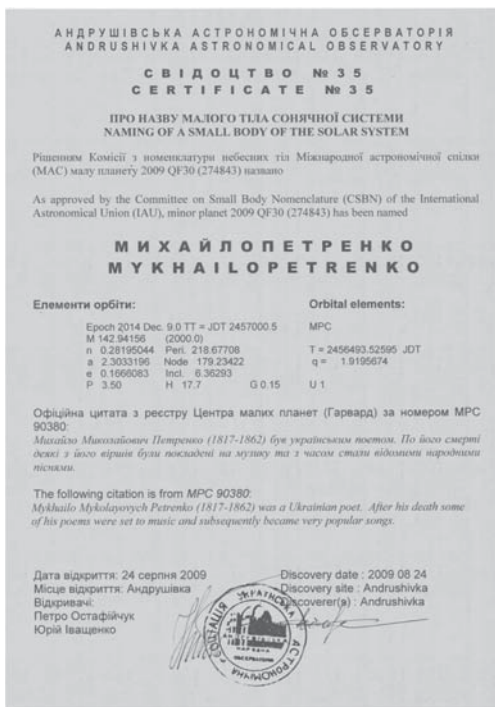
За ініціативи учасників Проекту, до 200-річчя поета-романтика Михайла Петренка УДППЗ «УкрПошта» планує випустити маркований конверт.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Редакційно-художньої ради
з питань видання поштових марок,
маркованих конвертів і карток в Україні
Ткачук І.В.
_____ 2016 р.

Тематичний план випуску художніх конвертів на 2017 р.

№ п/п	Тема	Формат
1.	75 років від часу створення УПА	КОМ
2.	200 р від дня народження Миколи Костомарова – видатного історика, письменника	КОМ
3.	400 р від часу спорудження Прилуцької фортеці	МХК
4.	200 р від дня народження Михайла Петренка – поета	КОМ
5.	150 р поштовим маркам Мелітопольської земської пошти	КОМ
6.	150 р від дня народження Григорія Хомішина – греко-католицького єпископа	НХК

Учасники Проекту звернулися до астрономів України, зокрема до к. ф.-м. н. Юрія Іващенка з проханням назвати один з відкритих ним астероїдів ім'ям Михайла Петренка.

8 жовтня 2014 на сайті міжнародного *Центру малих планет* з'явилася офіційне підтвердження про надання астероїду 274843 назви *MykhailoPetrenko* (реєстраційний номер *MPC 90380*).

Дякуючи вченим Андрушівської обсерваторії, здійснилися мрії Михайла Петренка:

*«...Я землю б покинув і в небо злітав!
Далеко за хмари, подальше од світу,
Шукать собі долі, на горі привіту
І ласки у зірок, у сонця просить ...»*

Космічний мандрівник *MykhailoPetrenko* буде коротати вічність в безмежному Всесвіті, там, де 1962 року пролунала українська пісня «Дивлюсь я на небо» у виконанні першого космонавта українського походження Павла Поповича.

Безперечно, вченими Андрушівської астрономічної обсерваторії створено ще й неперевершений пам'ятник *нерукотворний* українському поету-романтику Михайлу Петренку.

За участі Проекту 2016 року було знято фільм-виставу «Найда або Панська любов» (режисуру, постановку й зйомку було здійснено групою творчих слов'янців), що стало частковим втіленням в життя деяких цікавих планів з *екранізації* творів Михайла Петренка.

На жаль, учасники проекту «Ідентифікація Петренків» не можуть самостійно організувати, зокрема наукову конференцію, але сподіваємося, що за участі та з допомогою академіка М. Г. Жулинського та д. філол. наук М. М. Сулеми ці плани здійсненні.

Хотілося б встановити пам'ятник Поету-романтику й на землі, по якій він ходив.

Такі «спроби» вже були в Слов'янську, але обернулися вони традиційним фарсом.

За участі Проекту буде видано *книжку одного вірша* (багато перекладів різними мовами світу «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю»), втіливши в життя цікаву ідею головного редактора газети Міністерства культури «Культура і життя» Євгена Букета.

В рамках Проекту «Ідентифікація Петренків» планується видати книжку й зняти фільм про дослідження життя й творчості Михайла Петренка.

Учасники Проекту запропонували адміністрації Харківського державного університету, та міській раді м. Вовчанська встановити пам'ятні дошки на згадку про перебування Поета в цих містах.

Оригінальну пропозицію озвучив один з мешканців м. Слов'янська Володимир Бондаренко. Йдеться про авто/мото/пробіг Слов'янськ-Харків-Вовчанськ-Лебедин-Слов'янськ, присвячений 200-річчю від народження Михайла Петренка. Ця неординарна подія могла бути присвячена й 55 річниці виконання у Всесвіті першої пісні («Дивлюсь я на небо»). Беручи до уваги масштабність такого задуму, більш реальним, мабуть, було б проїхати хоча б ділянкою такої дистанції та й то, якщо ця ідея сподобається слов'янським байкерам.

Будемо й далі звертатися до різних установ з ідеями, запитами та пропозиціями стосовно підготовки до святкування 200-річчя від народження Михайла Петренка. Наразі продовжуємо документально досліджувати життя й популяризувати творчість поета-романтика першої половини XIX століття Михайла Миколайовича Петренка.

Запізнілі хрестини

28 листопада 2014 року в районному будинку культури міста Андрушівка Житомирської області відбулася дуже цікава подія, яка стосується астрономії та літератури, точніше, поезії. Йдеться про чудовий містецький захід «Не згасає зоря», організований директором Андрушівської обсерваторії Юрієм Іващенком та начальником відділу культури Андрушівської райдержадміністрації Галиною Білецькою. Вечір, поєднавши музично-пісенне мистецтво та астрономію, було присвячено пам'яті українського поета-романтика Михайла Петренка.

Зліва направо:
Ю.М. Іващенко, Г.І. Білецька, О.С. Петренко, І.В. Вавилова, дружина О.Є. Петренка, І.С. Красовський, Г.Д. Дзюк,
Я.С.Яцків, директор агрофірми "Агро Андрушівка" Г.І.Чумак,
А.В.Руденко, керуючий справами Андрушівської районної державної адміністрації С.А. Михайловський

Академік НАН України, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України Ярослав Степанович Яцків, який ще 2001 року був одним з тих, хто відкривав Андрушівську обсерваторію, розповів про астрономічні дослідження та перспективи розвитку астрономічної науки в Україні.

Директор Андрушівської обсерваторії Юрій Миколайович Івашенко в популярній формі ознайомив присутніх з науковими дослідженнями, що проводяться в обсерваторії та повідомив про те, що одну з малих планет, відкритих співробітниками обсерваторії, названо на честь Михайла Петренка.

В ніч з 24 на 25 серпня 2009 року вченими Андрушівської обсерваторії було відкрито астероїд, який зареєстровано в Міжнародним центром малих планет при Міжнародній астрономічній спілці (МАС) під номером 274843.

На початку 2014 року андрушівські астрономи надіслали подання до Комітету з номенклатури небесних тіл при МАС, штаб якого знаходиться в Гарварді (США) про реєстрацію цього космічного мандрівника під іменем українського поета Михайла Петренка.

Звернення було розглянуто за встановленою процедурою, й 8 жовтня 2014 на сайті MPC з'явилося офіційне підтвердження про надання астероїду 274843 назви *Mykhailopetrenko* (реєстраційний номер MPC 90380).

Нагадаємо, що Андрушівська обсерваторія з поетичною назвою «Липневий ранок» («July Morning») – це сучасний комплекс астрономічних інструментів, у якому вже 14 років ведуться спостереження за малими тілами природного та техногенного походження.

Будівництво обсерваторії було розпочато в 1998 і вже з 12 квітня 2001 року вчені почали виконувати наукові роботи, використовуючи встановлене обладнання.

Перші успіхи андрушівських астрономів у вивченні Космосу датовано вереснем 2003 року, а на даний момент кількість відкритих тут астероїдів досягла 114 і їхня кількість продовжує постійно зростати.

Мабуть, із часом ім'я Михайла Петренка буде включено в наступне перевидання книги «Імена України в Космосі» («Видавничій дім «Наутілус», Львів та Видавничій дім «Академперіодика», Київ», 2003), яка писалася багатьма поколіннями українських вчених астрономів.

Сподіваємося, що до наступного перевидання української космічної енциклопедії «Український космос» (Науково-популярне видання. «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». – К., 2009), де згадано як

перший космонавт українського походження Павло Попович 1962 року співав пісню «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» на орбіті в космічному кораблі «Восток-4», можна буде додати й факт появи у Всесвіті астероїду з ім'ям українського поета-романтика Михайла Петренка, темі Неба в творчості якого було відведено особливе місце.

У роздумах, намагаючись віддалитися від життєвих проблем, Михайло звертався до далекого неба, до, мабуть, єдиної інстанції, якій він міг повністю довіряти свої сльози, горе, радості й печалі:

*«...І в горі спізнав я, що тільки одна –
Далекеє небо – моя сторона...».*

Небо для Михайла Петренка було тією безкрайністю, куди його душа могла звертатися за будь-яких обставин й відчувати себе там спокійно, це простір, куди він мріяв «орлом бистрокрилим» «польнути», залишивши всі проблеми й негаразди на землі.

Завдяки вченим Андрушівської обсерваторії, ніби здійснилися мрії Михайла Петренка:

*«...Я землю б покинув і в небо злітав!
Далеко за хмари, подальше од світу,
Шукать собі долі, на горе привіту
І ласки у зірок, у сонця просить ...»*

Космічний мандрівник MuxhailoPetrenko буде вічно плінити в безмежному Всесвіті, там, де лунала українська пісня, в середовищі, про яке Поет писав:

*«...Скрізь, Боже, як тихо, і в серденьку тихо,
Його не тривоже ні думка, ні лихо,
А тільки кохає небесна музика,
І легко колише вона його стиха...».*

Як у Поета, так і в астероїда MuxhailoPetrenko, невідомі точні місце й дата народження, але хрестини, хоча й з запізненням в декілька мільярдів років, відбулися 8 жовтня 2014 року. Це було засвідчено того ж дня в циркулярі Міжнародного центру МРС 89839-90382 за реєстраційним номером МРС 90380.

Хрещеними астероїду MuxhailoPetrenko без перебільшення можна назвати к. ф.-м. н. Юрія Миколайовича Іващенко та його

соратника, місцевого аматора астрономії Петра Вікторовича Остафійчука.

Праправнуку Поета – Олександру Петренку було вручено Сертифікат про надання астероїду ім'я Михайла Петренка та на згадку про незвичайну андрушівську подію.

Директор Житомирського музею космонавтики ім. С. П. Корольова Ірина Дячук розповіла присутнім про головного конструктора космічних кораблів Сергія Павловича Корольова та одну історію з життя пісні «Дивлюсь я на небо».

Незабутньою була концертна програма, запропонована присутнім на святі.

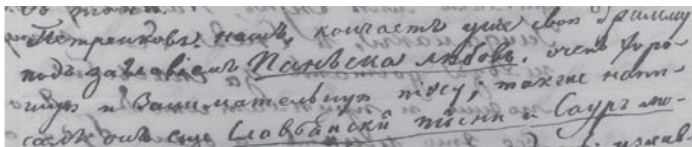
Соліст І. І. Гнатюк і хор Народного аматорського ансамблю пісні й танцю «Криниченька» виконали пісню «Дивлюсь я на небо». Аматорський фольклорний ансамбль «Молодички» виконав українські пісні.

Безперечно, вченими Андрушівської астрономічної обсерваторії створено неперевершений *пам'ятник нерукотворний* українському поету-романтику Михайлу Петренку.

Слов'янський творчий проект «Найда, або Панська любов»

4 вересня 1843 року поет Порфирій Кореницький, товариш Михайла Петренка, писав видавцю альманаху «Сніпъ» Олександрю Корсуну:

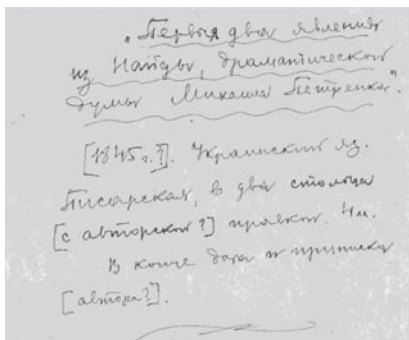

«Петренкова наша, кончаеть уже свою драмму подъ заглавиемъ Паньска любовь, очень хорошую и занимательную піэсу...».

Звичайно, дослідникам дуже хотілося знайти цю драму, але твору з такою назвою досі не виявлено.

У квітні 2013 року учасниця Проекту зі Слов'янську Валентина Шабанова повідомила про цікаву й інтригуючу знахідку. В електронному каталозі РДБ (м. Москва) вона виявила запис про рукопис двох яв першої дії драматичної думи Михайла Петренка «Найда».

Рукопис зберігався в архіві рукописів бібліотеки. У реєстраційній картці обнадійливо згадувалися автор Михайло Петренко та дата – 1845 рік.

Із допомогою московського дослідника Михайла Андрійовича Мороховця вдалося швидко замовити та отримати з бібліотеки копію рукопису, який було датовано 20-м січня 1845 року. Тоді Поет служив у Харківській палаті карного суду старшим помічником столоначальника.

Ніяких сумнівів не було: це саме та знахідка, про яку може мріяти кожен дослідник.

У цей час готувалася до видання книга «Михайло Петренко: Життя і творчість» (2013), над якою активно працювали нащадки Михайла Петренка: праправнук Олександр Петренко та прапраправнуки Олександр і Дмитро Редчуки.

Знахідка була великим подарунком Долі для видання. Саме в цій книзі вперше й опубліковано фрагмент драматичної думи. Адаптацію тексту було зроблено Олександром Редчуком.

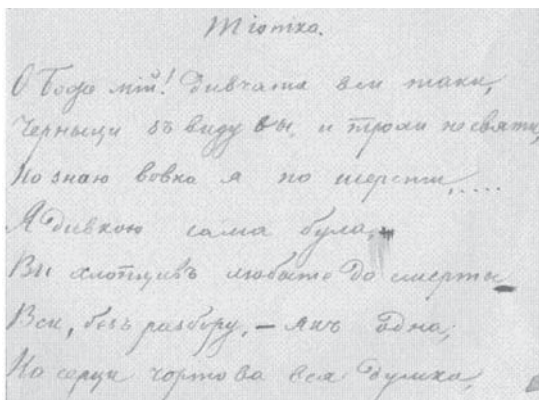
2015 року в межах Проекту підготовлено та видано книгу «Поет-романтик Михайло Миколайович Петренко (1817–1862)». Фахову адаптацію тексту фрагмента думи «Найда» до цієї книги зроблено відомим літературознавцем, кандидатом філологічних наук, завідувачем відділу української класичної літератури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України Миколою Бондарем. У статті «Задивлений у небо України», аналізуючи текст твору, вчений зокрема зазначає:

«...унікальність і пріоритет п'єси Петренка полягає в тому, що в ній вперше серед творів української драматургії випробувано можливості ритмічно гнучкого римованого вірша»;

«...Петренко вдається до ямба різностопного – до так званого «вольного вірша», яким зазвичай під ту пору писалися байки, але який поетові уповні вдалося ліризувати»;

«...автором використана неповна, так звана «неточна» рима («вона» – «чита», «телятко» – «жалко»... тощо»;

«...не можемо говорити про досвід рос. поезії, який би міг перейняти Петренко, – у російській поезії такі експерименти ще не розпочиналися».

*«О Боже мій! Дівчата всі такі,
Чорниці з виду ви і трохи не святі;
Но знаю вовка я по шерсті...
Я дівкою сама була.
Ви хлопців любите до смерти
Всі, без розбору, – як одна;
На серці чортова вся думка...»*

Учасники Проекту проінформували слов'янців про свої дослідження. Бібліотекам, школам, краєзнавцям було подаровано книги, які вийшли в рамках Проекту. 2014 року на щорічних вересневих заходах, присвячених Михайлу Петренку, доповідали й про дослідження Проекту, зокрема про знахідку драматичної думи. І хоча на заходах були присутні й представники ЗМІ міста, жодної інформації ні про Проект, ні про думу оприлюднено не було, як і про надання астероїду імені Поета. Тільки одне місцеве видання розмістило коротку інформацію про таку визначну для міста подію. Слід зауважити, що *свою планету* має не так багато письменників та поетів України.

Звичайно, учасникам Проекту хотілося побачити інсценізацію думи. Ідея художньої постановки за мотивами «Найди» з'явилася в методистів навчально-методичного центру м. Слов'янська Олени Шабанової і Вікторії Коваленко, яких підтримав директор ЗОШ № 13 Анатолій Погорелов. Ця цікава ініціатива дуже сподобалася й учасникам Проекту. Важливо й символічно, що літературно-мистецьку постановку «Найда» здійснено саме за ініціативи та силами слов'янців. Вони ж стали й першими її глядачами. Прем'єра відбулася в актовому залі ЗОШ №13 м. Слов'янська 17 березня 2015 року та стала кульмінацією цікавого заходу, де Погорелов А. І. оголосив про відкриття літературної експозиції «Письменники Слов'янщини». Шабанова О. Ф. виступила з презентацією досліджень Проекту щодо життя й творчості Михайла Петренка, а учасники гуртка ЦДЮТ «Школа актора» (учителі та учні ЗОШ № 13) під керівництвом Коваленко В. В. показали виставу за драмою «Найда».

Глядачі були щиро вдячні ініціаторам цікавого заходу та були приємно здивовані інформацією щодо драматурга-новатора Михайла Петренка, бо досі знали його тільки як Поета. Щирими оплесками вітали учасників вистави:

режисер-постановник Коваленко В.В. та її помічник Вікторія Харченко (учениця ЗОШ №13), хореографія – Яна Медвецька та Юлія Фісенко (учениці ЗОШ №13), музика – Сергій Вовозик та Владислав Таранчук (ЗОШ №13), світло – Костянтин Болюх (учень ЗОШ №13). Авторський текст – Владислав Калмиков (учень ЗОШ №13)

Ролі виконували:

Марія Дорошенко – Марина Дубцова (учитель ЗОШ №13)

Галя, її племінниця – Ксенія Єсипенко (учениця ЗОШ №13)

Сусідка – Дарина Давидець (учениця ЗОШ №13)

Логічним продовженням початкового творчого задуму стала екранізація постановки для Проекту. Зйомки фільму, присвяченого 200-річчю від народження поета-романтика Михайла Петренка, проводилися на території етнографічного комплексу в с. Маяки Слов'янського району.

Творчий колектив не намагався зняти документальний фільм (або наближений до документального). Цей задум, звичайно, можна було реалізувати, проте це вимагало б значно більших зусиль, починаючи з реконструктивного ремонту будівлі, кардинальної перестановки експонатів у кімнатах музею і роботи над повною адаптацією зовнішності виконавців до образів мешканців першої половини ХІХ століття, які населяли Слобожанщину.

Однак усі, хто був причетний до цього творчого проекту, зі своїми завданнями чудово впоралися, тому й вийшов гарний фільм-постановка, а «голлівудську версію» вирішили відкласти «на потім».

Відео «Найда, або Панська любов» можна подивитися на YouTube: <https://youtu.be/LdvdApqRe00>

Представники старовинного козацького роду Петренків від імені нащадків роду Петренків, Редчуків і Балюків висловили подяку всім, хто взяв участь у створенні фільму:

Координатору проекту – Едуарду Торському

Режисеру-постановнику, кіносценаристові – Вікторії

Коваленко

Викладачеві школи – Марині Дубцовій (роль тітки)

Учням школи:

Ксенії Єсипенко (роль Галі)

Дарині Давидець (роль сусідки)

Владиславу Калмикова (роль хлопця, авторський текст)

Яні Медвецькій і Юлії Фісенко (ролі подружок)

Шабановій Валентині Миколаївні,

Шабановій Олені Федорівні

Киркачу Генадію Михайловичу

Погорелову Анатолію Івановичу

Бондарю Миколі Пантелеймоновичу

Олені Саржевській і Вікторії Баховій (краєзнавці громадської організації «Розвиток ініціатив»).

Педагогам, учням та адміністрації слов'янської ЗОШ №13

Методистам навчально-методичного центру м. Слов'янськ

Усі, хто був причетний до цього художнього проекту, із нетерпінням очікували появи цього фільму, знятого за драматичною думою Михайла Петренка «Найда», точніше, за тим фрагментом думи, який пощастило знайти.

Фільм названо «Найда, або Панська

любов» не випадково. Не можна стверджувати, що драматична дума «Найда» має якийсь зв'язок із п'єсою «Панська любов», про яку свого часу писав товариш Михайла Петренка – Порфирій Кореницький, але й повністю заперечувати його неможливо.

Зробити припущення, що «Найда» й «Панська любов» – це один і той самий твір можна, але не більше. Остаточний висновок можна буде зробити тільки після порівняння хоча б фрагментів двох текстів (драматичної думи й п'єси), а поки що учасники Проекту продовжують шукати «Панську любов».

Сподіваємося, що слов'янський художній проект «Найда, або Панська любов» стане початком активності молодих слов'янських краєзнавців, їх зацікавленістю Темою. А наші публікації допоможуть землякам віддати гідну пошану Поету, дізнатися про його життя та творчість за дійсними фактами, а не за нісенітницями вигадників-фальсифікаторів.

Стежками міста поета Михайла Петренка

Слов'янськ – одне з найцікавіших міст Слобожанщини. Колишній Тор (Солоний) названо Слов'янськом 1784 року. Минуло трохи більше сторіччя, і вже ніхто в місті не пам'ятав, із якого приводу воно стало так називатися.

Місцеві краєзнавці того часу (О. В. Мандрикін та Д. П. Архангельський), користуючись документами архіву міської управи, намагалися пояснити назву, висловлюючи різні припущення.

Относительно времени переименования Тора в Славянскъ есть разнорѣчіе: нѣкоторые относятъ этотъ актъ къ 1798 г., а другіе къ болѣе раннему времени.

Здѣсь, кстати, надо сказать нѣсколько словъ по поводу происхожденія вышшняго названія Славянска.

Во многихъ грамотахъ и донесеніяхъ Торъ назывался еще Соляннмъ городомъ и просто Соляннмъ или Соленнмъ, почему явилось предположеніе, что тотъ же промыселъ далъ городу имя *Солеварскъ*, а затѣмъ *Солванскъ* и, наконецъ, *Славянскъ*. Такая генерация настоящаго имени города кажется чрезчуръ вольной и мало правдоподобной. Тѣмъ не менѣе остается не разрѣшеннымъ вопросъ: откуда произошло настоящее имя Славянска? Нельзя ли его объяснить слѣдующей аналогіей: въ 1796 году былъ упраздненъ Донецкій уѣздъ, а городъ Донецкъ переименованъ въ Славяносербскъ, къ этому же времени относится переименованіе и Тора въ Славянскъ, т. е. Донецкъ — въ Славяносербскъ, а Торъ — просто въ Славянскъ.

Славянскъ, про который поется въ извѣстной пѣснѣ „Близко города Славянска“ — по преданію — первое поселеніе Славянъ на рѣкѣ Метѣ, близъ Новгорода, гдѣ нынѣ находится село Бронницы.

Въ лѣтописяхъ это село упоминается уже въ 1268 г., т. е. гораздо раньше Славянска, или Тора.

Гості міста часто запитують як правильно: «СлАвянск или СлавЯнск»? Ще у 80-х роках XIX ст. дехто з них вирізняв таку особливість місцевої говірки (до речі, за цією ознакою й зараз можна майже стовідсотково встановити корінних жителів):

Если кто-нибудь, сидя въ кабинетѣ, захочетъ, на основаніи этихъ данныхъ, составить себѣ понятіе о Славянскѣ, (мѣстный выговоръ СлАвянскѣ), какъ о дѣйствительномъ, заправскомъ городѣ, то онъ горько ошибется. Человѣку, не извѣздившему Россію

Дехто пояснює походження назви від славного минулого міста та нібито вигука Катерини II: «Славный городок!» Та Катерина ніколи в місті не була. Не існувало й боярина (розбійника) Карачуна, іменем якого нібито названа гора на західній околиці. Наприкінці XIX ст. її називали Мазановою або Єфановою (від назви ближніх хуторів). Усе це легенди більш ніж сторічної давності, які лише надають місту романтичного колориту.

Немає визначеної думки й про те, звідки походить старовинна назва Тор. Зазвичай вважають, що місто та річка Тор (Торець) одержало її від племені торків. Ізюмський дослідник «Слова о полку Ігореве» В. М. Маркін, розшифровуючи «темноти» перлини давньоруської літератури, дійшов цікавого висновку, що «Соленая вежа» в «Слові...», селище «Торголово» в літописах, Торське городище у Філарета, Шарукань, фортеця Тор, «Соляной городок» – це один і той же населений пункт – сучасний Слов'янськ, місто біля солоних озер. В основі назви лежить тюркське слово «шор» (соль). Тож виходить, що торки – це солоні люди (соловари...). Сіль із найдавніших часів привертала увагу всіх племен, і всі вони намагалися встановити своє право на користування соляними озерами. Тож цілком виправданим є таке пояснення – Торські (Соляні) озера.

Більше двохсот років дослідники намагаються пояснити незрозумілі в «Слові...» згадки про «тропу Трояна», «вежи Трояна», «земли Трояна», «седьмой век Трояна». Зрештою або відступали («...догадатися ни почему невозможно»), або робили припущення («...по-видимому, Троян здесь языческий бог»), або спускалися в далеке минуле, згадуючи римського імператора V ст. Трояна. В. Маркін пояснює виникнення загадкового «Трояна» неправильним прочитанням слова «Торянь» – місцевість навколо солоних озер. Торянами пізніше називали й місцеве населення.

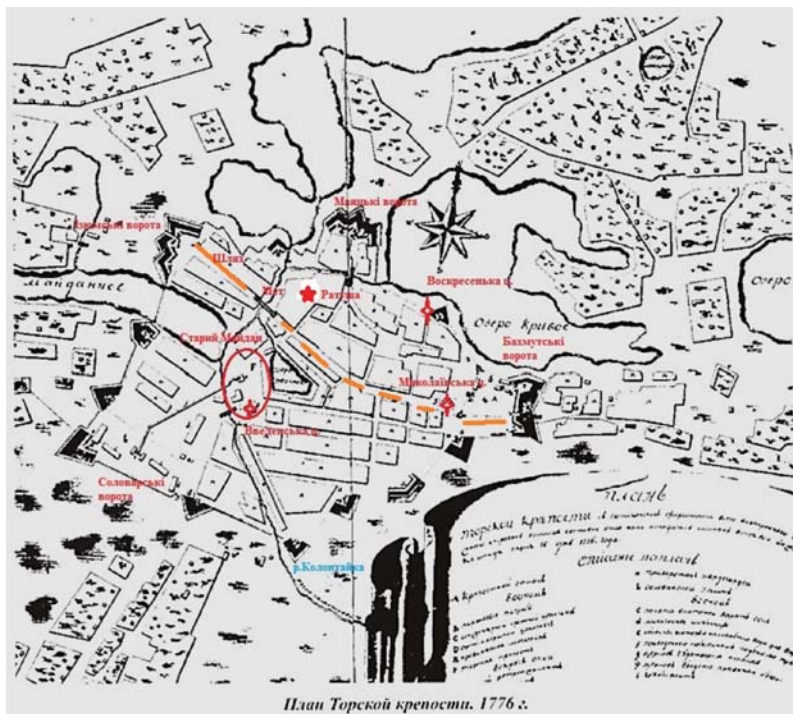
Торська фортеця була й обронним форпостом імперії. Але 1783 року, після захоплення Криму, вона втрачає свої функції, опинившись далеко від кордону. Згодом втрачає і первісну назву, ставши Словенськом (Слов'янськом, Славянском). Звичайно, ніяких ознак того міста соловарів-воїнів майже не залишилося. Фортеця перетворилася на спокійне провінційне містечко.

Але, цікаво зробити невеличку мандрівку містом, у якому жив Михайло Петренко.

Можна виділити три центри міста, які змінювалися з його розвитком.

Колишній центр Торської фортеці є найстарішим з них і має сучасну місцеву назву Красний (Червоний) городок. Ще раніше це був посад Торського острогу біля прісного Червонного та солоного Торського озера.

Між цими озерами на березі річки Колонтаївки (Калантаївки) солонари, які приходили для сезонного солеваріння, улаштовували свій тимчасовий табір. Вірогідно, що він одержав традиційну назву – Майдан. Треба сказати, що місце, з огляду на постійну загрозу нападу кочівників, було вибрано досить вдало. Із трьох сторін Майдан був захищений озерами та річкою Колонтаївкою з її притоками. Природні умови, вози, з'єднані мотузками, можливо, ще якісь заходи типу невеликого рову чи валу створювали досить надійне тимчасове укріплення. Крім того, солонари були завжди озброєні й не вирушали в подорож до озер поодинці.

План Торской крепости. 1776 г.

Для солеваріння використовували воду соляних озер або, намагаючись одержати більш концентрований розчин, копали соляні колодязі.

Ще одним доказом, що Старий Майдан був саме на цьому місці, є назва озера Старо-Майданного та зведення тут згодом Введенської церкви, парафіянами якої були міщани та жителі навколишніх хуторів. Тут був і головний соляний колодязь. А навколо Червоного озера стояли торгові лавки. На Старому Майдані був і місцевий базар.

Житла населення міста були досить примітивними, відрізнялися тільки розмірами відповідно до статусу власника. Основний будівельний матеріал – деревина, хмиз, глина; для покрівлі – очерет та солома. Такі хати існували до 60-х років ХХ століття (фото Д. М. Колесніка):

Але й досі подібні будівлі можна зустріти в селищі. Тільки вкриті вони вже не соломою й очеретом.

Тимчасове житло солеварів, які приходили для сезонного солеваріння, не змінювалося століттями. Це була напівземлянка – курінь або бурдюг (бурдей), поширений у всій Україні:

Цікаво, що журналіст Вахтанг Кіпіані писав про такий же бурдей, у якому жили українські перщопоселенці в Канаді:

Подібні курені-бурдюги широко використовувалися в місті й пізніше в якості господарських будівель.

Сучасні вулички селища зберегли свій первісний напрямок і від головної вулиці ведуть до одного місця біля річки Колонтаївки, де стояла Введенська церква. 1789 року тут вінчався дід Поета Дмитро Петренко з донькою купця Бориса П'ятирубльова Ксенією. Можливо, тут хрестили й батька Поета Миколу Дмитровича.

Найстаріша ж Миколаївська церква стояла в північно-східній частині фортеці. Біля неї було старе кладовище, могильні плити з якого ще можна було побачити в другій половині XIX ст. Про це писав письменник О. Клеванов:

ною оградю. Ближе чѣмъ церковъ стоитъ маленькая каменная часовенка въ знакѣ того, что тутъ прежде стояла церковъ. Вкругомъ было еще недавно кладбище, о чѣмъ свидѣтельствуютъ нѣсколько уцѣлѣвшихъ каменныхъ плитъ и остатокъ деревянной рѣшетки. Говорятъ, что и самый домъ бывшій С. а теперь Г., построены былъ также на могилахъ. Старшій [сынъ хозяина мнѣ рассказывалъ, что когда рыли яму для погребѣ, то нашли очень много костей, и у него даже хранился одинъ черепъ, который былъ предметомъ соблазна и ужаса для ихъ нухарки. Около церкви и направо къ дорогѣ

Мабуть, тут були поховані й представники роду Петренків, адже жили вони в місті здавна.

Церкви були дерев'яні, невеличкі, місто розрослося, і згодом клопотами та коштами секунд-майора Степана Таранова-Белозьорова було зведено кам'яний Воскресенський храм, який стоїть дотепер. У ньому хрестили сестру Михайла Ксенію та брата Євграфа, наймовірніше, що і його самого та інших братів і сестер.

Досі немає одностайної думки щодо первісної назви соляних озер. Звичайно, із часом озера змінювали свої обриси, іноді майже висихаючи, та й назва змінювалася. Північні озера (Сліпне, Вейсове, Ріпне) утворюють одну криву лінію, і в давніх описах та на картах іноді об'єднані одною назвою – Криве. Найбільше з них, сучасне Сліпне (Косю-Сліпне), єдине з усіх зберегло своє тюркську назву до кінця XVIII століття – загадкове Каясхебі (Каяслебі або Каяслебі):

добывался непосредственно из соляных озер: „Близ одного [г. Славянска] есть четыре соляных озера: 1) Каясхеби, 2) Торское, 3) Моянное, 4) Сухое, из которых еще в прошедшем столетии [XVII в.] соль варили:

Незвична для українського вуха назва згодом перетворилася на Косю-Сліпе (Сліпне). Й. Гюльденштедт відзначав, що дізнатися, як називалися озера раніше, уже неможливо.

Отъ 19 до 21 августа. Эти дни проведены нами въ Славянскѣ. Городъ этотъ лежитъ въ ровной долинѣ въ балкѣ, по которой протекаетъ рѣка Торець, въ 2-хъ верстахъ на сѣверъ отъ его лѣваго берега между пятью соляными озерами, окружающими городъ съ запада, сѣвера и востока; съ южной и восточной стороны эти озера соединяются соленой рѣчкой Калантаевкой. Эта рѣчка беретъ начало въ сѣверо-западномъ углу города и принимаетъ въ себя воду изъ 4-хъ озеръ, носящихъ теперь слѣдующія названія: Косу Слѣпой, Старо-Майданное, Червоное и Кривое ²³). Отсюда она течетъ саженой 400 на югъ, затѣмъ почти двѣ версты на востокъ, принимаетъ каналъ, отводящій соленую воду изъ пятаго озера Маяцкаго, течетъ еще версту на ZO и впадаетъ затѣмъ въ Торець съ лѣвой его стороны приблизительно въ 6-ти верстахъ выше впаденія послѣдняго въ Донецъ. Эта рѣчка имѣетъ всего нѣсколько шаговъ ширины и теперь вслѣдствіе сухаго лѣта пересохла; сильно высохли и соляные озера, такъ что вода изъ нихъ почти совсѣмъ не стекаетъ въ рѣчку. Въ

Існують досить цікаві пояснення назви Каясхебі, але, швидше за все, в основі її лежить те ж саме значення – «криве».

Можна знайти синоніми до цього слова в різних мовах, але це вже окрема тема.

Маяцьке (Велике) озеро, біля якого стояли казенні соляні варниці, де варили сіль солонари з Маяцької фортеці, згодом одержало відповідну назву. Пізніше його стали називати Ріпне. Необізнаній з історією міста людині на думку спадає якась «ріпа». Та всі в місті знають історію виникнення такої назви. На початку XVIII століття земля біля озера «репнула», провалилася та була затоплена казарма з нижніми чинами (солонарами) та солеварня. Оскільки місто населяли українці, то озеро почали називати Репнутим. Із часом назву «ушляхетнили» і Репнуте стало «Репным» (Ріпним), іноді Рапним.

На жаль, майже засипане Червоне озеро, а на його місці зараз промислові будівлі. Сухе ж озеро, яке захищало фортецю з півдня, існує, як і раніше, у вигляді невеличких водойм та калюж, що майже пересихають влітку:

Фортеця мала четверо головних воріт: Солеварські, Ізюмські, Маяцькі, Бахмутські.

Неподалік Солеварських воріт були варниці, соляні магазини (склади). У південній частині фортеці жили здебільшого солонари. Шлях через ці ворота вів до старовинного броду (перелазу) через Тор (Торець).

Інші ворота вели в напрямку Ізюму, Маяк та Бахмуту. Ще й зараз неважко визначити їх місце, а сучасні вулиці майже точно повторюють старі шляхи.

Сучасна вулиця Приозерна приведе від Бахмутських воріт до місця, де з XVIII ст. був дерев'яний міст через Торець. У 60-ті роки XX ст. русло старовинного Тору випрямлене, а міст ще довго стояв самотньо серед поля.

Вулиця Ізюмська (старий Ізюмський шлях, пізніше Старо-Ізюмська вулиця), мабуть, єдина майже незмінна історична назва, що нагадує старі часи.

Іноді можна почути, що Валківська вулиця є частиною древнього валу та однією з найстаріших вулиць міста. Вали там дійсно були, точніше, називали їх «валки». Але, утворилися вони внаслідок невдалої спроби прокопати канал від Торця, для сплаву лісу, до солеварень ще в першій половині XVIII ст. Канал перетинав старий вал за кількесот кроків від варниць. Про це писав Й. Гюльденштедт, який вважав, що з цією метою доцільніше було використати річку Колонтаївку. Схоже, вона з часом майже не змінилася:

Спорудження каналу припинили, побоюючись повені та затоплення варниць. Мета його спорудження була забута, і згодом з'явилися перекази про оборонні вали.

Сліди ж древнього валу були майже повністю знищено під час випрямлення русла Торця та забудови міста. Але, можна з великим відсотком імовірності припускати, що в часи дитинства Михайла, ще існували залишки воріт та інших оборонних споруд фортеці. А місцеві хлопчачки мали можливість «досліджувати» їх та влаштовувати різні цікаві ігри, слухати спогади живих свідків неспокійних часів.

Й. Гюльденштедт описує садки над Сліпним озером, де вирощували навіть виноград (майже 100 лоз). Цікаво, що садки та виноградники існували на цій території більше 200 років. Цілком можливо, що батько Поета міг орендувати землю в межах міста під сад, город, сіножать. Згадуваний О. Клеванов пише, що в місті було багато незабудованої землі. Про це писали й інші його сучасники, які відвідували місто.

Зважаючи на соціальне становище родичів Поета, можна зробити припущення, що жили вони в межах фортеці. Та встановити, де міг бути їхній будинок, звичайно, зараз неможливо. Швидше за все, він стояв у північній частині фортеці, поблизу вулиці (шляху), що вела від Ізюмських воріт до Бахмутських. Саме тут селилась військова старшина, чиновники, купці. Зокрема, поблизу Маяцьких воріт була садиба Меншого-Шабельського Івана Прокоповича, одного з представників «адміністрації» колишнього Тору. Можливо, на його садибі згодом розміщувалася й міська ратуша. Старожили міста розказували О. Клеванову, що

приблизно на місці садиби І. Шабельського були «присутственные места». Та вже тоді тут стояли тільки два старих вітряки (подібні є на фото початку ХХ ст.):

А від ратуші, де служили родичі Поета, не залишилося й сліду:

при доминахъ большіе дворы, есть и сады, а много и вовсе не застроенныхъ пустырей. Нѣтъ никакого сомнѣнія, что Славянскъ получилъ названіе отъ соли, т. е., что онъ собственно Солянскъ, и что добыванію соли обязанъ онъ своимъ происхожденіемъ. Дѣйствительно, по разсказамъ мѣстныхъ жителей, средоточіе города было первоначально около озеръ, и мнѣ показывали даже мѣсто, гдѣ возвышалось когда-то зданіе присутственныхъ мѣсть, а именно по сосѣдству выше-описанныхъ рассорившихся мельницъ. Что было при-

Зараз на цьому місці пустир.

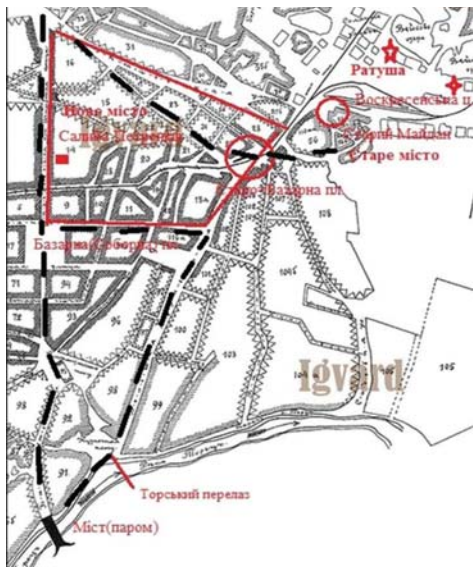
Із Червоного городка містком через Колонтаївку Соляним провулком можна перейти до наступного центру міста.

Із кінця XVIII століття більш заможна частина населення поступово переселялася від озер із їх задушливими сірководневими випарами в більш придатну для життя частину міста. Центром його стала Базарна (згодом Старо-Базарна) площа. Вона займала територію біля Соловарських воріт, і сюди прямували всі колишні шляхи, які перетворилися на сучасні вулиці. На площі велася торгівля, проводилися ярмарки. Тут розміщувалася волость, хлібні «магазини» (запасні склади зерна) колишніх військових обивателів. До неї прямували шляхи від поштового Ізюмсько-Таганрозького тракту, який у межах міста називали просто Великою або Великою Ізюмською вулицею. Усі інші вулиці ще не мали назв. Якщо ж у документах треба було вказати адресу, то писали, наприклад, так: провулок, що веде від Великої вулиці до Воскресенської церкви.

На площі та близьких до неї вулицях ратуша виділяє (продає) садиби для купців, чиновників, дворян, осіб духовного стану, міщан. Є свідчення, що тут була садиба дядька Михайла – Григорія Дмитровича Петренка, родичів по лінії П'ятирубльових.

Часом садибні місця збільшувалися елементарним захопленням левад, вигонів тощо. Виникають земельні суперечки. Колишні військові обивателі надсилають скарги на нібито незаконні дії ратуші щодо розпорядження землями. Скарги розглядаються, розслідуються дії ратуші, а Харківська палата державного майна одержує відповідні вказівки. Знову зауважимо, що легенда про виділення якомусь міфічному «безземельному особистому дворянину Миколі Гавриловичу Петренку» ділянки землі за рішенням «сходу міщан» та ще й у межах Бакаїської пустоші, яка не належала місту, є цілковитою дурницею. Зібрання поважних представників громадськості міста могло ухвалювати рішення («приговор») про звертання до відповідних органів щодо вирішення того чи громадського питання. Але розпоряджалася землями міста тільки ратуша.

Можна виділити «елітну» частину міста першої половини XIX століття, обмежену сучасними вулицями з назвами:

Шевченка, Університетська, Торська, Шнурківська. Фортеця з посадами перетворюється на Старе місто, населене солеварами та казенними селянами.

І якщо дід Михайла Дмитро Данилович ще міг жити в Старому місті, то його діти, швидше за все, уже мали садиби за його межами.

Від колишньої фортеці залишився тільки Червоний городок та Воскресенська церква. Більшу частину її терито-

рії невпізнанно змінила промислова діяльність міста і тепер тут повне запустіння:

Садиби та будинки, що виникають у Новому місті, були подібні до будинку поручика Степана Міклашевського:

На початку 50-х років С. Міклашевський продає його купцю Івану Шнуркову. Цей історичний будинок, якому близько 170 років, є сучасником Поета. Можливо, саме у такому жила й родина Петренків. На жаль, зараз цей будинок має жалюгідний вигляд.

На Базарній площі зводять будинки дворянин А. Карпов, брати Грейфи, купці Іваніцькі, Резнікови, дядько Поета Григорій Петренко та інші.

Вулицею Музейною (Старо-Кузнечна) прямуємо до пам'ятника Тарасу Шевченку.

Звідси в різних напрямках розходилися старі шляхи та вулиці. Зокрема, сучасна вулиця Миру є колишнім поштовим трактом на Ізюм, а вулиця Красногірська – шляхом до Святогірська через Соболівку (Макатиху), Осипівку (Вейсовку), Маяки:

Вулиця Колонтаївська вела через Старо-Базарну площу в Старе місто. А ми звернемо на колишню Велику вулицю, та вийдемо до третього центру міста – колишньої Базарної, тепер Соборної площі. Праворуч бачимо майже знищене старе міське кладовище. Місце, де можна було б вивчати історію міста, занедбане, частково забудоване. Найімовірніше, десь тут була похована мати Поета, його брати та сестри, інші родичі. Відспівували їх, мабуть, у церкві Всіх Святих, яка була зведена на кладовищі та знищена у тридцяті роки ХХ століття. Та марно шукати їх поховання.

На лівому боці вулиці збереглося декілька будівель більш пізнього часу, і тільки за їх розташуванням можна уявити, який вигляд мала вулиця, коли нею ходив Поет:

Далі дорога виведе до місця, де, можливо, була садиба батьків Поета – вул. Шевченка,14. На жаль, у цій частині вулиці вже будівлі ХХ століття:

Бульвар Пушкіна, який починається навпроти місця, де була садиба Петренків, виходить до Шовковичного парку (саду) – ще одного місця, де міг бувати Поет. Парк було закладено близько 1803 року, але залишилася від нього тільки назва.

Далі – Соборна (Базарна) площа, яка від часу зведення Троїцького собору в 30-х роках XIX століття й дотепер є центром міста. До того тут були піщані кучугури, невеличкі озерця та болото. Прямуючи далі колишнім поштовим трактом (вул. Свободи), можна вийти до річки Тору (Торця). Зараз тут міст, а за часів Поета була поромна переправа, яку описав декабрист барон Андрій Розен, повертаючись із Кавказу влітку 1839 року:

Поздно вечеромъ прїѣхали въ Славянскъ; на Торцѣ не было моста, паромъ стоялъ у другаго берега, не могли докричатъся перевозчиковъ. Вернуться на ночлегъ въ постоялый дворъ, пришлось ѣхать назадъ слишкомъ шесть верстъ, за мною остановились съ кладью извозчики. Какъ быть? — извозчики увѣрили, что товарищи ихъ перѣехали рѣку въ бродъ, но что они отстали отъ нихъ, и не знаютъ какъ проѣхать. Я забылъ урокъ путевой въ Александровѣ близъ Пятигорска, гдѣ на мосту близъ водной мельницы, лѣвая пристаяжная сорвалась у перилъ и свалилась въ рѣку, а лѣвая дышлавола повисла на нашивникахъ, кои пришлось перерѣзать, чтобы удержать коляску на мосту; приказалъ Евтуху отстегнуть лѣвую пристояжную, коня Черкесскаго, и на немъ ѣхать по рѣкѣ частою ломанною линіей, чтобы провѣрить бродъ; конь мѣстами шель въ водѣ по брюхо, однако дошелъ до другаго берега и также вернулся ломанною линіей; всѣ мы зорко примѣчали направление. Пристегнули коня и пустились въ бродъ; коляска слѣдивала близко за Таранасомъ; конякъ тяжело было возить, но взяли крикомъ, и къ счастью не попали въ яму или на камень. Дѣтямъ эта переправа была забавою, они не знали опасности, а добрая жена моя всегда вѣрою и довѣренностью побѣждала страхъ. — Славянскъ имѣетъ видъ пустынный, похожъ на Тару и на Ачинскъ, солить водою, засыпаютъ пескомъ въ вѣтренную погоду, наводитъ тоску, но за то знаменитъ по цѣлительной силѣ своихъ соленыхъ озеръ, куда съѣзжается ежегодно много больныхъ и получаютъ совершенное выздоровленіе, особенно страждущіе золотухою во всѣхъ возрастахъ. Славянскъ вывариваетъ соль хотя не въ большомъ количествѣ, но обстраивается частными лицами, имѣетъ зданія общественныя, купальни и военную больницу, устроенную Генераломъ Панютинимъ.

Мабуть, і Михайло не раз переправлявся поромом чи бродом через Тор (Торець).

Від мосту понад річкою йде ще одна з найстаріших вулиць – Велика Кузнечна (Торська) до старого Торського броду (татарського перелазу) і повертає в напрямку Старо-Базарної площі, виходячи на колишню Сінну площу, де був Сінний базар, а за ним Дров'яний. Звідси вулицею Університетською (Дворянською), минаючи будинок П'ятирубльових (родичів бабусі Михайла), знову можна вийти на Соборну площу.

Михайло був свідком зведення Собору, бачив галасливі місцеві ярмарки на новій площі. Та був він уже студентом університету і в місто приїздив тільки під час канікул. На жаль, в 70-і роки знесено Троїцький собор, остаточно знищено всі історичні будівлі. Площа з типовою адмінбудівлею втратила всі ознаки провінційного торгового містечка Слобожанщини XIX століття.

Звичайно, хотілося б завершити *екскурсію* біля пам'ятника Поету на вулиці, названій на його честь. На жаль, поки що це не здійснено. Є в місті бульвар Пушкіна та вулиця Пушкінська, Літературна та Вчительська, Центральна, всілякі Тіністі й Барвисті. Є навіть вулиця Белінського. Але не знайти вулиці Михайла Петренка. У місті її й досі реально не існує. Твердження, що вулиця така аж з чотирма садибами є, не має ніяких підстав. Кожен у цьому може самостійно переконатися, знайшовши на карті міста Сонячний мікрорайон та спробувавши знайти вулицю із такою назвою. Звичайно, немає й пам'ятника.

На жаль, слов'янці не використали можливість перейменувати одну з центральних вулиць міста на честь Поета. Комісія з декомунізації назв не вважала за потрібне перейменувати вулицю Юних Комунарів на вулицю Михайла Петренка, а так звана «краєзнавча спілка» не надала їй переконливих аргументів щодо слушності такого перейменування. Схоже, саме незнання історії міста й призвело до того, що вулиця з історичною назвою «Залізнична» (Аптекарьська) стала «Банківською», хоча таку назву мала не вулиця, а лише залізнична платформа.

Поет причетний до Слов'янська не тільки можливим фактом свого народження саме в ньому. Він рано виїхав із міста і більшу частину життя провів поза ним. Але, тут жили його рідні, він писав про нього проникливі вірші, любив його до сліз. Пісня «Дивлюсь я на небо» на його вірші стала одним із символів

України, інші стали народними. І дуже прикро, що про свого Поета більшість його земляків нічогосінько не знають.

На жаль, місцеві так звані «Петренкознавці» не використали можливість докладно задокументувати свідчення старожилів міста 50-70-х років, які вказували місце, де була садиба батьків Михайла Петренка та де, можливо, він народився – вулиця Шевченка, 14.

Цю адресу називає визнаний краєзнавець міста Геннадій Пушкар'єв у своїх книгах.

Жодним чином не намагаючись принизити значимість для Слов'янська геніального російського поета О. Пушкіна, хотілося б запропонувати перейменувати одну з вулиць, а саме бульвар, названу на його честь.

Майже на місці колишньої садиби, де зараз є невеличкий сквер навпроти бульвару Пушкіна, доцільним було б встановлення й пам'ятника поету Михайлу Петренку. Здається, це було б справедливо та стало гідним ушануванням його пам'яті. За таких умов кожен слов'янець знав би про свого земляка й пишався б ним як автором пісень, які майже 150 років співають на всіх континентах, де живуть українці. На жаль, впродовж багатьох років у місті популяризація творчості Поета майже не проводилася. Спотворювалися біографічні дані щодо слов'янського періоду життя Михайла та родини його батьків, вигадувалися всілякі нісенітниці щодо якихось сімейних «таємниць». Тож за таких обставин чи доречно нарікати, що мало хто знає автора знаменитої пісні.

Звісно, пам'ятний камінь із пустиря колишнього Бакайського хутора, де родина батьків Михайла ніколи не жила, можна перенести на більш людне та гідне місце. Було б тільки бажання.

**Громадська ініціатива
«Дивлюсь я на небо»
до 200-річчя Михайла Петренка
(Євген Букет)**

Під цим заголовком у газети «Культура і життя» 31 грудня 2015 року побачила світ стаття, яка розпочала цикл публікацій до ювілею Поета-романтика. Цією публікацією редакція газети започаткувала проект перекладів вірша «Дивлюсь я на небо» мовами світу. Ось її текст:

«Зазвичай на запитання «Хто є автором пісні “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...”?» дають дві відповіді: Тарас Шевченко або народ.

Мені іноді доводилося демонструвати людям статтю про цей твір у Вікіпедії, аби довести, що автором слів одного з найвідоміших українських романсів є слобожанський поет-романтик першої половини XIX століття Михайло Петренко.

Михайло Петренко народився 1817 року, ймовірно, в місті Слов'янську Слобідсько-української губернії в сім'ї губернського секретаря. Після закінчення юридичного факультету Харківського університету працював, як і батько, чиновником.

Проте справжнім його покликанням була поезія. Вперше згадка про поета Михайла Петренка з'явилася 1841 року в поетичному альманасі «Сніп», який видавав Олександр Корсун. У збірці під загальним заголовком «Думки» було надруковано кілька віршів Петренка: «Недоля» (Дивлюся на небо та й думку гадаю...), «Вечірній дзвін» (Як в сумерки вечірній дзвін...), «Смута» (Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче...), «По небу блакитнім очима блукаю...», «Гей, Іване! Пора...» (два вірші), «Брови» (Ой, біда мені, біда...) та «Туди мої очі, туди моя думка...» Вірші Поета видавалися за його життя ще в двох поетичних збірниках.

Вірш «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...» свого часу сподобався Тарасові Шевченку і він записав його до одного зі своїх

альбомів. Саме тому дехто й сьогодні помилково вважає Кобзаря його автором.

Особливої популярності пісня набула вже в ХХ столітті. Подійкують, що це відбулося після того, як студент класу Паторжинського Київської консерваторії Дмитро Гнатюк заспівав «Дивлюсь я на небо...» в Москві на урочистостях із нагоди 70-річчя Сталіна.

Сьогодні серед відомих виконавців цієї пісні можна назвати імена Бориса Гмирі, Івана Жадана, Івана Козловського, Анатолія Солов'яненка, Ярослава Євдокимова, Юрія Гуляєва, Мусліма Магомаєва, Олександра Пономарьова, Олександра Малініна, Марка Рейзена, Ігоря Борка тощо.

12 серпня 1962 року в космічний політ з Байконура стартував корабель «Восток-4», на борту якого був перший космонавт-українець Павло Попович. У космосі він заспівав пісню «Дивлюсь я на небо...», начебто для Сергія Корольова, також українця, який був у Центрі управління польотами впродовж сеансу радіозв'язку, знаючи, що пісня йому подобається.

Уже в нинішньому, ХХІ столітті співробітниками Андрушівської астрономічної обсерваторії створено неперевершений пам'ятник Поету-романтику. Астероїду, який було відкрито в ніч із 24 на 25 серпня 2009 року Юрієм Іващенко та його соратником Петром Остафійчуком і зареєстрованого під номером 274843, 8 жовтня 2014 року офіційно надано назву *Mikhailopetrenko*.

2017 року виповниться 200 років від народження автора вірша «Дивлюсь я на небо...» Михайла Петренка. Ще 2012-го один із нащадків Поета, хімік за фахом, Олександр Петренко започаткував довгострокову програму «Ідентифікація Петренків», присвячену переважно генеалогічним дослідженням роду слобожанських Петренків, а також всебічній популяризації творчості свого видатного прапрадіда...

Громадську ініціативу відзначення ювілею Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо» підтримує й редакція тижневика «Культура і життя». Сподіваюся, що вже незабаром до нас приєднаються Міністерство культури України, Інститут

літератури імені Тараса Шевченка НАН України, національні спілки письменників і краєзнавців, інші установи й організації.

Однією з наших ідей є книга перекладів мовами світу одного вірша – «Дивлюсь я на небо...». У грудні 2015-го редакція «Культури і життя» вже отримала першу відповідь на запрошення долучитися до перекладів. Вірш Михайла Петренка переклала башкирською мовою поетеса, перекладач, громадський діяч, заслужений працівник культури Республіки Башкортостан Гузаль Ситдикова. Ось що написала Гузаль Рамазанівна у супроводі до свого перекладу: «Спасибі Вам за пропозицію. Я цю пісню знаю з дитинства, і саме українською. І дуже вона мені подобалася. В українській пісні є те, що в башкирській, – моң (неперекладне слово). Приблизно – спів серцем, душею, біль душі».

Сподіваюся, наші читачі також долучаться до ініціативи вшанування пам'яті слобожанського поета-романтика Михайла Петренка. Нові переклади його твору та інформацію про події, пов'язані з майбутнім ювілеєм, читайте в газеті «Культура і життя»...».

З початку 2016 року на шпальтах «Культури і життя» з'являлися публікації, присвячені Поетові, переклади його вірша «Дивлюсь я на небо» та інформаційні повідомлення про заходи, присвячені вшануванню його пам'яті. Впродовж року тривало спілкування з багатьма людьми з різних куточків світу.

Приміром, відомий поет і перекладач з Албанії Агрон Туфа написав такого листа:

«Шановний Євген Букет (у перекладі албанською Ваше прізвище «Букет» означає «Туфа», хоча слово букет також є синонімом у албанській мові до слова туфа, як славізм), надсилаю Вам мій переклад українського вірша «Дивлюсь я на небо». Я зберіг риму і ритм і всі інші просодичні особливості...

Я спирався виключно на український текст, який в основному мені зрозумілий, хоча доводилося звертатися і до словника...

Сподіваюся на те, що і албанською я створив дуже приємну версію за смыслом і звучанням. З побажаннями успіху в цьому антологічному проєкті, Агрон Туфа».

Вірменський літератор Гурген Баренц, представляючи переклад свого колеги Левона Блбуляна, у листі на моє ім'я

зазначив: «Це високохудожній переклад романсу з дотриманням його формальних особливостей: суміжного римування, інтонації, виразних засобів і поетичних образів. Упевнений, що вірменський переклад буде широко публікуватися в вірменській періодиці. Упевнений також, що Левон Блбулян із задоволенням буде включати цей перекладний вірш у свої наступні збірки. Можу з чистою совістю рекомендувати переклад Левона Блбуляна для публікації в збірнику – як один із найкращих перекладів українського романсу».

Реакція вірменської публіки на новий переклад не забарилася. Вже 24 березня 2016 року в газеті спілки письменників Вірменії «Гракан Терт» було надруковано переклад і статтю Левона Блбуляна про громадську ініціативу «Дивлюсь я на небо». А у жовтні в Єревані відбулася прем'єра пісенного виконання романсу на слова Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо» в перекладі вірменською мовою. Пісню виконала Аеліта Согомоян під акомпанемент чудового піаніста Вазгена Тер-Арутюяна.

«Ініціатива була не моя, попросили з Києва, де видаватимуть збірку перекладів цього вірша різними мовами. Чи це не дивовижно?! Пісня, яка народилася близько двох сторіч тому, і далі живе, і змушує жити, передається з покоління в покоління, полонить серця... Її співає, як народ, так і окремі співаки, і кожен із них представляє слухачу своє тлумачення пісні. І не тільки в Україні, – зазначив Левон Блбулян. – Переклад, здається, вдався. Принаймні наш добрий друг Олександр Божко (перший Надзвичайний та Повноважний Посол України у Вірменії – ред.), який, до речі, своїм досконалим знанням вірменської мені дуже допоміг залишитися ближчим до оригіналу, – саме такої думки!»

Одним із перших підтримало громадську ініціативу до 200-ліття Михайла Петренка болгарсько-українське творче подружжя Димитра Христова й Анни Багряної.

Завдяки їхньому сприянню побачили світ вищезгадані албанський і вірменський переклади. Також майже

одразу до громадської ініціативи долучився мистецький портал «Жінка-Українка» (засновники – Тетяна Череп-Пероганич і Юрій Пероганич), який публікує всі переклади і новини, пов'язані з ювілеєм Михайла Петренка.

Проте, чи не найбільший практичний внесок у справу

здійснила Міжнародна літературно-мистецька академія України (президент – Сергій Дзюба). На прохання пана Сергія була зроблена чи не половина всіх перекладів. Ось як він аргументував своє зацікавлення на шпальтах «Культури і життя»:

«Спілкуючись зі своїми колегами (українськими письменниками, критиками, перекладачами, журналістами й науковцями) на Фейсбуці та в інших соціальних мережах, іноді доводиться відповідати на дивне запитання: навіщо, мовляв, взагалі друкувати в Україні твори літераторів, зокрема, вірші іншими (іноземними) мовами? «Формулювання» дійсно дивне – запитувати таке може лише людина, яка не співробітничала із закордонними авторами і не їздила на міжнародні фестивалі поезії, а також не читала різні зарубіжні часописи. Бо в світі такі публікації – звична й дуже важлива справа. Адже це – і чудове міжнародне співробітництво, і повага до відомих, талановитих авторів та мов, якими створені їхні цікаві твори...

Проте, на жаль, це розуміють не всі... Тому необхідно їхати до Німеччини, Англії, Польщі, Болгарії, і повчитися, як треба пропагувати свою літературу. А то ми роздуваємо щокі: «світова слава Тараса Шевченка». А я, коли три роки тому почав займатися міжнародною діяльністю і самовпевнено написав своїм першим закордонним читачам про Тараса Шевченка, Лесю Українку, Михайла Коцюбинського, то іноземці (доктори філології, професори, відомі

письменники з різних країн) тут же поцікавилися у мене: «А хто це такі?» Тепер вони знають, бо ми з друзями їм немало розповіли про наших класиків і сучасних письменників. Та й в Україні ми їх не раз приймали, публікували, видавали книжки.

Ідея перекладів дуже популярної української пісні Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо» різними мовами світу – чудова! Тому наша Міжнародна літературно-мистецька академія України, яка зараз об'єднує 130 відомих письменників, перекладачів, науковців та журналістів з 48 країн, бере участь у цьому міжнародному проекті».

Дякуючи постійній популяризації означеної теми, вдалося віднайти вже створені раніше переклади вірша «Дивлюсь я на небо». Так, у листопаді 2010 року в Любляні побачив світ пісеньник «100 найкращих українських пісень» словенською мовою в перекладах професора сербської, хорватської і словенської мов, секретаря товариства українців «Карпати» в Республіці Словенія Андрія Гевки. Пісні розділені на вісім розділів, починаючи з авторських пісень та народних романсів і закінчуючи дитячими та колісковими. До збірки також увійшли пісні історичні, козацькі, патріотичні, романтичні, жартівливі, про жіночу долю та обрядові. Серед них чільне місце займає пісня на слова Михайла Петренка «Gledam jaz v nebo».

Переклад вірша українського поета Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо...» є і в чудовій антології «100 українських поетів» грузинською мовою, яка вийшла в Тбілісі, у Грузії, 2014 року. Це – велика, подвижницька праця видатного грузинського та українського письменника, науковця, перекладача Рауля Чілачави.

Завдяки ініціативі «Дивлюсь я на небо» були зроблені і відкриття, що стосуються іншої не менш знаної поезії Михайла Петренка. Виявилось, що польська весільна пісня «Gdybym miał gitarę» («Якби мав гітару»), також відома як «Чорні очі», створена на базі української народної пісні «Взяв би я бандуру», яка постанала з вірша Михайла Петренка «Туди мої очі, туди моя думка...».

«Якби мав гітару» має багато цікавих варіантів виконання найрізноманітнішими музичними гуртами. 27 серпня 2000 року Клаус Майне, вокаліст гурту Scorpions, під час концерту в Кракові

заспівав лаmanoю польською саме «Gdybym miał gitarę». Автор перекладу (точніше адаптованої польської версії) пісні залишається невідомим. До сьогоднішнього дня «Якби мав гітару» вважається однією з найпопулярніших польських пісень.

Пісня «Взяв би я бандуру» входила до репертуарів знаменитого українського оперного співака Бориса Гмирі та відомої американської співачки українського походження Квітки Цісик. А ізраїльський поет і перекладач Антон Паперний переклав її івритом. Тепер пісню співають і в Ізраїлі. Зокрема, оригінальний переклад, покладений на музику, виконує Ізя Год.

Також на мелодію цієї народної пісні була створена оригінальна івритом (автор тексту невідомий). Вона має назву «Знову вітер собі співа» («Шув гаруах ла шара»). У пісні йдеться про солдата, який грає на гітарі задушливою вітряної ночі перед боєм – типова сцена з історії Ізраїлю.

У червні 2016-го Антон Паперний переклав гебрійською й вірш «Дивлюсь я на небо».

Впродовж року ініціатива газети «Культура і життя» назбирала понад 20 перекладів поезії Михайла Петренка мовами світу. А про її всенародну популярність в Україні може свідчити хоча б той факт, що на одній з центральних вулиць міста Слов'янська Донецької області – Університетській учасники платформи ініціатив «Теплиця» прикрасили віршами поета-земляка Михайла Петренка арку одного з будинків.

Розпис стін віршами відомих поетів – нова оригінальна ініціатива в Україні. Для проекту «Поезія стін» молоді люди обрали чудові рядки відомої поезії «Дивлюсь я на небо...», які доповнили елементами українського орнаменту.

17 лютого 2017 року газета «Культура і життя», продовжуючи ініціативу до 200-річчя

Поета-романтика, презентувала нову рубрику – «Рік Михайла Петренка». У ній впродовж ювілейного року на виконання Постанови Верховної Ради України № 1807-VIII «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв 2017 року», редакція буде знайомити читачів зі святковими заходами, організованими в різних куточках нашої країни на честь чи не найромантичнішого її співця».

Про Михайла Петренка та дещо про птахів (Більшою мірою орнітологічний аспект)

У житті Михайла Петренка поєднувалися поезія і служба в установах серйозного відомства.

Вірші Михайла Петренка унікальні, хоча з приводу його творчості існують різні думки.

Найбільш відомим є вірш Поета «Дивлюся на небо та й думку гадаю...», який справедливо називають шедевром, а пісню на ці слова співають уже майже 150 років::

«Дивлюся на небо та й думку гадаю:

Чому я не соколъ, чому не лїтаю?

Чому менї, Боже, Ти крилля не давъ?

Я бъ землю покинувъ и въ небо злїтавъ...»

Снїгъ, 1841

Образ сокола завжди був привабливий для людей. Саме ця птиця супроводжувала людство впродовж історії його розвитку (не лише соколині полювання), та згадувалася в багатьох світових культурах.

На території навколо міста Слов'янськ ці птахи були завжди поширені.

Спробуємо розібратися, як використовувалася та втілювалися в життя «соколина» тема в Слов'янську, стосовно поета Михайла Петренка зокрема.

2002 року вийшла книга від слов'янських авторів з традиційною на той час, але абсолютно логічною назвою «Михайло Петренко. Дивлюсь я на небо...».

На обкладинці блакитне небо, хмари, птах...

Усе за темою, проте викликав деякий подив силует птаха ...

Можливо, автори не знали, силует якого птаха зображено на обкладинці їхньої книги, або вважали, що це справді сокіл.

У всякому разі, в обох випадках авторам та читачам буде цікаво дізнатися, що це не сокіл. Звичайно, якщо він не врятувався після запеклої сутички.

На думку вчених-орнітологів, силует зображеного на обкладинці птаха дуже нагадує дрімлюгу. На користь цього свідчить форма крил, тулуб й хвіст ...

Мимоволі закрадається думка про єдність форми (оформлення, в даному випадку)

та вмісту книги...

Чому замість сокола використано зображення дрімлюги, можна тільки здогадуватися. Але це окрема тема.

2003 року в газеті «Товариш» було надруковано статтю «Чому я не сокіл, чому не літаю...», ілюстровану зображенням птаха, що летить. Це дійсно фотографія класичного сокола-балобана.

Швидше за все, редакція відповідально поставилася до фотоілюстрації статті. Тому в ерудованого читача щодо цього не виникає жодних питань.

2012 року в місті Слов'янську видано книгу до 195-ої річниці від народження Земляка – «Блакитне небо Михайла Петренка».

Гарна обкладинка, відмінна небесна колірна гамма, але й у цьому випадку щось відволікало від основної думки, щось заважало приступити до, принаймні, перегортання сторінок...

Звичайно ж, існує досить багато різновидів соколів, і, подумалося, що на обкладинці даного видання представлений ... найрідкісніший.

І в цьому випадку проблему ідентифікації допомогли вирішити фахівці-орнітологи.

Цього разу підказка не виявилася несподіваною – це був однозначно не сокіл.

На обкладинці розміщено орлана або орла з фауни тропічних країн.

Установлення істини або наближення до неї вимагає детального опрацювання питання, що включає ознайомлення з тематичними каталогами та аналіз виявленої інформації. Результатом повинна буде вичерпна ідентифікація птаха, проте в даному випадку це виходить за рамки даного дослідження.

Додамо лише, що змальований птах справді граціозний та красивий і, звичайно ж, є гарною прикрасою для книги будь-якої тематики.

Але... не той птах на обкладинці..

Про вміст цієї книги написано в іншій статті.

Але знову не полишає думка про єдність вмісту та оформлення... Хотілося б оптимістично поглянути на такого роду проблеми та списати все на недбалість авторів...

Зрештою, поета-земляка Михайла Миколайовича Петренка Слов'янську начебто пам'ятають та вшановують. Керівник Слов'янської спілки краєзнавців писав: *«Петренківський сокіл «поселився» на гербі та прапорі рідного Слов'янська...»*.

Читаючи ці рядки хочеться вірити, що справді вшановують.

Але, коли знайомишся ближче з проявами нібито високої поваги до Поета, таке враження зникає.

Колись було заплановано назвати ім'ям Михайла Петренка вулицю, центральну міську бібліотеку, мерія обіцяла сприяти у створенні пам'ятника Поету. Бібліотеку ім'ям Михайла Петренка назвали, інші наміри залишилися нездійсненими. Постійно заважають «якісь обставини».

Перший погляд на герб та прапор Слов'янська мимолі знову повертає до орнітологічних думок. То який же птах «поселився» на гербі та прапорі Слов'янська замість сокола?

До речі, ось що записане на офіційному веб-порталі міської ради Слов'янська (<http://www.slavrada.gov.ua/?view=gerald>):

Символіка

«Місто Слов'янськ має власну символіку – герб та прапор, затверджені рішенням сесії міської ради 22 липня 1997 року протоколом № 37 та 38 –ХІІ-23. Символіка міста розроблена авторським колективом ...»

Опис герба міста Слов'янська:

«У верхній частині зеленого поля щита – срібний сокіл з розпростертими крилами. У середині щита – кадуцей, по обох сторонах його – два срібні ромби, направлених вістрями до верхівки жезла.

У центрі нижньої частини герба – золотий козацький хрест. Щит прикрашений золотим декоративним картушем й увінчаний срібною міською короною».

Опис прапора міста Слов'янська:

«Міським прапором є прямокутне полотнище блакитного кольору із співвідношенням сторін 1:1, на тлі якого змальований білий сокіл з розпростертими крилами. Краї прапора обрамовані бахромою».

Та, якщо добре розібратися, стає зрозуміло: птах, який «поселився» на гербі Слов'янська, більше нагадує орла або голуба, але це аж ніяк не сокіл.

Соколи однозначно відрізняються від орлів та інших птахів вузькими та загостреними крилами, особливою «аеродинамічною» формою тіла тощо. За цими характерними ознаками їх легко ідентифікують не тільки фахівці, а й допитливі природознавці.

Звичайно, орел гідний того, аби «поселитися» на гербі Слов'янська. В такому разі міській раді належить зробити вибір:

- у описі герба замінити слово «сокіл» на «орел», або
- таки додати птаху на гербі відповідні соколині контури.

А вже після цього можна буде й поетично згадувати про Петренківського сокола, орла або іншого птаха, який злетів на герб міста. До речі, вірш Поета «Недоля» (1841 р.) закінчується словами:

*«...Такъ дайте же крилля, орлячого крилля!
Я землю покину – и на новосїлля
Орломъ бистрокрилимъ у небо польну
И въ хмарахъ вїдъ свїту на-вїкѣ утону»*

Щоб занадто не засмучувати слов`янців, згадаємо одну аналогічну історію.

Є таке містечко Лебедин Сумської області (колись повітове місто Харківської губернії).

Михайло Петренко служив тут повітовим прокурором з 6-го липня 1849 року. Тут він помер і похований.

Як і всі повітові міста, Лебедин мав свій затверджений герб. Старий (ще за життя повітового стряпчого Михайла Петренка) та сучасний герб без зусиль ідентифікуються на зображеннях:

Детальнішу інформацію про місто Лебедин можна знайти, наприклад, у Вікіпедії: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Лебедин> або в літературі. У деталях може бути деяка розбіжність, але в цілому Вікіпедія дає достатньо інформації.

Нагадаємо, що на території України є декілька населених пунктів з назвою Лебедин. Згідно з офіційним описом герба 1781 року, своє ім'я місто одержало від лебеда, тому й на гербі мало бути його зображення. Але художник 1781 року намалював птаха більше схожого на гусака з неприродньо гострими крилами, не характерними ні для гусака, ні для лебеда.

Через двісті років лебединці проблему легко вирішили, зобразивши на сучасному гербі лебедя, хоча й не на золотому фоні, як раніше, а на зеленому. Сучасний герб затверджено в другій половині 1990-х років. Все у відповідності й жодних проблем.

Сподіваємось, що слов'янці розберуться нарешті з птахами. Можливо, тоді й у темі Петренкознавства в місті буде наведено лад.

Ненав'язливо складається фраза, досить простакувата для прислів'я:

НЕ ВСІ ПТАХИ СОКОЛИ

Мабуть, в бібліотеках міста Слов'янська можна знайти ілюстровану пізнавальну книгу про птахів, що допоможе відвідувачам читального залу краще зорієнтуватися в орнітологічних питаннях.

На закінчення нагадаємо, що, як з'ясувалося, з ім'ям Михайла Петренка вже пов'язано декілька птахів та перелік їх, теоретично, може поповнюватися.

На сьогоднішній день йдеться про соколів, орлів, гусака та навіть про дрімлюгу. Інколи небезпідставно слов'янці кажуть ще й про голуба, то список стає ще більшим на одну птицю.

Це невеличке, але теж документальне *орнітологічне дослідження*, пов'язане з ім'ям Михайла Петренка, проведено за участю старшого наукового співробітника Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена Цвілих Олександра Миколайовича, який допоміг з'ясувати деякі незвичайні фахові питання.

P.S.: Довідка з Вікіпедії для особливо допитливих:

Соколи (лат. *Falco*) – рід хижих птахів сімейства соколиних, поширених у світі. Наукова назва *Falco* є похідною від латинського слова «*falx*» («серп») та підкреслює серпоподібну форму крил у польоті.

Соколи є центральними й найбільш багаточисельним родом з сімейства соколиних. Дорослі птахи відрізняються вузькими клиновидними крилами, завдяки яким вони здатні вправно маневрувати й розвивати незвичайно велику швидкість в пікіруючому польоті...

У молодих соколів в перший рік життя махове пір'я довше, і тому їх крила виглядають ширшими, як в канюків або орлів. Така

будова зменшує мисливські навички птахів, проте допомагає їм вчитися літати.

<http://ru.wikipedia.org/wiki/Соколы>

Слід зауважити, що, на думку фахівців, текст у Вікіпедії, швидше за все, належить аматору, бо містить неприпустиму багатозначність у простому для професіонала питанні. Навіть у молодого сокола крила вузькі й гострі й аж ніяк (навіть віддалено) не схожі на крила канюка або орла.

Помилки й фальсифікації, які зустрічаються в описах життя й творчості Михайла Петренка.

Михайло Петренко був людиною досить відомою, проте досі вдалося відшукати небагато інформації щодо його життя.

На жаль, через некомпетентність та нездатність (а іноді елементарну непорядність) деяких авторів у статтях щодо життя і творчості Поета накопичено безліч прикрих помилок.

Більшість із них вже давно виявлено й описано, але інколи вони передруковуються з видання у видання, залишаючись активними, ускладнюючи прочитання й розуміння документальних матеріалів. Вважаємо, що дослідникам і читачам необхідно знати про такі помилки заради запобігання їх появи в майбутньому.

Описи помилок (зі стислими поясненнями) подано не в хронологічній послідовності їх появи. Більш детальну тематичну інформацію можна знайти на документальних сайтах www.дивлюсьянанебо.com, www.identificationofpetrenko.com.ua та в статтях і книгах, виданих дослідниками Проекту «Ідентифікація Петренків».

Про народження Михайла Петренка в Слов'янську

Декількома слов'янськими ентузіастами, які не мають жодного відношення до наукового краєзнавства, протягом багатьох десятиліть розповсюджувалося твердження, що *Михайло Петренко народився саме в Слов'янську*. Слід нагадати, що досі така інформація не підтверджена жодним документом.

Уперше біографічні дані Михайла Петренка з'явилися в «Южном русском сборнике» (1848), де поряд з його віршами видавець Амвросій Метлинський помістив біографічну довідку про Поета:

«Петренко, Михайло Николаевичъ, родился въ 1817 году, и, большею частью, проживалъ и узналъ языкъ и бытъ народный

Петренко (михайль николаевичъ) — малорусскій поэтъ, род. въ 1817 г., окончилъ курсъ въ харьковскомъ унив.; писалъ под

въ городъ Славянскъ и его окрестностяхъ, Изюмскаго Уѣзда; окончилъ курсъ ученія въ 1841 году въ Харьковскомъ Университетѣ, и потомъ опредѣлился на службу по гражданскому вѣдомству. Кромѣ напечатанныхъ здѣсь сочиненій написалъ еще оперу, нигдѣ не напечатанную; – первыя же стихотворенія его напечатаны въ украинскомъ литературномъ сборникѣ: Молодикъ на 1843 годъ.».

У подальших виданнях, де друкувалися вірші Михайла Петренка, або аналізувалася його творчість, біографічні дані часто наводилися саме з цього прижиттєвого видання 1848 року.

До речі, в Енциклопедичному словнику Брокгауза і Ефрона (1898) місце народження Михайла Петренка й дата смерті не вказані.

Про Михайла Петренка, як сина обер-офіцера

Число	ИМЕНА И ФАМИЛИИ.	Время вступленія въ Ун-верситетъ.	Изъ какого званія.	На какомъ содержаніи.
25	Петренко Михаилъ.	21 Сен. 1837.	Об. оф. сынъ.	И

У списку студентів Імператорського Харківського університету Михайло Петренко зареєстрований як обер-офіцерський син. Через це некомпетентні автори вважають його батька військовим. Але такий запис означає, що Михайло Петренко був сином особистого дворянина (дворянство не передавалося спадкоємцю). Таке формулювання використовувалося для визначення суспільного стану дітей особистих дворян.

Про першу публікацію віршів Михайла Петренка

У біографічній довідці Михайла Петренка А. Метлинський припустився помилки, зазначивши, що перші вірші Поета опубліковано в збірці «Молодикъ» 1843 року.

оперу, нигдѣ не напечатанную; — первыя же стихотворенія его напечатаны въ украинскомъ литературномъ сборникѣ: Молодикъ на 1843 годъ. — Издатель.

Відомо, що вперше вірші Поета опубліковано в збірці «Сніпъ» (1841).

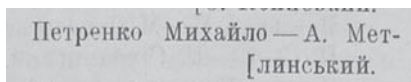
Отже, на основі доступної літератури дата (рік) першої помилки стосовно творчої біографії Михайла Петренка встановлена.

Про авторство вірша «Дивлюсь я на небо»

Досить цікавої помилки, щодо творчої діяльності Михайла Петренка, припустився хтось з авторів у лютневому номері львівського місячника «Правда. Письмо літературно-политичне» (1876). У рубриці «З недрукованих ще поезій Тараса Шевченка» серед декількох віршів було подано «Дивлюсь я на небо – та й думку гадаю ...». У літературі є пояснення цього факту: Т. Шевченку подобався цей вірш Михайла Петренка, тому власноруч Кобзар переписав його собі в альбом. Відомо, що першу редакцію цього вірша надруковано під назвою «Недоля» 1841 року, другу редакцію опубліковано в «Южном русском зборникѣ» (1848) у циклі «Небо».

Про «Михайло Петренко» як псевдонім А. Метлинського

1928 року один з відомих літераторів оприлюднив збірку прибраних імен українських письменників (Словник псевдонімів українських письменників), де без жодних пояснень написав, що «Михайло Петренко» є одним з псевдонімів А. Метлинського. Згодом, через некомпетентність наступних авторів, помилка потрапила до деяких посібників

Про дату вступу Михайла Петренка до Харківського університету

У книгах та статтях (навіть 2016 року) вказується помилкова дата вступу Михайла Петренка до Харківського університету - 1836 рік.

Литературную деятельность Петренко начал во время учебы в Харьковском университете в 1836—1841 годах. Пос-

Дату закінчення університету (1841 рік) Михайлом Петренком А. Метлинський *канонізував* ще 1848 року. У архіві Харківського університету зберігається документ «Списокъ студентов Императорскаго Харьковского Университета...», який дозволяє не сумніватися, що Михайло Петренко почав навчатися на юридичному факультеті 1837 року : «Петренко Михайль / Время вступления въ Университетъ – 21 Сен. 1837...». Та автори, що писали про 1836 рік як дату вступу Михайла Петренка до університету (зокрема, газета «Социалистический Донбасс», 1956), не взяли до уваги, що повний курс юридичного факультету в ті часи становив не п'ять, як зараз, а чотири роки.

Про Михайла Петренка як вчителя

ПЕТРЕНКО, Михаил Николаевич (1817 — г. смерти неизв.) — укр. поэт. В 1841 окончил Харьковский ун-т. Был учителем. Печатался в харьковских

Стаття в «Краткой литературной энциклопедии» (1968) містить помилкове твердження, що *Михайло Петренко працював вчителем*. По-перше, в літературних джерелах, на які автори посилаються в цій статті, немає згадок про вчительську практику Михайла Петренка, по-друге, немає жодної документальної згадки, що Михайло Петренко вчителював. У даному випадку маємо приклад не тільки недбалості авторів, а й дезінформації.

Про участь Михайла Петренка в Кримській війні (1853–1856 рр.)

Помилкове твердження *щодо участі Михайла Петренка в цій військовій кампанії* інколи зустрічається в статтях, але в даному випадку очевидним є дилетантський підхід деяких авторів. Дійсно, 1856 року Михайла Петренка було нагороджено

пам'ятною бронзовою медаллю «В память войны 1853–1856 гг.». Це відомий факт із його Формулярного списку за 1858 рік. Слід додати, що йдеться про нагородження Михайла Петренка медаллю темної бронзи на Володимирській стрічці як старійшини у своєму дворянському роді Петренків.

1855 -1856 - брав участь у Кримській війні, нагороджений бронзовою медаллю «В память о войне 1853-1856 гг.»

Звертаємо увагу й на те, що у відповідній графі цього ж Формулярного списку записано: «*Был ли в походах против неприятеля и в самих сражениях и когда именно*» – вказано – «*не был*». Отже, участі в Кримській кампанії 1853–1856 років Михайло Петренко не брав.

Про Михайла Михайловича Петренка

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ ПЕТРЕНКО
(1817-1862)

Художні тексти

І. Забіла Віктор, Петренко Михайло. *Поезії* – К., 1960.

Є в одному педагогічному посібнику невеличка помилка (мабуть друкарська), де Михайла Миколайовича Петренка записали як «Михайла Михайловича».

Про Михайла Петровича Петренка в «Адресь-календарях...»

В «Адресь-Календарях: Общій штатъ Россійской Имперіи... Часть вторая» за 1852 (с. 178), 1853 (с. 180) та 1854 (с. 181) роки про Михайла Миколайовича Петренка записано:

«*Въ Лебединъ: Земскій судъ: – Стряпч., КСк. Мих. Петр. Петренко*. Чи то чиновник, який готував для друку календарі, чи друкарня, але хтось припустився помилки, назвавши Михайла Миколайовича Михайлом Петровичем. В АК на 1855 рік помилку було виправлено, і надалі, як і до 1852 року, в АК Михайла Миколайовича було записано під його справжнім ім'ям.

Про Михайла Никифоровича Петренка в «Памятной книжкѣ...»

У «Памятной книжкѣ Харьковской губернии, на 1863 годъ» в розділі «VII. Въ г. Лебединѣ: М. Ю. /» Михайла Миколайовича помилково записали як «Никифоровича»:

– *Стряпчий Кол. Ас. Михайль Никифоров. Петренко* (с. 189).
Мабуть, «Адрес-календарі» та «Пам'ятні книжки» готувалися для друку в різних департаментах, бо в календарі на 1863 рік така помилка була відсутня.

Про поета-романтика Миколу Петренка

починається ширше використання одномотивної композиції, яка в дошевченківській ліриці представлена поодинокими віршами Семена Писаревського, Левка Боровиковського, Авмросія Метлинського, Миколи Костомарова, Миколи Петренка. Сюжетна однолінійність

Колекцію помилок можна поповнити ще одною, знайденою у другому томі наукового збірника статей «Світи Тараса Шевченка», який виходив до 185-річчя з дня народження Кобзаря. Розмірковуючи про поезію Тараса Шевченка, авторка переплутала Михайла Петренка з *Миколою* Петренком (був і такий поет), але іншого часу. Ця тема ніяк не стосується Миколи. Ідеться не про друкарську помилку, адже в невеличкому тексті статті Микола згадувався не один раз.

Про Михайла Петренка й Кирило-Мефодіївське товариство

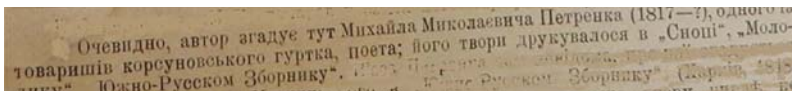
доповідну записку в справі Кирило-Мефодіївського братства, у якій серед інших значилися імена Т.Г. Шевченка та М.М. Петренка. Цей документ підтверджує, що Михайло Петренко поділяв думки та погляди представників Кирило-Мефодіївського товариства.

Можливо, Михайло Петренко й поділяв «думки та погляди» представників КМТ, але не належав до цієї організації. Припущення, що за свою діяльність у цьому товаристві він був переведений до Вовчанська зі службовим пониженням, не відповідає дійсності. Такий перехід був звичайним кар'єрним переміщенням.

Дати життя Михайла Петренка

Численними є помилки щодо дат життя Поета. Зараз у документальних статтях автори пишуть: Михайло Миколайович Петренко (1817–25.12.1862) і на те є об'єктивні документальні підстави.

До 1977 року фактично в усіх роботах, які стосуються біографії Поета, автори зазначали, що дата його смерті невідома, адже архівними пошуками ніхто не займався.

Серед важливих видань, в яких писали про відсутність «дати смерті» Михайла Петренка, можна згадати, наприклад, поетичну антологію «Українська Муза» (1908), чотиритомну «Антологію української поезії» (1957), але достатньо назвати «Біо-Бібліографічний словник» (1968), де перераховуються всі видані книги.

Тільки в «Шевченківському словнику» (1977) вперше з'явилися незвичні роки життя Поета: (1817 – не раніше 1864), але й у цьому разі допущена дилетантська помилка.

Автор статті не знав, що таке *Адрес-календарь на 1863–1864 роки*. Швидше за все, *Календаря* він не бачив, але працював із так званими «Алфавитними указателями к Адрес-Календарям».

Справді, «Петренко М. Н.» згадується в цих інформаційних джерелах з 1849 до 1864 року, бо всі календарі готувалися на наступні роки (це не звіт про попередні), тому дослідник і вирішив, що Петренко М. М. 1864 року ще служив повітовим стрпчим.

Але, мабуть, це був перший автор, який зайнявся документальним пошуком відповіді на вже застаріле питання.

Фальшивку про «1816» як рік народження Михайла Петренка нещодавно намагалися запустити в обіг два аферисти, які називають себе «краєзнавцями» (один з Харкова, другий з Ізюму). Все це зроблено лише заради того, щоб нагадати про себе в ЗМІ та використати для подальших непорядних маніпуляцій (отримати грамоту, нагороду, звання тощо).

Сподіваємося, читачі зможуть самотужки розібритися в цих нескладних питаннях, щоб установити для себе істину.

Про смерть Михайла Петренка

а автор знаменитой «Недолі» («Дивлюся на небо та й думку гадаю...») український поет М. Петренко умер в родном Славянске от голода. Точно та.

У збірці літературно-критичних статей (1979), один з *писак* повідомляв, що «... автор знаменитой «Недолі» («Дивлюся на небо та й думку гадаю ...») український поет М. Петренко умер в родном Славянске от голода... ». Прикро, що таку нісенітницю оприлюднив кандидат філологічних наук.

У 80-х роках минулого століття правнучка Михайла Петренка Наталія Шептій зі своїм чоловіком відшукали в архіві документальне підтвердження дати смерті Михайла Петренка (25.12.1862 р.).

Поет помер і похований в м. Лебедині (Сумська обл.). Місце його поховання точно не встановлено, тому це питання *відкрите* не тільки для документальних дослідників, але, на жаль, і для шахраїв.

Про перебування Михайла Петренка в Ізюмі

романтика М. М. Петренка. Петренко народився в 1817 році в Слов'янську Ізюмського повіту і довгий час жив в Ізюмі. Серед кращих творів поета сліди назвати

В окремих статтях (навіть в одному фільмі) стверджується, що *Михайло Петренко мешкав і працював в Ізюмі*. Але жодного документу на підтвердження цієї інформації немає. Розповсюдженням такої дезінформації займаються або люди, які не мають відношення до будь-яких досліджень, або примітивні фальсифікатори.

Про портрет Михайла Петренка

Справжнього портрета Михайла Петренка, на жаль, не знайдено. Цією обставиною й намагалися скористатися декілька слов'янських *слідопитів*. Зневажливе ставлення до пам'яті Поета призвело до того, що портрет-реконструкція місцевого автора та фотографія одного із слов'янських Петренків початку ХХ століття стали сприйматися некомпетентною громадськістю як справжні зображення Поета.

Згодом із «сенсаційною новиною» в Слов'янську з'явилося двоє шахраїв-гастролерів. Незважаючи на відкоша, якого одержали від літературознавців, вони з настирливою наполегливістю намагалися видати портрет письменника Василя Наріжного (1780-1825) за справжній портрет Михайла Петренка. Місцеві «патріоти» Петренкознавства замість того, щоб відігнати шахраїв *поганою мітлою* та захистити пам'ять Михайла Петренка, люб'язно намагалися «віддати в оренду» Слов'янськ і слов'янців для створення враження віртуальної підтримки шахраїв.

Слід зауважити, що нащадками Поета сприймаються два образи-портрети Михайла Петренка (один із них подано в статті «Петренко Михайло Миколайович» у Вікіпедії), які створено заслуженим художником України сумчанином Олександром Чередниченком на їх запит. Художнику було передано фотографії двох онуків Поета (по лінії синів Миколи й Євграфа) та тексти його віршів. На обох портретах-реконструкціях Михайла Петренка (техніки: графіка та масло) зображено серйозного задумливого студента, схильного до роздумів та поетичних медитацій.

Про слов'янську версію слов'янського періоду життя Михайла Петренка, та його батьків

Слов'янська вигадка про «слов'янський період життя Михайла Петренка та його батьків» - повністю помилкова версія, побудована місцевими некомпетентними ентузіастами на протязі багатьох десятиліть за відсутністю будь-яких документальних підтверджень

Цьому питанню присвячено багато уваги та статей. Можливо, на якомусь етапі своїх «досліджень» група *некомпетентних* місцевих *слідопитів* і намагалася знайти щось

документально-цікаве про земляка Михайла Петренка, але, потім, почала використовувати цю Тему виключно для свого піару, завдаючи шкоди пам'яті про Поета.

Прикриваючись усілякими «заходами» з увічнення пам'яті видатного Земляка, декілька сучасних *невдах-слідопитів* своїми діями намагаються уникнути ганьби, якої заслужили своєю діяльністю й бездіяльністю, перекручуючи історію древнього козацького роду Петренків.

Слов'янська версія щодо слов'янського періоду життя Поета переповнена помилками, брехнею й фальсифікаціями:

1. *Батько Михайла Петренка – особистий дворянин Микола Гаврилович Петренко*. За довгі роки тематичних пошуків у літературі та різних архівах нікому, зокрема й місцевим слідопитам, не вдалося знайти хоча б якісь документальні згадки про таку персону. Швидше за все, це цілком вигаданий образ.
2. Досі не знайдено жодного архівного документа, у якому б називалися дата й місце народження Поета. То як можна без ніякого застереження повторювати, що *Михайло Петренко народився в Слов'янську?*
3. Згідно зі слов'янською версією *особистий дворянин Микола Гаврилович Петренко продавав кавуни, дині та перепродував сіль*. Особистим дворянином могла бути людина, яка заслужила собі це звання й відповідні чини на якихось офіційних посадах, про які йшлося в «Табелі про ранги». Це не могла бути приватна сільськогосподарська комерція, про яку згадували окремі слов'янці.
4. Немає документальних свідчень про вигадану родину Петренків, де першим сином був Михайло від батька Миколи, другим – Павло від Івана, третім – Олексій знов від Миколи, четвертим – Дмитро знов від Івана ... Будь-яких документальних матеріалів про таку родину (включаючи родину Миколи Гавриловича Петренка) не знайдено.
5. Не знайдено документального підтвердження смерті батька Михайла 1843 року на Слов'янщині, та його поховання на своїй садибі. Мало того, не знайдено документів

про смерть будь-якого Петренка 1843 року. Це підтасовка *дати смерті до дати друку* вірша «Батьківська могила» (1843). Батько Михайла Петренка помер раніше.

6. У суперечливих записах А. Абрамова (містять багато помилок та підтасовок), на які із захватом посилаються його послідовники, сказано, що *Михайло Петренко вступив до університету на літературний факультет*. Такого факультету в Харківському університеті першої половини XIX ст. не було?
7. Немає сенсу згадувати про всі дрібні інформаційні підтасовки від А. Абрамова (хутір Торецький «батька» Михайла Петренка на Черевківці, його перша закоханість, пожежа 1838 року, «Кобзар» Т. Шевченка, виданий 1829 року, перший вірш в «Снопі» 1939-го року тощо). Такі матеріали, звичайно, використовуються дослідниками. Але взяти їх за основу та вибудувати на цьому, аж занадто хисткому, «фундаменті» біографію Поета міг хіба що слабкий дилетант. Допитливому та вдумливому краєзнавцю стане зрозуміло, що вони не можуть стати основою серйозного дослідження. Для цього досить звернутися до Слов'янського краєзнавчого музею, щоб наочно ознайомитися із плутаними «записами Абрамова».

Михайло Петренко надслав свої вірші В. Белінському

У газеті «Слово просвіти» (2013) було надруковано статтю «Ні «шаленому» В. Белінському!», підписану «Члени ВУТ “Просвіта” Маріуполя – 18 підписів» (звичайно, прізвища не вказано). Дослідники Проекту «ІП» вдячні лебединському краєзнавцю

Ю. В. Голоду за надання копії статті.

В тексті йдеться про те, що «...*На жаль, не всі українські митці виявилися такими незламними, як гайдамака-Тарас. Михайло Петренко – автор відомих українських пісень, що стали народними: “Дивлюсь я на небо”, “Взяв би я бандуру”, “Ходить хвиля під Осолом”* теж направляв свої вірші для відгуку Віссаріону Белінському. Отримавши відповідь, що все погано і, взагалі, треба писати “руським язиком”, а не наречием, – припинив літературну

діяльність. Так через вбивче слово Белінського Україна втратила одного з талановитих своїх співців...».

Інформація абсолютно безпідставна. Прикро, що в Україні є газети, які друкують всякий непотріб, особливо в період підписної кампанії.

На щастя, окремі помилки мають коротке життя, точніше продовжують тихо жити тільки на сторінках того видання, де їх поселив недбалий автор. Але з часом з'являється той (посилається Долею?), хто повинен відокремити зерна від плевел, і праця його тим легше й тим результативніше, чим менше нива постраждала при посіві.

Учасники Проекту «Ідентифікація Петренків» будуть вдячні дослідникам і читачам, які повідомлять про приклади інших друкованих *проблемних матеріалів*, стосовно не тільки життя й творчості особисто поета-романтика Михайла Петренка, але і його роду.

Документальна біографічна довідка про рід Михайла Миколайовича Петренка

Михайло Петренко народився 1817 року (повна дата невідома), ймовірно в м. Слов'янську Слобідсько-Української губернії. Вказані дата й місце народження залишаються гіпотезою, адже досі не знайдено відповідних документальних підтверджень.

Михайло народився в сім'ї губернського секретаря Петренка Миколи Дмитровича (1792 р. н.), який походив з дворян, жив у Слов'янську, служив у «городовій ратуші». На момент відставки (10 липня 1832 року) з посади секретаря ратуші стаж його служби складав 24 роки.

У сім'ї Миколи Дмитровича та його дружини Марфи Андріївни було, принаймні, восьмеро дітей: Ксенія (1816), Михайло (1817), Олексій (1819), Настасія (1821), Євграф (1822), Марія (1827), Катерина (1833) й Ульяна (1835).

Батько Михайла помер (або загинув) 5 жовтня 1838 року. Але досі невідомо, де це сталося та де він був похований.

Дідом Михайла Миколайовича був Петренко Дмитро Іванович (1762 р. н.), який 1789 року одружився з дочкою слов'янського купця Бориса П'ятирубльова – Ксенією (1770 р. н.).

Можливо, дворянство роду Петренків, з якого походить й Михайло Миколайович, почалося саме з його діда, який служив квартальним поручиком (помічник квартального наглядача). Це була поліцейська посада, яка відповідала 12 класові «Табелі про ранги» Російської імперії.

У сім'ї Дмитра Івановича Петренка було, принаймні, четверо дітей: Катерина (1790 р. н.), Микола (1792 р. н.), Марія (1794 р. н.) та Григорій (1799 р. н.).

Знайдено метричні записи щодо прадіда Поета – військового обивателя Івана Даниловича Петренка (1722 р. н.). У нього і його дружини Зиновії Тимофіївни (1729 р. н.) було дев'ятеро дітей.

До реформування 1765 року Імператрицею Катериною II слобідських козацьких полків, ймовірно, Іван Данилович служив у Ізюмському слобідському козацькому полку.

Прапрадідом Михайла Миколайовича був Данило Петрович Петренко (орієнтовно 1687 р. н.) – козак Ізюмського слобідського козачого полку сотні м. Тору (Слов`янська).

Із архівних літературних джерел відомо, що до вступу в університет Михайло жив і вчився в Харкові, принаймні з 1833 року.

1837 року Михайло вступив до Імператорського Харківського університету на юридичний факультет, де навчався за *свій кошт*. 1841 року він закінчив повний курс наук зі статусом «*действительнаго студента*» (без відзнаки).

Досі невідомо, де жив і чим займався Михайло Петренко від закінчення університету до вступу на службу в Харківську Палату кримінального суду канцелярським чиновником (13 липня 1844). Із листів його товариша Порфира Кореницького відомо, що Михайло тоді продовжував писати вірші.

Із декількох «Формулярних списків» Михайла Петренка, які зберігаються в архівах, про його життя й службу відомо наступне:

- 14 серпня 1844. Урядовим Сенатом затверджено у чині губерньського секретаря

- 19 вересня 1844. Призначено старшим помічником столоначальника

- 6 червня 1845. Призначено до виконання обов`язків столоначальника

- 17 серпня 1846. Затверджено столоначальником

- За відмінну старанність до служби «по Высокому манифесту» 26 листопада 1846 Михайла Петренка нагороджено чином колезького секретаря

- 16 серпня 1847. Призначено у Вовчанський повітовий суд секретарем

- 6 липня 1849. Переведено у місто Лебедин повітовим стряпчим (прокурором)

- 22 січня 1853. Високим наказом цивільного відомства за вислугу років нагороджено чином титулярного радника.

- 20 березня 1859. «Указомъ Правительствующаго Сената» по Департаменту Герольдії за вислугу років нагороджено чином колезького асесора (зі старшинством від 9 грудня 1856)

Михайло Петренко був успішним службовцем, про що свідчать висновки комісій в його Формулярних списках, де завжди було записано: *«аттестован способным и достойным»*.

Михайло Миколайович не брав участі в Кримській війні, але згідно з Високим маніфестом, який було прийнято 26 серпня 1856, його нагороджено пам'ятною медаллю другого ступеню *«В память войны 1853–1856 гг.»*. Медаллю темної бронзи на Володимирській стрічці нагороджували військових і цивільних чинів всіх відомств, найстарших в дворянських родинах.

У місті Слов'янську Харківської губернії він серед інших спадкоємців мав два будинки та четверо дворових селян.

Був одружений з дворянкою Анною Євграфівною Миргородовою, у них було восьмеро дітей:

Микола (16.08.1849 – 1884 рр.), Людмила (1851 – померла до 1853), Варвара (1853 – померла до 1858), Марія (23.01.1855 р. н.), Євграф (20.04.1857 – 14.01.1910), Єлісавета (18.10.1858 р. н.), Любов (26.01.1860 р. н.) та Михайло (23.08.1861).

До кінця 1862 року Михайло Петренко служив у Лебединському земському суді, який був у юрисдикції Міністерства внутрішніх справ. Проте повітовий стряпчий безпосередньо підпорядковувався губернському прокуророві, оскільки ця посада належала до Міністерства юстиції.

Помер колезький асесор повітовий стряпчий Михайло Миколайович Петренко 25 грудня 1862 у віці 45 років.

Відспівували Михайла Петренка в Миколаївській церкві м. Лебедина. Поховали 27 грудня *«на отведенном приходскомъ кладбище»*, про що зроблено відповідні записи в метричній книзі цієї церкви.

На жаль, в біографії Поета дотепер залишається чимало білих плям:

- документально не підтвержене місце народження;
- не встановлено повну дату народження;
- невідомо, де перебував і чим займався Михайло Петренко в період від закінчення університету до вступу на службу в Харківську Палату кримінального суду (липень 1844);
- не знайдено його світлину чи портрет.

Пошуки тривають...

Сподіваємося, що попереду нас чекає багато знахідок, які допоможуть наблизитися до відповідей на запитання.

На документальних сайтах (www.дивлюсьянанебо.com та www.identificationofpetrenko.com.ua), в розділах присвячених родоводу Петренків, та в Вікіпедії періодично поновлюється інформація про життя і творчість Поета, про знахідки, які стосуються його служби в установах Міністерства юстиції тощо. Наводиться інформація щодо сучасних представників роду Михайла Петренка.

На сьогодні документально підтверджено приналежність до роду поета Михайла Петренка окремих його нащадків. Зокрема по лінії Миколи Михайловича Петренка (1849–1884) такими є Редчуки й Балюки, по лінії Євграфа Михайловича Петренка (1857–1910) – Петренки й Михайлови.

Є документальна інформація, що Єлісавета Михайлівна Петренко (1858-xxxx) 1880 року одружилася з наглядачем телеграфної станції І. Рудієвим (віросповідання православного, першим шлюбом), але ця лінія ще не досліджена.

На документальному сайті «Ідентифікація Петренків» буде розміщуватися документальна інформація й про інших Петренків, архівні документи яких знайдено в процесі цільового пошуку.

Інформація про документальні дослідження роду Петренків, представником якого є поет-романтик Михайло Миколайович Петренко, постійно поновлюється й доступна з сайтів

www.дивлюсьянанебо.com та

www.identiaicationofpetrenko.com.ua

телефон для довідок: 050-358-54-97

м. Київ

Петренко Олександр Євграфович
Шабанова Валентина Миколаївна

Михайло Миколайович Петренко. 200 років безсмертя

Видавничий дім “Кий”

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №4646 від 01.11.2013 р.

Підписано до друку 01.06.17 р.
Формат 70x100/16. Гарнітура Times. Умов. друк. арк. 14,875
Наклад 500 прим. Зам. № 16

Надруковано суб’єктом підприємницької діяльності Маруфі Р.А.
тел. (044) 568-02-98, e-mail: office@enterprint.com.ua
www.enterprint.com.ua
Свідоцтво №10014044 від 02.02.2004

Петренко Олександр Євграфович
(м. Київ)

Документальний краєзнавець,
письменник, кандидат хімічних наук,
засновник документального
генеалогічно-літературного проекту
«Ідентифікація Петренків».

Досліджує історію свого роду,
цікавиться історією Слобожанщини,
психологією та поезією

Шабанова Валентина Миколаївна

(м. Слов`янськ Донецької області)

Геолог, документальний краєзнавець,
активний учасник проекту
«Ідентифікація Петренків».

Досліджує історію Слобожанщини,
зокрема життя видатних
особистостей Слов`янська
XIX століття

